Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

ORAȘ REGAL

Anul X ■ Nr. 1 (98) ■ Ianuarie 2019

Monumentul din Potlogi, Dâmbovița

Din sumar:

Tudor Nedelcea: Cu evlavie, despre Catedrala Mântuirii Neamului

Marian Nencescu: Vocație și suflet românesc la Constantin Rădulescu-Motru

Cornel Țucă: Notițele Sidoniei Docan

Mihai Posada: De vorbă cu Bogdan Munteanu

Raia Rogac: Eveniment la Centrul Academic Eminescu de la Chișinău

Mihaela Malea Stroe: Eminescu – poezie, credință, știință

Ion Pătrașcu: Cu Eminescu, la Praga și Viena

Paula Romanescu: Femeia din umbra celui ales

Giampaolo Trotta: Galerii și piețe medievale la Florența

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș (prin intermediul Centrului de Cultură și Arte), Trustului de Presă „Argeș Expres” și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”.

Sfântul Ierarh Dionisie

Gheorghe PĂUN

Pe 25 octombrie 2018, s-a întâmplat ceva ce a trecut oarecum neobservat (s-a vorbit, totuși, în unele locuri, de exemplu, la TV Trinitas, vezi https://www.youtube.com/watch?v=DGOiEuh_0-c), dar care este demn de subliniat, mai ales acum, la vremea Centenarului Marii Uniri, mai ales pe aici, prin *România de la Argeș:* episcopul Dionisie Erhan a fost canonizat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, la propunerea Mitropoliei Basarabiei, și va fi pomenit în fiecare an în data de 17 septembrie, sub numele Sfântul Ierarh Dionisie al Cetății Albe-Ismail.

Evenimentul mă bucură din mai multe puncte de vedere.

Pornesc dinspre motivele locale. În 1940, după ce Armata Roșie a ocupat Basarabia, cel mai recent sfânt al calendarului nostru (și, cred, cel mai *tânăr:* s-a născut acum 150 de ani, în Bardar, județul Lăpușna, Basarabia), s-a refugiat în România, unde, din 16 iulie 1940 până în 11 iulie 1941, a fost episcop delegat al Eparhiei Argeșului. Bătrân și suferind, în 1941 a revenit în Basarabia, s-a pensionat și a mai trăit până în septembrie 1943; este înmormântat la Mănăstirea Suruceni, unde fusese călugăr și apoi stareț.

În România, în particular, la Curtea de Argeș, a venit și cu alți membri ai familiei. Nepotul său, Teodor Erhan (1916-1988), a scris poezie, a lăsat urme în cultura orașului. Are încă rude în Curtea de Argeș și București.

Știind acesta și în contextul unui proiect de ridicare a unui bust de bronz la Suruceni (bustul s-a turnat, a ajuns la Chișinău, așteaptă doar să fie pus pe soclu), episcopul Dionisie Erhan a fost prezentat de mai multe ori în revistă (ianuarie, februarie și aprilie 2015). În primul dintre episoade am reluat articolul pe care i l-a dedicat Gala Galaction, apărut în 29 septembrie 1943 în *Informația zilei,* la mai puțin de două săptămâni de la trecerea la cele veșnice a episcopului. Textul merită recitit, e premonitoriu, reiau doar două rânduri de la mijloc – „Era un suflet dăruit de sus cu incomparabilul dar al credinței. Era o inimă încinsă de focul tainei creștine.” – și paragraful de încheiere: „Auză vrednicul arhiereu Dionisie, când va veni în fața Cerescului Stăpân: *Bine, slugă bună și credincioasă! Intră întru bucuria Domnului tău!* (Matei, 25, 21)”

Semnificative mi se par însă alte aspecte. Dionisie Erhan nu este un sfânt-martir, el este *un sfânt al lucrului pentru credință și pentru Unire.* Revin la

Gala Galaction: „Dionisie Erhan a avut un rol puțin cunoscut lumii mai depărtate și o activitate lungă în zilele mărețe ale Unirii. În Mănăstirea Suruceni, al cărei stareț era, călugărul Dionisie Erhan îi aduna pe prieteni, sfătuia, hotăra... în ceasurile cele grele premergătoare. Toți basarabenii patrioți de acum un sfert de veac au fost dacă nu ucenicii, dar cel puțin bine sfătuiții vânjosului patriot Dionisie Erhan.”

La Chișinău se vorbește și despre canonizarea unui alt înalt prelat basarabean din acea vreme, apropiat de altfel al episcopului Dionisie Erhan, Mitropolitul Gurie Grosu, „binecuvântătorul Unirii” (a se vedea numerele din noiembrie și decembrie 2018 ale revistei) – mărturisesc că mi-ar plăcea ca Mitropolia Basarabiei să propună din nou, iar… Ar fi un mod profund și trainic prin care BOR „ar trece Prutul”, pentru că i se reproșează uneori că nu a făcut-o suficient de vizibil.

Sfinții Unirii… cei care au lipit bucăți ale hărții României, sfinți alături de ostașii care au făcut același lucru cu sângele lor, sfinți alături de martirii Ardealului, uciși mișelește în preajma Marii Uniri (s-a scris de mai multe ori în revistă despre asta, apar detalii și în numărul de față), apoi, la vremea hortistă. Remarcam și altădată: dincoace de munți e plină țara de monumente ale eroilor, dincolo de munți apar mai ales monumente ale martirilor…

Ar trebui canonizați și eroii Marelui Război pentru Reîntregirea Neamului, și martirii Ardealului. Oricum, din cer ei ne veghează – și ne mustră…

Spun aceasta și gândindu-mă la *diata-testament* a Sfântului Ierarh Dionisie (dictată în spital, în septembrie 1943), din care reiau câteva rânduri:

Neamului meu întreg îi doresc întregirea granițelor și atingerea tuturor idealurilor, la care am aspirat noi și strămoșii noștri și pentru care noi adesea ne-am pus în primejdii mari, scăpând de la dușmani până și pe acei ce plecau în 1918 să șteargă hotarul nedrept al Prutului.

Cu limbă de moarte îndemn pe toți la unire, bărbăție și credință, întru apărarea sărăciei și moșiei românești, strânși uniți în jurul Tronului și Conducătorului nostru.

Frații români, să faceți ca tot ce-i românesc să fie veșnic și nepieritor!

(Icoana alăturată este reluată de la http://manastireasuruceni.md/articole/episcopul-dionisie-erhan-comemorat-la-150-de-ani-de-la-nasterea-sa.html, iar testamentul poate fi găsit la http://manastireasuruceni.md/dionisie-erhan/testamentul-preasfintitului-episcop-dionisie-erhan.html)

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeș

Ședința de sâmbătă a Adunării a trecut fără să fi fost vorba de nota pe care guvernul umilirii naționale a adresat-o Vienei.

Pentru cel ce știe aprecia lucrurile – nu vorbim aci de pahidermele bipede de la fel de fel de gazete, care nu înțeleg nimic, nici de publicul mare, care nu cunoaște dicționarul propriu cu termenii căruia un popor se maltratează – dar, pentru cine știe aprecia lucrurile, o formă mai servilă și mai înjosită decât aceea a scuzelor d-lui Stătescu nu se putea. „O neînțelegere!" strigă gazetele oficioase. Dar o neînțelegere se înlătureaza nu prin scuze, ci prin o *înțelegere.* Forma unei înțelegeri, unei explicațiuni este cu totul alta decât cea impusă de cabinetul din Viena guvernului nostru.

Iată darul de Anul Nou pe care d-nii Rosetti-Brătianu îl aduc țării. Se-ntâmplă pretutindenea ca, în ajunul zilei în care un an trece și altul vine în rotitoarea vremilor cale, oamenii între ei să-și adreseze dorințe reciproce, încurajându-și aspirațiunile pe viitor; copiii să fericească pe părinți, părinții pe copii. Poate muma Românie, această glorioasă și blândă mumă, să fi așteptat și ea de la copiii ei felicitări. Dacă nu alta, dar cel puțin ca vecinic să rămâie numele ei sus ca și culmile munților, viața ei puternică ca a codrilor pururea verzi de brad.

Copiii ei? O mai fi având ea copii adevărați sau tot ce furnică deasupra mulțimii e o adunătură de bastarzi suplantați adevăraților ei fii, fără umbră de simțire pentru onoarea și demnitatea țării? Bastarzi rahitici care speculează numele și demnitatea patriei lor, mijlocitori ai rușinei între țară și străini!

Astfel cel întâi An Nou al noului regat primește în inventarul lui o umilire.

Ce-ar fi fost mai simplu în adevăr decât de-a evita cu totul o asemenea umilire, de-a nu pune în mesaj vorbe ce, fără niciun folos pentru cestiunea Dunării, să silească țara la îngenunchere?

Abia ne iertăm iluzia de-a fi crezut că d. Brătianu voiește ceva cu acel mesaj. Ne-am convins că nu voia nimic, că nu avea îndărătul lui pe nimenea, că totul era o bravadă menită a-i susține popularitatea și al cărei rezultat a fost de-a potricăli și mai mult numele său demult sfâșiat prin călătoria de la Livadia și cesiunea unei părți de țară.

Întrebându-ne cu mâna pe inimă care ministru ar fi putut în România să comită acel șir de inepții și de greșeli pe care le-a comis d. Brătianu cu cameraderia sa politică și cu toate acestea să rămâie la putere? Dacă un guvern, fie conservator, fie cum ar fi fost, ar fi cedat Basarabia stat-ar fi două zile la putere? Dacă unul ar fi adresat acele umilite scuze pe care d. Stătescu le-a adresat Austriei, avut-ar-fi trei zile de trăit? De la un capăt la altul al țării presa roșie ar fi înfierat pe un asemenea guvern, ar fi ridicat ulița în contra lui, cu jalbe-n proțap, am fi văzut pe corifeii partidului împresurând palatul regal, amenințând cu pușcăria, cu moartea chiar pe un asemenea guvern.

Dar roșii au făcut aceste greșeli și roșilor li-e permis orice. Și nu ne mirăm că li e permis. Ei au știut să ia țării orice mișcare neatârnată, au știut să prefacă încetul cu încetul listele de alegători în liste de funcționari plătiți, au știut să întindă sistemul corupției și cumpărării de voturi ca o mreajă de fier asupra țării întregi. Orice-ar gândi oamenii despre guvernul roșu, oricât l-ar disprețui în fundul inimii, ei sunt legați prin mii de interese create în mod factice de guvern și nu pot lucra altfel.

Dar dacă o țară se poate guverna astfel, dacă prin săturarea unor serii de interese private se poate amorți și paraliza bătaia liberă a inimii ei, dacă-n locul deliberării poate veni stupiditatea unei turme conduse de bunul plac a doi-trei oameni, la ce mai trebuie atunci Parlament, la ce alegeri? Toate lucrurile câte se fac astăzi s-ar putea face fără aparatul costisitor al unor reprezentațiuni care nu mai reprezintă nimic. (*Timpul,* 22 decembrie 1881)

Nu putem porunci timpului să stea pe loc, nici putem ca evenimentele să încremenească pe câteva ceasuri împrejuru-ne, ca să le putem fotografia, căci ele-și urmează cursul lor necontenit, puțin păsându-le dacă ne dor ori ne bucură. În zadar minutarul ceasornicului ar sta pe loc; timpul curge alături cu el, și numai omul, având pururea în față ziua de azi, eternul prezent, pune pietre de hotar între lucruri ce au trecut pentru totdeauna și fixează pe orizontul negru al viitorului dorințele sale ca ținte luminoase, uneori de-a pururea neajunse. (*Timpul,* 1 ianuarie 1882)

Punct de vedere al Academiei Române

Limba vorbită de români este limba română

În contextul respingerii recente (1 noiembrie 2018) de către Parlamentul de la Chișinău a denumirii corecte a limbii de stat a Republicii Moldova, Academia Română își reafirmă poziția sa, susținută încă de la înființarea instituției în urmă cu 152 de ani, anume că limba vorbită de români – dincolo de numele lor regionale firești de moldoveni, transilvăneni, bănățeni, olteni, munteni etc. – este aceea de limba română, la fel cum limba vorbită de germani și de germanofoni se cheamă germană, deopotrivă în Germania, Austria ori Elveția, și la fel cum limba vorbită de francezi și francofoni se cheamă pretutindeni franceză, din Franța și Belgia până în Canada, și din Elveția până în Senegal.

Opinia științifică a specialiștilor filologi și istorici argumentează fără putință de tăgadă identitatea lexicală, morfologică și sintactică a limbii vorbite pe teritoriul Republicii Moldova cu limba română și semnalează situația neconcordantă cu adevărul a denumirii în mod diferit a aceleași realități lingvistice, din considerente de altă natură decât științifică. Între cei dintâi apărători ai numelui corect al poporului nostru, acela de *poporul român,* și al numelui științific al limbii noastre, acela de *limba română,* s-au situat marii învățați moldoveni, începând cu Miron Costin și Dimitrie Cantemir și ajungând până la Eugen Coșeriu și la savanții autentici de astăzi de pe malul stâng al Prutului.

Principala misiune a Academiei Române, încă de la înființarea sa în 1866, a fost, este și va rămâne întotdeauna cultivarea și promovarea limbii române, în interiorul și dincolo de granițele României, ca formă de apărare a ființei naționale și ca factor de coeziune spirituală. Susținem cu fermitate și hotărâre orice demers care vine în sprijinul susținerii limbii noastre românești și dorim să apreciem în acest context, încă o dată, activitatea energică și neobosită a colegilor noștri membri ai Academiei de Științe a Moldovei. Nu este nevoie să se inventeze limbi pentru apărarea identității.

Suntem convinși că, până la urmă, adevărul filologic și istoric va birui și în Republica Moldova și că autoritățile vor pune de acord Constituția țării cu realitatea.

Biroul Prezidiului Academiei Române
15 noiembrie 2018
(http://acad.ro/mediaAR/pctVedereAR/2018/d1115-PunctVedere-LimbaRomana.pdf)

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

CURTEA DE LA ARGEȘ
Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres" (Str. Cuza Vodă, nr. 131, tel./fax: 0248-722368, http://argesexpres.ro/) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu" (B-dul Basarabilor, nr. 59, tel./fax: 0248-728342, http://culturaarges.ro/) din Curtea de Argeș.
Tiparul: SC TIPARG SA, Pitești (www.tiparg.ro)

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

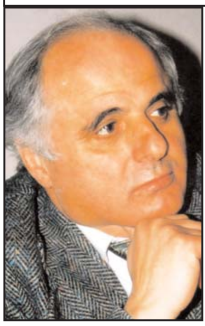
Website: www.curteadelaarges.ro
Abonamente se pot face prin Poșta Română (revista apare în Catalogul publicațiilor la poziția 19.178).

Eveniment, la Centenar

Duminică, 25 noiembrie 2018, altarul și catapeteasma Catedralei Mântuirii Neamului, Catedrală Națională și Biserică a Eroilor Români din toate timpurile, cu hramul Înălțarea Domnului și Sfântul Apostol Andrei, Cel Întâi Chemat, Ocrotitorul României, au fost sfințite în cadrul unei slujbe oficiate de Preafericitul Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, și de Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, alături de un sobor de 100 de preoți. În interior, pe parcursul slujbei de sfințire au avut acces doar 2.000 de invitați, dar în jurul Catedralei au urmărit slujba câteva zeci de mii de credincioși, mulți veniți din diferile localități ale țării, ba chiar și din afara României.

O Catedrală a românismului, a Unirii, a unității - un simbol dătător de încredere.

Cu evlavie, despre Catedrala Mântuirii Neamului

Tudor NEDELCEA

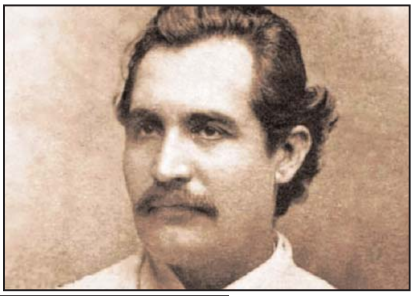
Destule voci contestă în spațiul public necesitatea construirii Catedralei Mântuirii Neamului; sunt aceiași inși care contestă însăși predarea religiei în școli, a valorilor creștine care promovează căsătoria între indivizi de același sex (urmând să „legitimeze" probabil, în numele unei minorități, și zoofilia, așa cum este legiferată deja în unele țări „democratice" și „civilizate"). Credința este foarte importantă pentru orice individ, pierderea credinței înseamnă pierderea omului și, în plan spiritual, duce la generații pierdute. Facem un succint istoric al problematicii acestei idei nobile, chiar dacă pentru această pledoarie vom fi taxați drept „ultra ortodocși". Biserica și neamul românesc au străbătut împreună istoria, iar dacă n-am avut catedralele fraților catolici, aceasta se datorează posibilităților materiale modeste ale locuitorilor acestui spațiu; ne-am mulțumit și bucurat cu bisericuțele noastre de lemn, care ne creau o intimitate a relației directe cu Dumnezeu, aceeași relație care o aveau și deținuții politici din România sau din Siberia.

În orice comunitate religioasă, o catedrală este expresia cea mai înaltă a conștiinței unității de credință, a recunoștinței clerului și mirenilor față de Dumnezeu, dar și față de martirii neamului din toate timpurile; este, înainte de toate, o unitate de măsură a credinței și frățietății întru Dumnezeu, o dovadă concretă a maturității și unității spirituale a acestei comunități, a nivelului său de cultură și civilizație.

Admirăm cu evlavie marile catedrale construite în țările catolice; urmărim ridicarea unor catedrale în țările ortodoxe, recent ieșite dintr-un regim totalitar și ateist, în Rusia și Serbia, de pildă. Bulgaria avea deja o catedrală, nedemolată de comuniști ca în cazul catedralei moscovite, Grecia are un lanț de catedrale și Muntele Athos, copții din Egipt au o bine meritată catedrală.

Singura țară creștină (nu numai ortodoxă) care nu are o catedrală impunătoare este România, întrucât Biserica cu hramul „Sfinții Împărați Constantin și Elena" de pe Dealul Patriarhiei, folosită drept catedrală, devenită neîncăpătoare, nu este a Patriarhiei, ci a Arhiepiscopiei Bucureștilor, a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei. Ea a fost construită între 1656-1658 ca biserică mănăstirească, a devenit în timp catedrală mitropolitană (1668) și patriarhală (în 1925). Vavila Popovici vorbește în cartea sa, *Jurnal american,* despre marile construcții religioase din lume, demonstrând că, în cazul nostru, Catedrala Mântuirii Neamului este un „semn de afirmare a identității noastre naționale", „un spațiu-simbol al comuniunii românești din țară și de pretutindeni". Deci, Biserica Ortodoxă Română, autocefală în 1885 și ridicată la treapta de Patriarhie în 1925, nu avea Catedrală Patriarhală.

Ideea construirii unei astfel de catedrale a fost

o permanență a clerului și mirenilor, încă din timpul Războiului nostru de Neatârnare din 1877-1878.

Inițiativa construirii unei catedrale aparține lui Mihai Eminescu, din 1878, cu prilejul pomenirii jertfei românilor din Războiul de Neatârnare. Într-un fulminant articol publicat în *Timpul* (30 dec. 1877, p. 3), sub titlul *Dorobanții,* Mihai Eminescu sensibilizează lumea politică românească printr-o descriere, parcă desprinsă din *Infernul* dantesc, a combatanților din Războiul nostru de Neatârnare, reîntorși la vatră. „Au sosit în București dorobanții de pe câmpul de război. Acești eroi, cu care gazetele radicale se laudă atâta, sunt, mulțumită guvernului, goi și bolnavi. Mantalele lor sunt bucăți, iar sub manta cămașa, pe piele, și nici cojoc, nici flanelă, nici nimic. Încălțați sunt tot atât de rău, unul c-un papuc și-o opincă, altul cu o bucată de manta înfășurată împrejurul piciorului, toți într-o stare de plâns, într-o stare care te revoltă în adâncul inimei. O spunem de mai înainte, nicio scuză, nicio justificare, nicio explicație nu ne poate mulțumi față cu această mizerie vădită și strigătoare la cer."

Este îndeobște cunoscută preocuparea și acribia științifică a lui Eminescu în ceea ce privește istoria Bisericii Ortodoxe Române, pe care o numește biserică națională, drepturile și importanța ei în societatea românească. Definită ca „Maica spirituală a neamului românesc", Biserica noastră națională a născut nu numai unitatea etnică și lingvistică a poporului, ci ea este definită și ca o instituție lucrătoare, „care domnește puternic dincolo de granițele noastre și e azilul de mântuire națională în țări unde românul nu are stat". Este o idee deosebit de îndrăzneață pentru acea vreme, dar totodată așijderea de actuală, pentru că Biserica este nu numai națională, dar și a românilor de dincolo de granițe.

De aici, necesitatea construirii unei Catedrale ortodoxe, Eminescu solicitând Corpurilor legiuitoare să autorizeze finanțarea acestei construcții din fondurile loteriei naționale. Prilejul îl oferă un banal anunț privind „redeschiderea loteriei în favorul terminării Catedralei catolice cu hramul „Sf. Iosif", publicat în *Monitorul Oficial* al României (din 27 iunie/ 7 iulie 1881). Eminescu nu se împotrivește construcției acestei catedrale catolice, ceea ce denotă „toleranța românilor pentru toate riturile", ci solicită o Catedrală „în favorul bisericii statului" și a majorității credincioșilor ortodocși români. Articolul lui Eminescu (publicat în *Timpul,* 4 iulie 1881, p. 1), este reprodus în *Poporul* (5 iulie 1881, pp. 1-2) și reluat fragmentar în *România liberă* (5 iulie 1881, p. 3) și în *L'independence roumaine* (5/17 iulie 1881, p. 1).

Spre edificare, redăm textul eminescian, sugerând cârcotașilor zilei aplicarea îndemnului lui George Munteanu: „Înapoi la Eminescu".

„La 27 iunie a apărut în *Monitor* un anunț pentru redeschiderea loteriei în favorul terminării Catedralei catolice cu hramul Sf. Iosif. Departe de a voi să punem vro piedică înaintea acestei clădiri, nu avem decât a felicita episcopia din București pentru zelul religios ce-l dezvoltă în privirea aceasta și toleranța românilor pentru toate riturile, cu atât mai mult pentru cele creștine, fiind bine cunoscută, n-am găsi nimic de zis în contra modului de a aduna fondul de construcție al bisericii, dacă prescripțiuni hotărâte ale unei legi fundamentale nu s-ar opune în mod precis și cert acestui mod. Ar fi nedrept pe de altă parte dacă am face o cât de mică acuzare administrației bisericii. Redeschiderea acestei loterii se face cu autorizarea guvernului, adecă guvernul însuși n-a ezitat a călca legile a căror pază îi este încredințată.

Aceasta din punct de vedere legal.

→

Eveniment, la Centenar

Din punct de vedere practic rămâne a se cerceta chestiunea dacă bisericile noastre proprii stau îndestul de bine pentru ca ceea ce credincioșii ortodocși pot contribui de bună voie să fie întrebuințat pentru construirea unor biserici de alt rit decât al statului și al națiunii. Nici aici răspunsul nu va fi favorabil. *Noi înșine, în marea capitală a României, care va ajunge curând la un sfert de milion, nu avem o singură catedrală, o singură zidire religioasă acătării.*

Lucrul se explică prin împrejurarea că Bucureștii sunt un oraș relativ nou și că n-au fost întotdeauna capitală. Credem însă că, dacă, cu autorizarea Corpurilor legiuitoare s-ar putea face excepție de la absoluta prohibițiune a loteriilor în țara noastră, această excepție ar putea să se facă cel mult în favorul bisericii statului.”

Este o dovadă redutabilă asupra atenției pe care scriitorul și gazetarul o acordă necesității unei Catedrale Ortodoxe la București, dar și ecoul acestui demers în presa vremii.

Stabilirea locului de amplasare a Catedralei Mântuirii Neamului, numită astfel de primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Miron Cristea (autorul unei excelente teze de doctorat despre Eminescu), ca mulțumire lui Dumnezeu și recunoștință eroilor căzuți pentru întregirea neamului, a fost Parcul Carol, din următoarele considerente:

a) Terenul Parcului Carol a aparținut Mitropoliei Țării Românești începând cu cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea, odată cu mutarea oficială și definitivă a reședinței mitropolitane de la Târgoviște la București. De amenajarea terenului s-a îngrijit mitropolitul Filaret (1792-1793), de unde și denumirea de Lacul și Dealul Filaret, precum și urmașul acestuia, mitropolitul Dositei Filitti (1793-1812). În 1906, în Parcul Filaret s-a organizat o expoziție privind realizările în cei 40 de ani de domnie ai prințului/regelui Carol, de aici și noua denumire a parcului.

b) În parcul Filaret/Carol a fost așezat Mormântul Eroului Necunoscut, iar între cultul Sfinților Bisericii și cultul eroilor neamului este o strânsă și simbolică legătură.

c) Parcul Filaret/Carol este cel mai apropiat loc de vechea catedrală și de reședința patriarhală.

Amplasamentul solicitat de patriarhul Miron Cristea a avut susținători, între care, arhitectul român Cristofi Cerchez, care scria în *Universul* din 2 martie 1929: „Eu, un astfel de monument nu l-aș vedea în altă parte decât în Parcul Carol, cu acele frumoase grădini, cu acea deschisă și adâncă esplanadă, cu acea splendidă perspectivă, și anume, pe locul unde se găseste Palatul Artelor, devenit Muzeul Militar, care nu sintetizează și nu simbolizează nimic. Ar fi și un act de pietate față de Eroul Necunoscut, care în niciun caz nu aparține unui muzeu, fie el chiar militar. Eroul Necunoscut este simbolul mistic al însăși națiunii și el nu poate sta decât într-un loc de pietate.”

Au existat, din păcate, și oameni politici netrebnici și o presă aservită ostilă, ceea ce l-a determinat să solicite, ca loc de amplasare a Catedralei, Piața Bibescu Vodă (azi Unirii) de la poalele Dealului Patriarhiei. Locul a fost marcat cu o tăbliță, sfințită la 11 mai 1929. Cu acest prilej, patriarhul Miron Cristea a rostit următoarele: „Rog pe Milostivul Dumnezeu să reverse asupra țării noastre darurile Sale cele bogate, ca din belșugul lor, nu numai înaltele stăpâniri, ci și toți fiii Bisericii să poată contribui cât de puțin – fie și numai cu dinarul văduvei din Sf. Evanghelie – pentru zidirea, terminarea și înzestrarea catedralei noi, ca astfel, prin cărămida sa, ori prin firul de nisip al jertfei sale, fiecare credincios al Bisericii să se simtă sufletește legat de catedrală. De biserica Patriarhiei Române, de Catedrala Mântuirii Neamului.”

N-a fost să fie așa, căci bietul om se afla sub potrivnice vremuri, vorba cronicarului, proiectul neputând fi realizat. S-a mai făcut o încercare de reluare a proiectului construirii Catedralei, în 1943, în timpul patriarhului Nicodim Munteanu, dar războiul și apoi invazia și bolșevizarea țării de către ocupanții „eliberatori”, care au introdus un regim ateist, a stopat această dorință legitimă.

După evenimentele din 1989, P.F. Teoctist, Patriarhul BOR, a reluat inițiativa înaintașilor săi de a construi o Catedrală a Mântuirii Neamului românesc, având în vedere și jertfa tinerilor uciși sau mutilați în preajma Sfintei Sărbători a Nașterii Domnului, a Crăciunului anului 1989.

P.F. Teoctist, în stilul său caracteristic, a inițiat, începând cu anii 1990-1992 o largă consultare cu membrii Sfântului Sinod, ai Consiliului Național Bisericesc, cu personalități marcante din varii domenii de activitate (cultură, artă, arhitectură, istorie etc.), a stabilit un dialog cu autoritățile statului. Aniversarea celor 110 ani de autocefalie a Bisericii Ortodoxe Române și 70 de ani de patriarhat, în februarie 1995, i-a prilejuit P.F. Teoctist să îndrepte un apel de suflet către credincioși și cler, către autoritățile statului, să purceadă la construirea sfântului lăcaș. Apelul a fost întâmpinat cu sinceră bucurie creștinească din partea credincioșilor ortodocși, dar cu rezerve și ipocrite susțineri din partea politicienilor.

În septembrie 1995, s-a constituit, sub președinția P.F. Teoctist, Comisia consultativă pentru construirea Catedralei Mântuirii Neamului, formată din membrii Sfântului Sinod și ai Consiliului Național Bisericesc, din academicieni, profesori universitari, arhitecți, ingineri, istorici, teologi, s-au repetat intervențiile la autoritățile statului și la Primăria Generală a Capitalei pentru stabilirea locului de amplasare.

S-a alocat spațiul din Piața Unirii (acolo unde, forțat de împrejurări, acceptase și patriarhul Miron Cristea), s-a așezat și sfințit troița în februarie 1999, pe care a sărutat-o suveranul pontif, Papa Ioan Paul al II-lea în istorica sa vizită în România (7-9 mai 1999), dar în zadar. Cu toate aprobările luate (și se cunoaște prea bine birocrația românească), o autoritate politică (fost primar general al Capitalei) a vrut să fie autoritară și n-a semnat avizul de începere a construcției. S-a găsit un alt loc, în 2002, pe axul Bulevardului Unirii, lângă scheletul de beton al Bibliotecii Naționale. Pentru ambele amplasamente s-a organizat câte un concurs de proiecte de arhitectură, s-au consumat timp, nervi și bani, se schimbă guvernare și primari, dar în zadar.

În ianuarie 2003, P.F. Teoctist reia intervențiile la noii conducători, unde găsește înțelegere. Astfel, prin Hotărârea de Guvern nr. 468/18 aprilie 2003 se transmite în folosință gratuită Bisericii Ortodoxe Române o suprafață de 5 ha în Parcul Central, pe platoul central, în locul fostului Monument al eroilor comuniști (dezafectat în 1990) și în preajma Mormântului Eroului Necunoscut.

Pentru punerea în aplicare a acestei hotărâri guvernamentale, P.F. Teoctist a convocat, la 6 mai 2003, Consiliul Național Bisericesc și Comisia consultativă pentru construirea Catedralei Mântuirii Neamului, care a luat act cu satisfacție de noua propunere de amplasare a Catedralei și de transmitere gratuită (legală și firească) a 5 ha de teren din fosta proprietate a Mitropoliei Țării Românești. După exprimarea liberă și diversă a opiniilor participanților, P.F. Teoctist a insistat ca fostul Monument al eroilor comuniști să nu fie demolat (așa cum prevedea H.G. 468/2003), ci să fie translatat sau construit pe alt amplasament, cuvântul „demolare” să dispară din vocabularul ierarhilor ortodocși.

În iunie 2003, la Opera Română s-a întrunit din nou Comisia consultativă pentru construirea Catedralei, la solicitarea Ministerului Culturii și Cultelor, a unor organizații de arhitecți. Așa-zisa „societate civilă” și-a intrat în rol, solicitând interzicerea construirii Catedralei în Parcul Filaret/Carol, pe motiv că tulbură liniștea celor care se plimbă și strică peisajul parcului, ca și cum vechea ctitorie de la Curtea de Argeș a lui Neagoe Basarab, înconjurată de un impunător parc, ar deranja liniștea trecătorilor. De fapt, însăși ideea de catedrală îi sperie de acești „elitiști”, considerând-o inoportună și inactuală față de starea economică și socială a românilor, deși Patriarhia Ortodoxă Română nu solicita atunci bani de la bugetul de stat. Românii de rând au fost primii care au donat, din sărăcia lor, o importantă sumă de bani pentru construirea Catedralei. Mica, dar zgomotoasa și nereprezentativa „societate civilă” organizează acțiuni ateiste de protest, astfel încât determină ca o parte din intelectualitatea română să riposteze și să adreseze un „Apel pentru Catedrală” (publicat în *Ziua*, 21 mai 2004, p. 4), prin care cer: „1. încetarea dezinformărilor, minciunilor și învrăjbirii; 2. respectarea adevărului istoric și informarea corectă a opiniei publice; 3. oprirea profanării Mormântului Eroului Necunoscut; 4. începerea neîntârziată a construcției Catedralei Patriarhale”.

Dar, în ciuda propagandei și demagogiei politicianiste de după 1989, de atașamentul declarativ al guvernanților față de valorile creștin-ortodoxe ale românilor, față de Biserica strămoșească, în contradicție cu „demolatorul de biserici” Nicolae Ceaușescu, în cei 15 ani de democrație și de libertate religioasă nu s-a reușit stabilirea definitivă a amplasamentului Catedralei, cu toate că parlamentarii și guvernanții noștri reprezintă (și) pe cei peste 87% dintre românii creștin-ortodocși. Și, astfel, a căzut și a treia soluție de amplasare a Catedralei.

Cu perseverență, diplomație și blândețe creștinească, P.F. Teoctist, la venerabila vârstă de 90 de ani, a reușit, în sfârșit, să înfrângă opacitatea și rezistența ateistă a unor politicieni. Cu prilejul aniversării, în martie 2005, în Aula Patriarhiei Române, a 120 de ani de autocefalie a B.O.R. și 80 de ani de patriarhat, în prezența președintelui Academiei Române, acad. Eugen Simion, a reprezentanților Guvernului și Parlamentului român, a Regelui Mihai, a unor șefi de culte din România, a nunțiului papal, a membrilor Sfântului Sinod și ai Adunării Naționale Bisericești, P.F. Teoctist a obținut din partea Consiliului General al Municipiului București, în sfârșit, aprobare (susținută cu aplauze spontane de către întreaga asistență) pentru începerea construirii Catedralei Mântuirii Neamului în cel de-al patrulea (și ultimul) loc: lângă Palatul Parlamentului, pe un teren viran, rezultat din demolarea unor case și a unor biserici în regimul trecut.

Un gest cu o încărcătură ecumenică deosebită l-a făcut chiar Papa Ioan Paul al II-lea, care, impresionat de valorile ortodoxiei, de toleranța românilor, de ecumenismul Bisericii Ortodoxe Române, de carisma și prestanța P.F. Teoctist, impresii prilejuite de vizita apostolică și istorică deopotrivă din 7-9 mai 1999, a donat o sumă apreciabilă pentru construirea Catedralei Neamului. Este un gest care dovedește – dacă mai era cazul – că tradiția și valorile naționale trebuie păstrate ca atare întru întregirea spirituală a unei Europe unite, spre dezamăgirea unor „elitiști” care se proclamă reprezentanți ai „societății civile” și care, în ciuda apelului semnat la București, între cei doi reprezentanți ai bisericilor surori, P.F. Teoctist și Papa Ioan Paul al II-lea, de încetare a războiului din Kosovo – au aplaudat invazia și bombardamentele NATO, ca fiind „legitime și necesare”, chiar în ziua Învierii Mântuitorului nostru, Iisus Hristos.

O Catedrală a Neamului este necesară și pentru aceste oițe rătăcite, în trupul cărora s-a clonat oportunismul epocii staliniste și proletcultiste.

O Catedrală a Neamului Românesc este necesară și pentru românii din jurul României (pentru care „soarele tot la București răsare”), care așteaptă ctitorirea unui asemenea lăcaș sfânt, ca o mândrie etnică și de depășire a umilinței vizavi de conaționalii lor majoritari, care au catedrale impozante la Moscova, Belgrad, Sofia, Kiev.

Homo sapiens

Despre simbol în arta creștină a secolelor II-IV (I)

Geta DELEANU COICIU

Arta sacră este un teren al controverse-lor gânditorilor care au pătruns pe teritoriul ei în dorința de a-i cunoaste profunzimile, originea și implicațiile în cultura și civilizația universală. Datorită puținelor urme lăsate, investigația cercetătorului este o muncă detectivistă ce se bazează pe corelația dintre texte și descoperiri arheologice. Încă din momentul elaborării ei, arta primelor secole, fiind o artă a credinței și a revelației, a fost criptată în simboluri și imagini. Ea trebuie privită corelativ cu gândirea epocii, cu pasiunile și tulburările ei, cu filosofia dependentă de Platon, cu scrierile Sfinților Părinți, cu mitologia, iudaismul și Orientul.

Două sunt, în principal, motivele recurgerii la simboluri în arta primelor veacuri: interdicția vetero-testamentară și expresia de tip simbolic specifică gândirii umane. Teama de persecuții se adaugă acestora, fără a fi un factor determinant, mai degrabă pe motive politice decât religioase. Gândirea de tip creștin, alimentată și de credințele populare, de mituri, de gândirea iudaică, apoi teoretizată și de scriitori păgâni și creștini, s-a manifestat în principal în pictura catacombelor, dar și în arta funerară a cimitirelor, iar mai târziu în ilustrații ornate cu miniaturi de inspirație biblică. În *Discursul olimpic,* Dion Chrisostomul explică: „Noi căutăm să facem vizibil ceea ce este netrupesc și nevăzut prin mijloacele vizibilului și ale comparației. Noi punem în lucrare prezența simbolului.” [10] Pictura catacombelor are un caracter vizibil „pentru ochii trupești, dar și unul invizibil, spiritual”. [14] Arta catacombelor folosește simboluri păgâne, dar și elemente din mitologia greco-romană, precum și forme ale antichității târzii; interpretarea lor trebuie să țină seama de factorii istorici ai apariției noii religii, dar și de direcția de adresabilitate: unii credincioși aparțineau comunităților evreiești proaspăt convertite, alții păgânilor elini sau greci ce urmau să se convertească sau nu. Arta catacombelor este arta credincioșilor care se întâlneau pentru comuniune și speranțele comune în „făgăduințele eshatologice” [8]. Imaginile și simbolurile de aici erau inspirate din textele sfinte, dar și din Antichitatea greco-latină care dominase cultura și civilizația mediteraneeană. Am putea spune, cu un termen modern, că „teoreticieni” ai artei creștine au fost scriitorii, filosofii și teologii creștini sau păgâni, adepți sau nu ai neoplatonismului caracteristic perioadei clasicității târzii. „Creștinii din Antichitate au folosit modalități ale gândirii iudaice, categorii filosofice ale gândirii grecești, tehnici de discurs ale retoricii grecești și latine pentru a formula o teologie care s-a rafinat de-a lungul timpului.” (Françoise Thelamon, în [3]) Un factor important al cristalizării artei creștine îl constituie Orientul, prin influențele artei populare cu accente decorativiste.

Înainte de a lua în considerare interpretarea creștină, după Frederik Tristan, analiza simbolurilor din catacombe trebuie să țină seama și de substratul iudaic. De altfel, majoritatea iconologilor moderni susțin acest lucru, în acord cu logica istoriei. André Grabar face o listă a gânditorilor creștini și păgâni care s-au pronunțat, unii, în acord, alții, în dezacord cu reprezentarea imaginilor religioase. Printre scriitorii crestini potrivnici imaginilor sunt: Eusebiu din Cezareea, Epifanie, Hipatios din Efes, Clement din Alexandria, Sfântul Augustin și Sfântul Grigorie din Nyssa. Charles Delvoye mai adaugă pe Irineu din Lugdunum și Iustin din Neapolis. André Grabar consemnează un răspuns al lui Eusebiu la o scrisoare a Constantinei, sora împăratului Constantin, care cerea să i se procure un portret al lui Iisus, iar acesta s-a pronunțat asupra inutilității de a-L picta și a imposibilității de a înfățișa trăsăturile sale divine cu mijloacele de expresie lumești. [10] În contrast cu aceștia, autorii păgâni care iau apărarea imaginilor, în opinia lui Grabar sunt: Chrisipp, Dion Chrisostomul și Porfir. Printre autorii păgâni ostili imaginilor sunt enumerați Plutarh, Minacius Felix, Zenon. Acesta din urmă afirmă că „opera zidarilor și zilierilor nu poate fi sfântă și nici măcar vrednică de prea multă considerație”. Grabar subliniază că „argumentele stoicului Zenon vor reveni în scrierile iconoclaștilor”. Am putea gândi că avem de-a face la Zenon, considerat de Clerc (citat de Grabar) reprezentant al unei „teologii stoice”, cu un iconoclasm *avant la lettre.*

Arta catacombelor prezintă un stil cu elemente asemănătoare în zone diferite în care au fost descoperite: la Dura-Europos, la Roma, la Alexandria. Aproape toate prezintă scene biblice cu caracter moralizator și sunt pictate într-un stil realist-naturalist, în culori vii și pline de prospețime. Dvorak, citat de Lazarev, „a demonstrat în mod strălucit că încă din frescele din catacombe se definesc caracteristicile noului stil. În spațiul tridimensional pătrunde o suprafață abstractă, legăturile reale dintre corpuri și lucruri sunt înlocuite cu raporturi pur simbolice; figurile acorporale se profilează ca niște umbre diafane și ușoare, desprinse de lume și de ceea ce este pământesc. Tot ceea ce este material este înăbușit pentru a ajunge la maximum de spiritualizare. (...) În arta creștină, spiritul prevalează asupra corpului și astfel încetează acel conflict dureros care se manifesta cu atâta forță în operele clasicismului târziu.” [14] Imaginile prezintă un caracter frontal, în manieră sintetică, pictate cu spontaneitate reținută în culori din gama celor calde: roșu, portocaliu, ocru cu sublinieri de verde, albastru și uneori negru.

Reprezentările directe prin imagini pun relativ puține probleme de interpretare. Primele portrete de personaje creștine aveau un caracter memorial „pentru a păstra vie în memoria oamenilor amintirea celui portretizat”. (Grabar). Un exemplu dat de Grabar, citându-l pe Dion Chrisostomul, îl constituie Sfantul Meletie al Antiohiei, al cărui chip a fost imprimat în semn de omagiu și amintire pe „sigiliul inelelor, pe cupe, pe vase, pe pereții odăilor, pe veșminte!”

Reprezentările simbolice, însă, comportă probleme de interpretare și implicit atribuire, datorită schimbărilor de semnificație din accepția păgână în cea creștină. Împrumutul de simboluri era firesc, nimic nu se clădește pe nimic, prin imitație se asigură continuitatea, astfel încât nu trebuie să ne mire faptul că pe pereții unui edificiu, cum ar fi o casă particulară de rugăciune descoperită la Dura-Europos, aprox. 232-233, după informațiile lui Charles Delvoye, erau pictate simboluri păgâne: „măști de satiri, fluiere, cupe, delfini și cochilii”. [8] Un exemplu edificator: prepelița sau potârnichea pictate pe pereții unor catacombe creștine au o simbolistică negativă, în principal. Găsim în Ieremia (17, 11): „Prepelița clocește ouăle pe care nu le-a ouat; așa este și cel ce câștigă avuție nedreaptă, o lasă la jumătatea zilelor sale și la sfârșitul său se va trezi că este nebun.” „Masculul sparge ouăle pentru ca femela să nu fie ocupată cu clocitul, astfel, potârnichea fură ouă de la alte păsări, le clocește, dar în final e pedepsită pentru că puii se întorc la mamele lor. După unii exegeți, potârnichea poate căpăta semnificație pozitivă, trimițând la imaginea Fecioarei Maria, (...) femela potârniche se întoarce la mascul la fel cum se întoarce Fecioara către Arhanghelul Gavriil la Bunavestire.” (*Dicționar de Artă, Natura și simbolurile ei, Plante, flori, animale,* Ed. Monitorul Oficial, R.A. 2009, p. 31) Un alt simbol cu semnificație ambivalentă: iepurele. „În contextul iconografic religios poate căpăta semnificație pozitivă; un iepure alb la picioarele Fecioarei trimite la neprihănirea acesteia sau la înfrângerea patimilor. Tot în reprezentările religioase, iepurele poate căpăta și o accepțiune negativă. Spre exemplu, în unele scene care îl înfățișează pe Sfântul Ieronim în desert, iepurele face aluzie la patimile și la ispitele pe care sfântul trebuie să le înfrângă.” (*Idem*) „În reprezentările paleocreștine imaginea iepurelui simbolizează timpul care trece, iar strugurii sunt o trimitere la simbolistica euharistică”. [11] Alături de simboluri păgâne: arca, măștile, anumite păsări și flori, arta creștină preia simboluri din Biblie: vița de vie, peș-tele, strugurii, porumbelul, delfinul, apoi simboluri mitologice: Iisus–Orfeu, Bunul păstor. „Cultele orientale păgâne dar și creștinismul se folosesc de simboluri și mituri pentru a anima sentimentul religios, cât și credința adoratorilor într-o posibilă comuniune cu Divinitatea. (...)

→

Și, nu ultimul rând, construirea cât mai curând a Catedralei Mântuirii Neamului ar fi un omagiu activității de excepție a celui de-al cincilea patriarh al Bisericii noastre, Prea Fericitul Părinte Teoctist Arăpașu, legitimarea unei continuități creștine de la primul patriarh român, Miron Cristea, până la actualul patriarh, Daniel. Ortodocșii din România au nevoie de un asemenea edificiu religios.

Așadar, după mai bine de 15 ani de negocieri și schimbări ale amplasamentului, noua Catedrală Patriarhală și-a aflat, în sfârșit, locul. În ziua de joi, 29 noiembrie 2007, în prezența Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, a membrilor Sfântului Sinod, a unor personalități ale vieții publice românești și a aproape 1000 de preoți și credincioși, a avut loc sfințirea locului destinat construirii noii Catedrale Patriarhale pe Dealul Arsenalului. Au fost organizate după aceea câteva simpozioane tematic-consultative, la care au fost invitați arhitecți și ingineri cu experiență în construirea unor catedrale și biserici de mari de dimensiuni.

La simpozionul din 15 decembrie 2008, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel avea un cuvânt edificator: „În Statutul Bisericii noastre noi spunem că Biserica Ortodoxă Română, prin numărul de credincioși și prin vechime și continuitate, prin originea apostolică, este *Biserica națională* a poporului român. În mai multe țări din lume, catedrala din capitală, chiar dacă acesta nu este orașul cel mai mare al țării, se numește catedrala națională. *National Cathedral* din Washington nu se află în cel mai mare oraș și nici nu este cea mai mare biserică, dar este catedrala națională, iar în această catedrală națională au loc ceremonii cu valoare de simbol național. De exemplu, președinții Statelor Unite, după ce trec la Domnul, corpul lor neînsuflețit este depus pentru un ultim omagiu în catedrala națională din Washington. Se numește catedrală națională indiferent de confesiune. Deci, în acest sens, catedrala noastră, pe care dorim să o construim, este o catedrală pentru capitală și catedrală națională în înțelesul că reprezintă întreaga națiune română, și nu doar pe bucureșteni.”

În toamna lui 2010, s-a obținut autorizația de construire, iar în cei opt ani scurși până astăzi, s-a lucrat din greu la înălțarea Catedralei. Iată că anul 2018, când sărbătorim Centenarul Marii Uniri, ne aduce bucuria sfințirii mult-visatei Catedrale a neamului nostru românesc. Construirea unei Catedrale Naționale era nu numai necesară, ci și legitimă. Așa cum au fost construite sedii impunătoare și luxoase pentru diverse firme și instituții, era nevoie ca poporul român, nu numai Biserica Ortodoxă Română, să-și aibă Catedrala sa, o catedrală pe măsura jertfei duse de-a lungul unei istorii zbuciumate și, uneori, dramatice. Neamul nostru merită cu prisosință o catedrală pe măsura unor astfel de jertfe.

Homo sapiens

Atât păgânismul, cât și creștinismul vor folosi aceleași simboluri, dar cu funcții și semnificații specifice fiecărui cult în parte. Pentru apologeții creștini, mari apărători ai creștinismului (Sfântul Iustin Martirul și Filosoful, Clement Alexandrinul, Tertulian, Origen) imaginile erau încărcate de semne și mesaje. Revelația pe care o aducea credința nu anula semnificațiile primare ale imaginilor; ea numai adăuga o nouă valoare." [e-Bibliografie] Arta creștină renunță treptat la naturalismul artei greco-romane. Ea preia elemente orientale, după cum remarcă André Grabar cu privire la templul păgân de la Dura-Europos: „Spațiul restrâns, figuri plate cu contururi apăsate, corpuri isocefale, fără volum și greutate; personaje care apar întorcând corpul spre privitor, pe scurt, o artă expresivă, care nu pretinde să imite percepția optică și nici să dea iluzia realității materiale. Aceste trăsături ale artei orientale au fost amplu folosite în creștinism." În această perioadă, discursul crestin îmbracă forme diferite, uneori eretice, dogmele nu erau încă precizate, iar nevoia de a asimila revelația primită se concretiza în conturarea unui stil nou de reprezentare și comunicare. „Pe urmele tradiției elenistice, se credea că ceea ce cuvântul prezintă auzului, imaginea, prin imitație, arată, demonstrează fără cuvinte." [10] Elementele sincretice caracterizează această perioadă vie, tumultoasă și controversată, a cărei principală tendință o constituie spiritualitatea exprimată simbolic. „În fața culturii tradiționale, scriitorii creștini din primele secole au fost obligați să înfrunte adevărate provocări: să denunțe adversitatea sau imoralitatea miturilor politeismului, să rețină din filosofia greacă ceea ce putea contribui la stabilirea fundamentelor intelectuale ale creștinismului în domeniile dogmelor și moralei, să utilizeze pentru a comunica cu frații și adversarii lor resursele dialecticii și retoricii." (Yves-Marie Duval, în [3]) Vom fi surprinși să aflăm, spune Grabar, că intelectuali creștini se declară împotriva imaginilor. Clement Alexandrinul, care „vedea în filosofie un dar de la Dumnezeu, un mijloc de educare a lumii păgâne pentru Christos, așa cum era Legea pentru evrei", se declară contra imaginilor, fie ele sculpturi sau picturi. [1] Grabar citează din Clement: „După cum cel care fură bunurile altuia săvârșește o mare nedreptate și primește pe bună dreptate pedeapsa meritată, tot așa și cel care uzurpă puterea dumnezeiască asupra lucrurilor prin arta sculpturii și picturii și spune că el este creator al ființelor (animalelor) și plantelor". „Și Chiril al Ierusalimului explică în *Catehezele* sale învățăturile creștine în mod gradat, de la mai cunoscut până la necunoscut, printr-o aprofundare treptată." [e-Bibliografie] „Primejdiile sufletești se află în sărbătorile idolești" spune Chiril. El explică la ce fel de expresii simbolice să se recurgă în instruirea creștinilor „căci tuturor le este îngăduit să audă Evanghelia, dar slava Buneivestiri nu aparține decât casnicilor Lui Christos. (...) Căci ceea ce pentru iluminați reprezintă splendoarea slavei, îi orbește pe necredincioși. (...) Unui păgân nu i se expune învățătura tainică despre Tatăl, Fiul și Sfântul Duh și nici chiar catehumenilor nu le vorbim fățiș despre taine, așa încât, credincioșii care știu înțeleg, iar cei ce nu știu nu suferă nici o pagubă." Astfel, recurgerea la limbajul simbolic în arta creștină ar putea avea și această cauză, aceea de a cripta mesajul direct al tainelor fundamentale creștine.

Despre conceptul de simbol

Polisemia însăși a simbolului care „desemna manifestările divinului și transfigurarea imaginii terestre", cum remarcă Friederich Creuzer (citat în [6]), dar și polimorfismul lui se găsesc la vechii greci. „Adevărul, atunci când este vorba de o imagine vizuală, își atinge cel mai sigur țelul dacă este concentrat în clipita unei priviri și în miezul incandescent al instantaneității și al evidenței. (...) În străvechea lui comuniune cu zeii, omul obișnuiește să le surprindă manifestările în visele lui, în zborul păsărilor, în împrejurări ale jertfelor de animale, în adâncul pământului, în vârfurile copacilor, ca și în tot felul de alte semne neașteptate. (...) Viața animală și vegetală, chiar și piatra neînsuflețită devin învățături simbolice ale unui adevăr moral; de aceea este și atât de ușor posibilă transpunerea în imagine vizuală a unei maxime de înțelepciune. Sensul acestor modelări, întipăriri, exprimări este cuprins în *simbolou* atât de bogat în conținut al grecilor antici. Numai ceea ce este cu adevărat important se cuvine înveșmântat cu demnitatea simbolului. Acolo unde presimțim sau ne temem de ceva, ca și ceea ce ne pune mult pe gânduri, ceea ce solicită întreaga ființă umană, ceea ce ne amintește de tainele existenței noastre, ceea ce ne umple și ne animă viața, legăturile și raporturile cele mai scumpe, unirea și despărțirea, iubirea și ura, sau chiar și acele situații de care depinde bunul mers exterior al întregii noastre vieți, acestea sunt lucrurile care au nevoie de simboluri. Simbolul vrea să spună multe și trebuie să spună multe, fără ocoluri și confuzie. El trebuie să se adreseze înțelegerii noastre în forme simple, mai ales în artă. Prin artă și prin religie simbolul trebuie să cunoască expansiunea către infinit și ieșirea din limite: astfel va avea un caracter mistic sau va deveni un simbol al divinului. El ne spune tot ceea ce este propriu acestuia: instantaneul, totalul, necesarul, impenetrabilul – ridicându-l pe treapta sa cea mai înaltă." (Friederich Creuzer citat în [6]) Pe de altă parte, după Frederik Tristan, orice simbol este legat de un raționament mintal, iar imaginea este un corelativ primar al conștiinței, ea putând conține unul sau mai multe simboluri. Analiza simbolurilor trebuie să țină seama și de aceste aspecte psihologice ale elaborării lui, atât de expresiv și total definite de Creuzer. Hegel a preluat hermeneutica lui situând-o, în viziunea lui Dittman, pe treapta premergătoare conștiinței de sine. Deși sunt multe abordări ale simbolului – semantice, hermeneutice, conceptuale, asupra cărora merită insistat –, această accepțiune a simbolului o voi accepta în expunerea și analiza simbolurilor creștine ale primelor secole. Privirea cercetătorului de-a lungul timpului modifică sensurile simbolurilor, iconologul trebuie să renunțe le prejudecățile unghiului de vedere contemporan și să intre în modul de gândire al acelor timpuri. Substratul iudaic, influențele orientale, arta antichității târzii precum și scrierile apologeților conturează stilul artei creștine care recurge la simboluri și imagini în exprimarea gândirii creștinismului timpuriu. „Nicio imagine simbolică sau figurativă nu se naște din nimic; ea aparține unei întâmplări anume și, atunci când este vorba despre imagini care au o funcție mitică, rituală sau religioasă, originea lor trebuie căutată în cadrul miticii, ritualismului sau religiozității." [17] Recursul la documente scrise este necesar pentru că istoria ideilor politice, economice și sociale influențează comportamentul uman; de asemenea, psihologia popoarelor este un factor important al asimilării unor rituri și ritualuri care contribuie și ele la exprimarea simbolică a credinței creștine.

Continuitate și ruptură

Arta primelor veacuri se suprapune în continuitate cu arta greco–latină târzie, dar vine și ca ruptură, prin modul diferit de gândire a lumii și a omului. „Paradigme esențial distincte, aceea creștină și aceea greacă, deopotrivă ca mentalitate, ca viziune asupra lumii în genere, asupra celei a omului în special (*omul vechi* și *omul nou, lăuntric*), grecitatea și creștinătatea mai înainte de a fi una, așa cum epocile în istorie sunt solidare, sunt despărțite de o mare tăietură." [18] Dacă luăm în seamă că scriitorii și apologeții creștini s-au format în academiile grecești și latine, că dialectica și logica lui Aristotel erau predate în școlile vremii, că platonismul „își regăsește elanul său original după eclectismul Noii Academii" [7] și că Iustin afirmase deja că Logosul este cel ce vorbea prin Socrate și Platon, atunci creștinismul apare ca o necesară continuitate. Dar dacă ne amintim că „disprețuiți și calomniați", după Danielou, creștinii au fost dați martiriului în sărbători păgâne sub Nero, apoi sub Hadrian și Marcus Aurelius (cazul martiriului lui Policarp de la Smirna și cel din 177 din Lyon), atunci creștinismul apare ca ruptură, ca discontinuitate demonstrată. „Discontinuitatea doar contrapunctează fluxul continuu al istoriei, astfel că, mai *înainte* și *după* orice *tăietură* sunt deopotrivă în solidaritate și discontinuitate. Ceea ce este mai înainte fie că este asimilat, fie că, într-un fel sau altul supraviețuiește." (*Idem*)

Arta urmează și dublează textul cu influențele, continuitățile și controversele istorice ale timpului. Creștinismul preia din arta anterioară elemente recognoscibile pentru comunitățile cărora li se adresa, asigurând pe de o parte înțelegerea mesajelor, continuitatea de sensuri pe care simbolurile ca semne cu funcții de semnificare le sugerează, le implică, adăugând sensuri noi. „Subiectele noi ale artei creștine primare erau un fapt pur exterior. Ele reflectau o nouă atitudine, o religie nouă, o înțelegere organic diferită a realității. Aceste subiecte nu se puteau acomoda cu vechile forme, specifice antichității. Ele necesitau un stil care să poată cât mai bine întrupa idealurile creștine." [e-Bibliografie] (Va urma)

Lacrima Anei

Scriitorul-profesorul-editorul **Ion C. Ștefan** a mai fost prezent la rubrica de față (în luna iunie 2017). De data aceasta, reluăm două poeme din recentul său volum *Floare de colț – iubirea,* apărut în 2018 la Editura Arefeana, București (cu o prefață de Paula Romanescu intitulată: *Annă, zorile se varsă...*).

Ana lui Manole

Doar jertfă e iubirea ta,
Annă, fir de lămâiță,
C-un nou Manole, prunc de suferință.
Zidit cu tine într-o mănăstire!
Plâng brazii înalți, din jur, horind
Cu lacrimi de rășină și durere –
Din care apoi tămâia se alege,
Pentru amintirea ta, în veci!
Și iar Manole-n zborul de înălțare.
Prin soarta lui de ziditor jertfit
Și-apleacă fruntea la izvorul care
Mai limpede-i ca firul de argint...
Păstorii vin ca să-ți aducă flori;
Sosesc fecioare, jertfa s-o învețe,
Bătrâni călugări se ivesc în zori
Să te binecuvânteze cu povețe.
Si-n zadar poetul mai încearcă
Un imn de slavă să-ți închine lin –
Cuvintele-i se sting cu încetul
Doar în durere și-n suspin.

La fântâna lacrimilor

Sosesc credincioșii la Fântâna Lacrimilor,
De sute de ani. Nu să se roage vin,
Ci să plângă încă o dată
Pe pânza freatică a timpului
Care le absorbise existențele sfinte...
Că doar prin jertfa de sine
Un meșter pământean
Devine uneori nemuritor.
– Eu numai pe Ana o plâng!
Șoptește o codană cu ochii azurii,
Înălțați spre cer, ca și cum
Doar pentru Dumnezeu ar vorbi...
– De ce pe ea și nu pe Manole, Doamne?
Întreabă cu voce domoală un meșter bătrân –
El a zidit gloria acestei Sfinte Mănăstiri!
– Sunt jertfe și jertfe, încerc eu să le explic,
Bănuind că Preablândul Dumnezeu
N-a avut timp să-i asculte...
Ana nu putea înălța o mănăstire!
Adaug: decât cu propria ei viață –
Cea mai sfântă și nemuritoare cărămidă
Din zidul etern al acestui sfânt lăcaș!...
Și plec, ștergându-mi ochii de lacrimi,
Șoptind – ca pentru mine:
Și pe Ana și pe Manole, deopotrivă-i plâng;
Pentru jertfa Annei mele dorite
Pe altarul unei iubiri neîmplinite...

Homo sapiens

Proiectul unei reconstrucții moderne în logică și epistemologie (I)

Acad. Alexandru BOBOC

1. Concepția semiotică despre limbă a prilejuit o regândire și o resemnificare a concepțiilor despre structurarea și funcționarea limbajelor, relevând ceea ce s-a numit cu timpul „angajamentul ontologic" al limbajului și „jocul" de manifestare a limbii, *discursul,* de fapt: „limbajul pus în acțiune" devine „eveniment de limbaj" (Em. Benveniste, *Problèmes de la liguistique générale,* Paris. Gallimard, 1966, p. 242: „Le discours est «le langage mis en action» dans le processus historique qui fait du l'enoncee un événement"), un câmp discursiv care, prin unitatea dintre structurarea sintactică și deschiderea semantică dobândește vizǎ cognitivă.

În discurs devine efectivă interacțiunea dintre semn, sens și semnificație („semioza") atât de pilduitor pusă în coordonate logice de Frege prin centrarea în funcție de „sens" (*Sinn*); asociat cu gândul (*Gedanke*), „modul în care e dat obiectul" (*die Art des Gegebenseins*), sensul condiționează unitatea dintre semantic și logic și reglementează uzul semnului. Este de reținut în acest punct prețuirea acestei ancorări în semiotic: „Fără semn – scria Frege (1879) – am ajunge cu greu la gândirea conceptuală (*zum begrifflichen Denken*). Întrucât noi conferim lucrurilor, diferite, dar prezentând și asemănare, aceleași semne, nu mai desemnăm ca atare lucrul luat aparte, ci ceea ce le este comun lucrurilor: conceptul. Dobândim aceasta însă abia prin aceea că îl desemnăm; căci întrucât în sine el este neintuitiv, are nevoie de un înlocuitor intuitiv, ca să poată să ne apară. În felul acesta, sensibilul ne închide lumea nesensibilului." (G. Frege, *Begriffsschrift, eine arithmetische Nachgebildete Formelsprache des reinem Denkens,* 2. AufL, Olms Verlag, Hildesheim, 1993, pp. 107-108)

Cu această întâlnire dintre sensibil și nesensibil are loc situarea în coordonatele unui univers făurit în dimensiunile umanului prin formele de manifestare a limbii, acest „miracol al spiritului" cu care (după Burckhart) „începe orice cultură" și orice adevărată comunicare.

2. Devine astfel necesar un studiu al dimensiunii pragmatice a semioticii. *Pragmatic* pare a fi ultimul sosit la disputa în jurul semnelor. Așa cum s-a observat, „dihotomia semioticii" descinde din cercetările lui Ch.S. Peirce, fiind actualizată de Ch. Morris; nu toată lumea este de acord cu aceasta, însă: „Semiotica lui H. Hermes și Schroter, consacrată exclusiv fundării teoriilor matematice, nu implică și o pragmatică." (P. Botezatu, *Semiotică și negație, Orientare critică în logica modernă,* Iași, Junimea, 1973, p. 96)

Semnificativă este, în acest sens, părerea lui Carnap: „Nimeni nu se îndoiește că o *cercetare pragmatică* a limbilor naturale este de mare importanță pentru înțelegerea comportamentului indivizilor, pentru caracterul și dezvoltarea întregii culturi. Firește, cred astăzi, împreună cu o mulțime de logicieni că, pentru scopul particular al dezvoltării logicii, este mai importantă construcția și cercetarea semantică a sistemelor lingvistice. Și pentru logicieni, însă, un studiu pragmatic poate să fie util." (R. Carnap, *Sinn und Synonymität in natiir lichen Sprachen,* în voi. *Zur Philosophie der idealen Sprache,* hrsg. von Joh. Sinnreich, Munchen, dtv, 1972, p. 146)

Odată instalată însă, pragmatica tinde să redimensioneze, să restructureze semiotica în funcție de noua înțelegere a proceselor de comunicare (în legătura cu acțiunea) și a limbajului însuși ca acțiune.

Se vorbește astăzi chiar de o „rațiune pragmatică": „Ideea unui progres al rațiunii nu este încă iremediabil dezavuată. Numai că epoca luminării, cu optimismul ei, ca și a rațiunii absolute sigure de sine a trecut... Cerința și proiectul unei strategii de promovare a unei raționalități neabsolute, nepure, ca «practic devenindă», ca «rațiune practică extinsă practic" – o sarcină socială – ar putea să fie luată ca una dintre marile provocări și pentru contemporaneitatea noastră." (H. Lenk, *Pragmaiische Vemunft,* Stuttgart, Ph. Reclam jun. 1979, p. 28)

În perspectiva unei teorii a acțiunii s-a subliniat aceeași idee: „Exprimarea (*Sprechen*) și acționarea sunt activități în care se înfățișează ceea ce este modalitate unică de a fi a omului. Exprimându-se și acționând, oamenii se deosebesc activ unii de alții, în loc de a fi pur și simplu diferiți; acestea sunt *Modi* în care se relevă ființa umană"; „numai *acționând* și *comunicând* oamenii dezvăluie cine sunt, își arată modalitatea personală, proprie, a ființei lor." (H. Arendt, *Das Handeln,* în vol. *Handlungstheorien Interdisziplinăr,* II, 1, hrsg. von H. Lenk, München, W. Fink. 1978, `pp. 14, 18)

Pe aceste temeiuri s-a conturat însă și ideea de „pragmatism", ca o denumire pentru o atitudine filosofică înrudită cu pozitivismul modern, dar accentuând latura acțională, într-o direcție utilitaristă,

complementară, desigur, relativismului. De fapt, „pragmatic" înseamnă conform acțiunii, în serviciul practicii, orientat spre conexiunea disponibilităților personale și a consecințelor acțiunii.

Aceasta nu trebuie să conducă însă la confuzia între „pragmatic" și „practic": *pragma* (gr.: acțiune) și *prattein* (gr.: *practiktikos*, referitor la acțiune) se deosebesc și prin faptul că „practic" se leagă și de „praxis" („practică", spre deosebire de „teorie"), tinzând mai mult către acțiunea comportamentală, etică.

În acest sens, istoricește, pe filiera kantiană a „rațiunii practice", s-a ajuns treptat la delimitarea unui tip de raționalitate, definit nu doar în sens etic-comportamental, ci și acțional în genere, ceea ce a condus la „praxeologie" (teoria acțiunii eficiente).

Într-o abordare istorică, „pragmatic" redă grecescul *prâgmatikos,* ceea ce s-ar descrie prin versat (priceput, încercat) în afaceri (în îndeletniciri practice) și ar însemna: 1) apt pentru acțiune, servind practicii, practic, angajat practic; 2) servind bunăstării publice, folosului general; *istoriografie pragmatică,* prezentă prima dată la Polybios, însemna: descriere istorică, în care datele sunt cercetate după conexiunea lor cauzală internă, preocupată de ceea ce se poate studia sub aspectul acțiunii politice. La Kant (*Antropologia din punct de vedere pragmatic,* 1798) termenul *pragmatic* e întrebuințat în opoziție cu ceea ce e fiziologic, naturalist-științific, cumva identic cu eticul, servind cunoașterii de sine și acțiunii morale. (Joh. Hoffmeister, *Worterbuch der philosophischen Begriffe,* 2. Aufl., Hamburg, F. Meiner, 1955, p. 483)

Kant deosebește două funcții de bază ale „rațiunii pure": rațiunea *teoretică* (sau speculativă) și rațiunea practică. Dacă însă „condițiile de aplicare a voinței noastre libere sunt empirice, rațiunea nu poate avea aici altă folosire decât cea regulativă și nu poate servi decât pentru a efectua unitatea legilor empirice"; dar „pentru reunirea tuturor scopurilor, care ne sunt date de înclinațiile noastre, în unul singur, *fericirea,* și concordanța mijloacelor pentru a ajunge la ea constituie întreaga operă a rațiunii, care de aceea nu poate procura alte legi decât cele *pragmatice* ale comportării libere, pentru atingerea scopurilor recomandate nouă de simțuri, și deci nu de legi pure, determinate complet *a priori".* (*Critica rațiunii pure,* București, Editura Științifică, 1969, pp. 588, 589)

Așadar, *pragmaticul* este legat de „comportarea noastră liberă", ceea ce este semnificativ pentru problematica de față (a utilizării legate de o acțiune orientată într-un context), Antropologia (în sensul lui Kant) distinge între „rațiunea pură (fie sub aspectul utilizării sale teoretico-speculativ sau al celei practice)" și „rațiunea pragmatică", adică „utilizarea pragmatică legată de acțiune orientată spre o situație dată". (H. Lenk, *Rațiunea pragmatică. Filosofia între știință și practică,* Editura Academiei Române, 2016, pp. 34, 35)

3. În decursul preocupărilor mai noi, legate de *centrarea studiilor semiotice în pragmatică,* precizarea a ceea ce se numea cândva *linguistic turn* (cotitura lingvistică) ca *pragmatic turn* cere un considerabil efort, atât de redefinire a termenilor (semioticii și pragmaticii, în special), cât și de realizare a unei cercetări istorice, menită să justifice rostul preocupărilor de acest gen și statutul disciplinelor ce aspiră să le cuprindă și să le reașeze sistematic – conceptual. (În acest sens s-a impus o vastă literatură, sintetizată și resemnificată, cu dezvoltări constructive, în impunătoarea serie sub titlul *PRAGMAT1K. Handbuch pragmatischen Denkens,* hrsg. von Herbert Stachowiak, Hamburg, F. Meiner: Bd. I *Pragmatischen Denken von der Ursprüngen bis zum 18 Jahrhundert* [*Gândirea pragmatică de la origini până în secolul al 18-lea*], 1986, 578 p.); Bd. II – *Der Aufstiegpragmatischen Denkens im 19 und 20 Jahrhundert* [*Ascensiunea gândirii pragmatice în secolele 19 și 20*], 1987, 481 p.); Bd. III – *Allgemeinephilosophische Pragmatik* [*Pragmatica filosofică generală*], 1989, 548 p.); Bd. IV – *Sprachphilosophie, Sprachpragmatik und formative Pragmatik* [*Filosofia limbajului, Pragmatica limbajului, Pragmatica formativă*], 1993, 527 p.); Bd. V – *Pragmatische Tendenzen in der Wissenschafstheorie* [*Tendințe pragmatice în teoria științei*], 1995, 482 p.).

Asa cum s-a precizat, în centrul acestor preocupări se află *gândirea pragmatică;* aceasta s-a format „în diverse domenii ale filosofiei, îndeosebi în teoria științei", relevante în acest sens fiind „pragmatismul american, convenționalismul și operaționalismul european", dar și „empirismul logic", mișcarea cibernetică, noua „teorie a științei". (H. Stachowiak, *Pragmatische Philosophie*, în *Pragmatik,* Bd. V, pp. XVII-XVIII. Același autor precizează (în alt context: *Introducere* la vol. I, 1986, pp. XX, XXII) că obiectul pragmaticii „include ceea ce este activ, operativ, constructiv, deciziile celui care utilizează semnele, nu numai marginal și implicit, ci în mod explicit și controlat".)

Atât prin partea istorică, cât și în cea sistematică s-a urmărit ajungerea „la o mai bună înțelegere a practicii contemporane", la o reflecție asupra poziției noastre contemporane în lume și a acțiunii noastre viitoare (*Idem, Pragmatik,* V, pp. XVIII, XIX).

În noul context al unei „înțelegeri pragmatice", „subiectul cunoscător devine relevant, iar dependența sa socială, culturală și istorică e reflectată într-o nouă modalitate. Știința modernă devine mai critică, întrucât acum este adusă în relație cu problemele culturii noastre tehnice. În contextul mișcării cibernetice s-a ajuns la construcția și deconstrucția unor științe operaționale precum teoria utilităților, a deciziei și a jocurilor, teoria sistemelor, logica normelor, deontica, teoria acțiunii și a planificării ș.a.m.d., discipline în care se exprimă funcționalitatea și gândirea utilă, fără să se conexeze exclusiv la „rațiunea instrumentală" – căci ele se lasă preluate, firește, și în serviciul asigurării ființei umane. Cum, după semnele timpului, aceste activități se vor consolida și mai departe, edificiul nou construit al gândirii pragmatic-operaționale trebuie, înainte de toate, să se dezvolte totodată sub aspectul fundamentelor sale filosofice. Ne așteaptă o „schimbare de paradigmă" în stil mare. (H. Stachowiak, *Vorwort, PRAGMATIK. Handbuch pragmatischen Denkens,* Bd. I, F., Meiner Verlag, Hamburg, 1986, p. XIX)

→

Vocaţie şi suflet românesc la Constantin Rădulescu-Motru

Marian NENCESCU

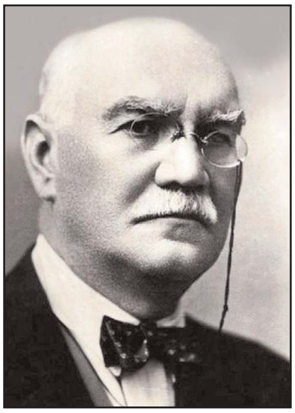
În 1946, profesorul de drept şi liderul naţional-comunist Lucreţiu Pătrăşcanu (1900-1954, ucis la Jilava de proprii „tovarăşi de drum") publica o carte, *Curente şi tendinţe în filosofia românească,* Bucureşti, Socec, 236 pag., ce punea practic punct (aproape) unui secol de maiorescianism şi închidea, pentru încă patru decenii, calea gândirii româneşti originale. Invocarea, în acest context, a lui C. Rădulescu-Motru (1868-1957), primul creator român al unui sistem filosofic articulat – personalismul energetic – cel care a avut şi cea dintâi tentativă de a ieşi din cercul strâns al „profesorilor de filosofie" şi de a se angaja pe calea spinoasă a libertăţii de gândire, este cel puţin nepotrivită: „Ambiţia noastră era satisfăcută dacă ni se recunoştea meritul de a-l fi înţeles pe Kant, ori pe Hegel, sau pe oricare altul dintre filosofii celebri. Acela dintre profesori căruia i s-ar fi atribuit păreri personale era discreditat. Asta însemna că nu-şi cunoştea bine materia ce avea de predat" (C. Rădulescu-Motru, *Mărturisiri, Revista Fundaţiilor,* XI, 1944, p. 249).

În acest context, nu critica principalelor curente şi sisteme filosofice construite *pe teren şi cu material românesc* era de actualitate, ci, de-a dreptul, combaterea lor, cu mijloace ideologice (şi nu numai), în scopul atingerii progresului „în vastele şi multiplele lui forme". Or, aşa cum rezulta din preambulul cărţii, problemele atinse de L. Pătrăşcanu în noul context politic erau, deopotrivă, *necesare,* căci trebuia eliminat „întregul reziduu al ideologiilor fasciste şi naziste" şi, cu deosebire, *urgente,* căci filosofia trebuia să se arate interesată mai degrabă de *drumul nou,* decât de curentele *idealiste.* În acest război, *inegal,* cu forţele populare biruitoare, au căzut victime nu doar filosofi consacraţi precum C. Rădulescu-Motru, D.D. Roşca, P.P. Negulescu, ori Lucian Blaga, dar şi o întreagă generaţie de „şcolari" seduşi, în interbelic, de „noua terminologie", ori măcar de „sonoritatea fără valoare a conceptelor filosofice uzitate".

Pentru a nu ne *despărţi* definitiv de gândirea lui L. Pătrăşcanu, cel atât de obsedat de falimentul gândirii de tip *realist-ontologic,* vom mai semnala că apelul său „Înapoi la Conta" (similar, în opinia sa, reîntoarcerii la Kant, dacă filosoful nostru moldovean ar putea fi asimilat unui astfel de model) este valabil doar parţial, câtă vreme, un exeget al său recunoştea: „Concepţia metafizică a lui Conta nu poate rezista. Nu fiindcă e a sa, ci fiindcă e materialistă" (N. Bagdasar, *Cuvânt introductiv (la) Vasile Conta, Teoria fatalismului,* p. XVII). Fără a mai insista asupra *specificului românesc* din *Teoria ondulaţiei universale,* vom accede la teza lui Dumitru Bădărău, anume că, prin natura sa, Conta a fost mai degrabă un *sceptic,* câtă vreme a afirmat, în *Bazele metafizicii,* că „Nu există un alt adevăr pentru noi decât acela că nu putem cunoaşte niciunul (*Un système materialiste methapisique au XIX-eme siècle. La philosophie de Vasile Conta,* 1924, p. 51).

Interesant, Conta extinde ondulaţia şi asupra activităţilor sufleteşti, constatând că „Ondulaţia întregii stări sufleteşti este ondulaţia forţei ce rezultă din ondulaţia întregii constituţii a creierului" (*Ibidem,* pp. 225-226). Aşadar, în opinia sa, sufletul „nu este o secreţiune, ci o *funcţiune,* iar legătura noastră cu mediul exterior se face *involuntar şi instinctiv,* fapt ce conduce spre teza că *activitatea sufletului* nu este decât rezultatul activităţii celulelor nervoase din creierul nostru". Deci, *Înapoi la materialism!,* dacă se poate spune aşa.

Semnificativ, problema sufletului l-a preocupat şi pe C. Rădulescu-Motru, care, în încercarea sa de a apropia filosofia de pozitivism (şi, probabil, de scientism), a elaborat în 1908 lucrarea *Puterea sufletească* (Editura Studii Filosofice, Bucureşti, Pasajul Român, nr. 22), prima din ciclul ce va consolida ulterior propriul său sistem filosofic (din care mai fac parte *Elemente de metafizică,* 1921, *Personalismul energetic,* 1927, şi *Vocaţia – factor hotărâtor în cultura popoarelor,* 1932). Cu totul, demersul lui C. Rădulescu-Motru se înscrie în efortul general de dezvoltare a ştiinţei moderne în România

(între altele, el este şi promotorul constituirii, la noi, a psihologiei, ca ştiinţă autonomă), el fiind şi adeptul abordării, în spaţiul românesc, a unei *filosofii a culturii,* de tip conservator şi neo-junimist, formulată iniţial în studiul *Cultura română şi politicianismul* (1904). Conform tezei lui Motru, modernizarea societăţii româneşti se poate face doar plecând de la tradiţia locală, agrară, extinsă şi dezvoltată printr-o *renaştere sufletească* de tip colectiv (personalism energetic) şi completată de afirmarea *vocaţiilor individuale.* Acesta este, în linii mari, tabloul liniei tradiţional-agrariene din gândirea lui C. Rădulescu-Motru, înlocuită în deceniul al IV-lea al veacului trecut de o filosofie de tip spiritualist, punctul de plecare fiind sâmburele scientist al orientărilor sale, nu odată contradictorii şi controversate. În acest sens, se include şi încercarea sa de a realiza o fuziune ideologică între ţărănime şi conservatorism, materializată prin *triada: Românismul* (1936), *Etnicul românesc* şi *Comunitatea de origine, limbă şi destin,* 1942, lucrări ce îl îndepărtează de concepţia sa iniţială de tip neo-kantian, obligându-l să introducă teza *finalismului,* ca mijloc de explicare a vieţii inconjurătoare, totul luând şi o coloratură teologică; astfel, finalitatea nu mai e cerută de raţiune, ci de *dorinţele mistice ale sufletului nostru,* teză criticată, pe bună dreptate, şi de L. Pătrăşcanu la timpul cuvenit.

Vorbind despre *specificul naţional,* ne vom limita a-l analiza pe C. Rădulescu-Motru drept filosof al culturii, asociind demersurile sale, începute odată cu studiul *Cultura română şi politicianismul* şi încununate în *Etnicul românesc* (1942), cu acelea iniţiate de alţi doi mari gânditori, Tudor Vianu (*Filosofia culturii*) şi Lucian Blaga (*Trilogia culturii*). De la început, vom semnala că C. Rădulescu-Motru nu a folosit explicit termenul de filosofie a culturii şi nici nu a urmărit o expunere sistematică a acestei noţiuni, ci a înglobat-o într-o disciplină autonomă, numită de el *personalismul energetic* (sau *teoria personalităţii*), pornind probabil de la teza că, în esenţa ei, cultura este „însăşi obiectul filosofiei istoriei" (*Rasa, cultura şi naţionalitatea în istoria filosofiei,* în *Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială,* I, 1929).

C. Rădulescu-Motru face, în demersurile sale, iniţiate în *Cursul de psihologie* (1923), cuvenita distincţie între *natură* şi *cultură,* accentuând asupra ideii că între fenomenele culturii şi cele ale naturii intervine un anume *determinism natural,* numit mai târziu *personalitate,* o formă de atavism ce leagă orice formă de cultură de energia mediului local/regional. Inclusiv atunci când vorbeşte despre *suflet,* C. Rădulescu-Motru încearcă să se debaraseze de convingerile de tip tradiţionalist, îndeosebi religioasă, şi să adopte o poziţie preponderent pozitivistă, derivată din ştiinţa psihologiei ale cărui baze le-a pus, la noi.

Sintetizând, Rădulescu-Motru defineşte în cărţile sale originalitatea spirituală a poporului român, fizionomia proprie a culturii româneşti, pledând pentru un nou tip de *naţionalism* corespunzător statului modern al României unite. În concepţia sa, baza ideologică a Statului rămânea cea *conservatoare,* constituită pe restabilirea raporturilor fireşti dintre interesele celor legaţi de pământ şi ale celor legaţi de industrie, *fără a se duşmăni între ei* (*Românismul, op. cit.,* p. 160). Faptul că în această ecuaţie este introdus şi elementul etnic reprezintă doar un aspect secundar, speculat sub aspect politic, dar perfect justificat într-o construcţie logică de tip triadic. În lucrarea *Etnicul românesc* el identifică trei faze ale etnicului: 1) conştiinţa comunităţii de origine, 2) etnicul naţional, 3) în fine, *destinul,* forma superioară a etnicului, finalizată în plan politic.

Cultura se vădeşte, susţine Motru, preponderent în viaţa socială, ea fiind o *obiectivare a sufletului,* o activitate superioară ce trăieşte în sine şi pentru sine, evoluând în cursul generaţiilor. Omul cult e capabil de acte de *utilitate socială,* astfel că evoluţia socială se confundă adesea cu evoluţia culturii. Mai dificilă însă decât identificarea culturii se dovedeşte identificarea stadiului social în care se afla societatea românească la începutul veacului al XX-lea. Pentru aceasta, C. Rădulescu-Motru introduce un nou termen – civilizaţia. Popoarele ce dispun de o unitate sufletească şi de conştiinţă, au *cultură,* celelalte pot ajunge, cel mult, la *civilizaţie.* În vreme ce cultura e naturală şi se manifestă *în adâncul sufletului poporului,* civilizaţia este exterioară, de suprafaţă, adesea împrumutată. În opinia sa, românii se aflau, în epoca analizată, mai degrabă în stadiul de *semicultură,* trăind din forme împrumutate. Vinovatul principal de această stare este chiar *politicianismul,* ce foloseşte funcţiile publice în interes personal.

Pornind de la o poziţie tradiţionalistă, de esenţă junimistă, C. Rădulescu-Motru a căutat ceea ce el numea *legea specifică a evoluţiei sociale,* pe care a identificat-o în *puterea sufletească* (după titlul lucrării omonime, din 1908). Plecând de la ideea că, în esenţa ei, cultura e creştere, e umanizare, Motru ajunge la concluzia că *ideea progresului* e naturală şi specifică omului, iar cultura presupune obligatoriu vocaţie. Empiric, teza se susţine: caracterele neobişnuite, geniile, produc, din *vocaţie,* opere originale, durabile. Din păcate, există şi reversul. Aceleaşi *vocaţii* pot fi expresia unui caracter urât, egoist. De aceea, C. Rădulescu-Motru nuanţează teoria vocaţiei, accentuând asupra metafizicii gesturilor. Vocaţia se desăvârşeşte în personalismul energetic, sub forma unei deveniri cumulative şi ireversibile.

Este teza fundamentală a lui C. Rădulescu-Motru, ce exprimă finalismul său imanentist, conceptul mecanic al cauzalităţii. Întors spre *destin,* C. Rădulescu-Motru urmăreşte realizarea necesară a unei potenţialităţi, rezervată cu deosebire *omului de vocaţie.*

Se anunţa astfel un veritabil program al reconstrucţiei teoretico-metodologice şi de concepţie, în care „construcţia fundamentelor filosofice" este parte integrantă: „Căci acum, la mijlocul anilor '80, spune autorul, schimbarea menţionată a gândirii filosofico-ştiinţifice trebuie supusă unei analize cuprinzătoare. Şi scopul şi l-a propus *Pragmatica.*" Întrucât de „zona de atingere" ţin concepte empirice, evoluţioniste, istorice, relativiste, utilitariste şi voluntariste, „trebuie să vorbim de concepte-indiferente ale pragmaticii" şi „concepte ale filosofării pragmatice, pe care le tematizează pragmatica" (H. Stachowiak, *Einleitung în: Pragmatik,* I, p. XXXII), aşadar de două domenii diferite: al pragmaticii ca atare şi al laturii filosofice a folosirii conceptelor ei, care se deosebeşte însă de orice „filosofie pragmatică", de pragmatism.

„Schimbarea de paradigmă" menţionată, în trăsăturile ei cele mai importante, valorează „ca un prim fapt al dezvoltărilor de până acum ale domeniului de probleme circumscris, delimitându-l în context filosofico-epistemologic, precum şi ştiinţific", urmărind „să ajute totodată la găsirea de răspunsuri la problemele raţionalităţii puse din nou astăzi". (*Ibidem,* p. XXXVI)

Aşadar, rolul pragmaticii într-o amplă reconstrucţie a metodelor şi a domeniilor teoretice; şi aceasta în spiritul nou al timpului nostru.

(Va urma)

Centenarul Marii Uniri

Notițele Sidoniei Docan

Cornel ȚUCĂ

Toamna anului 1918 a marcat începutul dezintegrării Imperiului Austro-Ungar, cunoscut și sub denumirea de „colosul cu picioare de lut al Europei”. În ultima parte a anului, monarhia dualistă a devenit „un uriaș ceaun în clocot”, sfâșiat de o multitudine de mișcări revendicative de ordin național, politic și social. Dintre toate acestea, predominantă a fost lupta de eliberare națională a popoarelor din cuprinsul dublei monarhii. În acest context general revendicativ de ordin național s-au înscris, firesc și legic de altfel, și românii din provinciile imperiale locuite de ei. Cu tot finalul previzibil al dezmembrării monarhiei dualiste, guvernanții din capitala imperială, Viena, încă mai sperau într-un „miracol” menit a opri acest deznodământ implacabil. În acest sens, Viena a lansat repetate promisiuni de concesii de ordin național și chemări la negociere tuturor naționalităților din imperiu. Cum era și previzibil, acest imens efort a fost sortit eșecului.

Deși la o primă constatare ar părea neverosimil, ținând cont de lunga coabitare, încă din anul 1867, dintre popoarele austriac și maghiar, lovitura care a pus capăt tuturor visurilor și zbaterilor Vienei de asigurare a supraviețuirii statului dualist a venit din partea Ungariei. Prin proclamarea la 2 noiembrie 1918 a *Declarației independenței de stat,* Ungaria a dat lovitura de grație speranțelor Vienei. Declarația în cauză a fost anticipată, dar, în același timp, necredibilă ca posibilitate de finalizare. Concomitent, proaspătul declarat stat independent, Ungaria, nu a renunțat la pretenția perpetuării propriei dominații atât asupra teritoriilor, cât și a naționalităților care locuiau în acestea. După părerea noilor conducători politici de la Budapesta, dreptul la autodeterminare al naționalităților incluse între granițele proaspătului independent stat maghiar nu trebuiau luate în considerare.

Tocmai cantonarea în acest conservatorism anacronic, într-o disonanță totală cu efervescența mișcărilor de eliberare națională, a amplificat și acțiunile românilor pentru libertate și Unire. Puternicele lor manifestări interne și internaționale cu caracter național, dublate în plan intern de confruntări militare cu ungurii, au urmărit cu perseverență un singur obiectiv prioritar: *Unirea, ca națiune liberă, a românilor din provinciile fostei duble monarhii cu România.* Pentru finalizarea acestui deziderat național, prioritare au devenit acțiunile organizatorice menite a asigura transpunerea acestuia în viață. Acțiunile românilor care locuiau în provinciile fostului Imperiu sunt astăzi, în linii generale, cunoscute.

În cele ce urmează, prezentăm un document ilustrativ al evenimentelor politice desfășurate în Cluj, spre sfârșitul anului 1918 și începutul anului 1919.

Documentul poartă denumirea: *Notițe pe zile – din toamna 1918,* fiind o copie a unui extras „din notițele luate zi de zi la Senatul Național Român de către secretara președintelui [dr. Amos Frâncu] Sidonia Docan”. Sunt redate succint istoricul organizării și activității desfășurate de Senatul Național Român din Cluj între 18 octombrie 1918 și 4 august 1919.

Sunt consemnate cronologic, pe zile, uneori cu detalii, acțiunile întreprinse de către fruntașii politici ai românilor (în frunte cu dr. Amos Frâncu) din Cluj pe linia organizării luptei pentru libertate națională și unitate. Confruntați cu lipsa unor directive precise din partea Consiliului Național Român Central din Arad și, în același timp, cu presiunea măsurilor din ce în ce mai agresive ale ungurilor, acești conducători s-au văzuți obligați să acționeze, cel puțin într-o primă fază, independent.

În sensul celor specificate, documentul intitulat *Notițele Sidoniei Docan,* redactat de aceasta la 1 martie 1922, cu o notă datată, ulterior, în anul 1924, surprinde momentele inițiale de incertitudine, organizarea și apoi desfășurarea activităților Senatului Național Român din Cluj între 18 octombrie 1918 și 4 august 1919, precum și diferendele apărute între membrii săi și între acesta și Consiliul Național Român din Arad.

Documentul a fost predat Marelui Stat Major român, Serviciului Studii Istorice, de generalul Ioan Hidu, la începutul anului 1932, în vederea documentării acestuia în legătură cu organizarea și activitatea gărzilor naționale române din Cluj. Documentul este compus în total din 8 file, dintre care prima filă – titlul – este scrisă de mână în tuș negru, iar următoarele 7 file sunt dactilografiate la mașină.

Versiunea redată în continuare este o variantă revizuită și actualizată a celei inițiale, „Notițe pe zile – din toamna 1918” consemnate de către Sidonia Docan, secretara președintelui Senatului Național Român din Cluj, inclusă în volumul *Marea Unire a tuturor românilor din 1918,* coordonat de Gheorghe Buzatu și Horia Dumitrescu, apărut la Editura Pallas, Focșani, 2008, pp. 73–94.

Notițe pe zile – din toamna 1918

Copie (Arhivele Militare Naționale Române, fond Marele Stat Major, Serviciul Studii Istorice, Arhivă donată, dosar nr. 32, f. 8-15.)

Extras din notițele luate zi de zi la Senatul Național Român de secretara președintelui [acestuia] Sidonia Docan.

Din frământările premergătoare deznodământului final

[Anul] 1918

18 octombrie/vineri/

În Parlamentul din Budapesta citește Alex[andru] Vaida Voevod în numele Românilor o Declarație, lăsând ușile [lipsă text]. În toată Țara mare dor de Pace și Independență – cu un suflu de revoltă incipientă.

28 [octombrie]

Începe dezmembrarea Monarhiei! Atmosferă încărcată. Pentru România cine luptă? Cine se îngrijește de soarta și viitorul lor? Acest nenorocit popor, aruncat și jertfit de toți în toate pericolele, pe spinarea lui vreau să se ridice țările la glorie, mărire și independență, [lipsă text].

30 [octombrie]

Revoluția dezlănțuită! Hoarde barbare încep distrugerea [lipsă text], ungurii dezorganizează „Nemzeti Tanács” în toate părțile. Dr. Frâncu se zbate cu elementele din jurul lui de a pune baze și asigura o situație indestructibilă cauzei românești! Convoacă ședințe, trimite curieri la Matadorii Comitetului Național.

De unde nu vine nici un cuvânt, nici o indicație! Ei oare nu au sentimentul că acum ori niciodată?!?

31 [octombrie]/joi/

Austria așa de imperialistă, e Republică! În fine, ne vine și nouă în minte, că ar trebui să recunoaștem farbă [sic], să declarăm ferm, ce voim? Nu cutezăm ori nu știm ce e de făcut?

Și banca „Economul” este invitată de a adera la „Nemzeti Tanács”! Nu! și nu!!

Îi succede în fine la dr. A. Frâncu a convoca o ședință la „Vatra” pentru 5 ore p. m. [ora 17.00] trebuie aduse hotărâri, ori va fi prea târziu [lipsă text].

Revoluție!! Soldații își rup insignele, străzile pline de o lume sălbatică, care distrugere vrea, aleargă, urlă … când jos, sub banca „Economul”, sparg cu drugi de lemn vitrinele prăvăliei, năvălesc jefuind hainele, distrugând tot. Te cuprinde groaza de furia maselor dezlănțuite … seara întuneric pe străzi, nimeni nu cutează să iasă, ordin ca porțile să fie încuiate, tăcere înăbușită ca înainte de vifor [lipsă text].

1 [noiembrie]

Vine știrea despre asasinarea lui Tisza! Cel mai înverșunat inamic al Românilor, instigatorul Războiului, cu Wilhelm II. Trei soldați au pătruns în Palatul său din Pesta și l-au împușcat fără milă, precum ne-a jertfit și masacrat el pe noi.

În toate părțile proclamații către popor în ungurește și românește/ și nu se risipesc pereții Clujului?/ și nemțește, iscălite [lipsă text] dr. Apathy, infam și obraznic jidan.

Un membru din Comitetul Național în trecere prin Cluj ne-a aruncat în fine și nouă cuvântul „Organizați-vă!”, fără altă îndrumare.

Dr. Kertesz și Vincze au invitat la Senatul Național Maghiar pe dr. Frâncu și dr. Păteanu, unde după un formidabil discurs de ceasuri al dr.-ului Frâncu – unde Apathy se făcuse alb ca peretele și nu mai putea combate argumentele desfășurate, nici nu mai cuteza față de așa o energie necrezută de ei, într-un cap de Român – au cedat, recunoscând drepturi și jurământul român, au promis chiar conlucrarea paralel, de groaza maselor române, care ar putea în fine să se ridice [lipsă text].

2 [noiembrie]

Adunarea de la „Vatra” de ieri d. p. nu s-a putut ține, toate ușile erau încuiate! Intrigi! Ori frica? Furia și disperarea lui Frâncu și Păteanu, de nedescris. Alăturat date exacte, trăite și scrise de dr. Păteanu secretarul S[enatului] N[ațional] R[omân].

În oraș, consternare și groază mare. Aseară se răspândise faima în armată că ar avansa cehii, ba că ar fi chiar în Apahida. La gară au plasat tunuri și mitraliere ca să împiedice intrarea lor în oraș. Ordin sever de a încuia porțile. Când trec pe străzile goale, fără lumină, repede, în tăcere lugubră, mă-ntreb îngrijorată: va fi rău sau bine de noi Românii? Ști-va lumea odată măcar ce suferim, ce sacrificii dăm? Doamne, ajută-ne!

Apoi din nou spiritele se mai calmează când se aude, se spune, că francezii și englezii vor ocupa Ardealul! Acestea sunt și știrile jurnalelor.

Dr. Frâncu convoacă ședință Constituantă pentru duminică, 3 noiembrie. În fine!!!

3 [noiembrie]

Duminică, 3 ore d. p. [ora 15.00], sub steag român tricolor, cu însuflețire delirantă, cu discurs de foc, la „Cercul Industriașilor unguri”, din piața Mathia, dr. Frâncu, dr. Păteanu fixează punctul nostru de drept, acel soclu solid pe care s-a ridicat Senatul Național Român pe urma căruia s-a putut înfăptui România Mare! Ce numai energia și curajul neînfrânt au putut asigura!

S-a oprit de a se impune jurământul unguresc. Apelul către „Frați Români”!

4 [noiembrie]

Sfatul Național Român, instalat cu telefon, ordonanță la Banca „Economul”. Eu sunt numită secretară.

Revoluție, adversarii au arme, noi nimic!

5 [noiembrie]

Manifest imprimat către români. Comandantul Regimentului [63 infanterie] român e căp[itan] Cotuțiu, telef[on] 955, în Cazarma din Magyar-ut/ Calea Victoriei/.

Ungurii foarte speriați vin ca la mântuire la Senatul Român, că nedreptățile săvârșite îi umplu de groază de o eventuală răzbunare justificată.

În comunele românești ei atacă pe sătenii pasnici, ș-apoi cer ajutor că s-au răsculat „valahii”. Se repetă neîntrerupt atrocitățile lor de ură!

Aici, în Senat, se lucrează zi și noapte cu febrilitate pentru a evita ciocnirile și măcelurile.

Consfătuire la gen[eralul] comand[ant] Siegkeri. [În unele documente apare Konrad Silgler.]

Senatul Român trimite în toate părțile ofițeri români și asistență militară pentru liniștirea spiritelor, se formează subcomisariate la sate.

7 [noiembrie]

Consfătuiri cu prefectul/ungur/ și general[ul]. Țăranii, fără deosebire de naționalitate, se răzbună pe organele oficiale pentru nedreptățile îndurate.

Ministrul de Război, Barta, a admis jurământul Român pentru tot Ardealul și românii din Ung[aria]. Dr. Mihaly e de acord cu tot ce a decis Senatul Român aici /În fine!/, când a văzut că dr. Frâncu a scos castanele din foc. Ungurii, direct, provoacă revoluția.

Participant la Marea Unire: Țirban Moise

Maria VAIDA

Memoria colectivă mai păstrează amintirea unor participanți la Marea Unire din 1 Decembrie 1918, cum este cazul unui grup de aproximativ 20 de români din localitatea Poienii de Sus, care au trecut munții și au participat la Alba Iulia la Marea Unire. Dintre aceștia sunt amintiți: Țirban Moise zis Vasile, Buz Teodor zis Dele, soția acestuia, Buz Maria, Țirban Catița a Purdii, Moga Traian, Moga Ioan, Luca Iosif a Colțului, Marta Dolga a lui Andriș.

Țirban Moise zis Vasile s-a născut în anul 1889 în localitatea Poienii de Sus, comuna Buntești, județul Bihor. A făcut școala în satul natal și avea 4 clase primare. Românul nostru era vânzător la magazinul sătesc din satul natal, pe care îl închiria de la comunitatea sătească din Poienii de Sus, împreună cu fratele său mai mare, Țirban Teodor.

Grupul pe care l-a condus peste munte a călătorit din sat în sat, câteva zile și nopți, până au ajuns la cetatea Albei Iulia, unde au participat cu entuziasm la înfăptuirea Marii Uniri. Deși era liderul grupului, Moise Țirban era un om mic de statură, iar faptul acesta l-a dezavantajat la Alba Iulia. Consătenii săi l-au ridicat pe umerii lor ca să-l vadă pe Iuliu Maniu când a citit Proclamația Marii Uniri. Faptul acesta s-a păstrat ca o glumă în comunitatea satului, dar Vasile Bonchiș și soția sa, Zorica, nepoții lui Moise Țirban, păstrează caldă în suflet această dovadă a dragostei sătenilor pentru liderul lor. Gestul este, să recunoaștem, de o mare generozitate. Familia Bonchiș

a păstrat cu sfințenie fotografia acestui strămoș al lor, precum și actele de închiriere ale magazinului sătesc.

Moise Țirban a decedat în vara anului 1930, lăsând în urma sa o văduvă, Zamfira, și o fiică orfană, care avea doar 5 ani la moartea părintelui său, pe nume Aurelia, mama lui Vasile Bonchiș, cel care ne-a oferit informațiile și fotografia alăturată, în care avem imaginea unui tânăr fecior bine clădit, cu fața senină și zâmbet cald; avea vreo 20 ani pe vremea aceea, iar peste patru ani va participa entuziasmat la Marea Unire, alături de alți consăteni de-ai săi.

Dintre românii din satul Poienii de Sus care au participat la Marea Unire, după 1 Decembrie 1918, Moga Traian a fost numit primar al comunei, fiind un bărbat de încredere, cu mai multă școală. Un alt personaj insolit, despre care se spune că ar fi mers desculță la Marea Unire, a fost Buz Maria, soția lui Teodor Buz, zis Dele. Ajunsă în cetatea Albei Iulia, femeia a inspirat mila unei doamne, care i-ar fi oferit o pereche de pantofi, ca să nu umble desculță pe zăpadă. Femeia, o munteancă vajnică, ar fi întrebat pe ceilalți consăteni: ca să fac eu cu pantofii ăștia? Picioarele mele nu încap în ei!

Undeva la Poalele Munților Apuseni, lângă locul numit Cerbasa și în apropierea Peșterii Urșilor de la Chișcău, lângă peștera Coliboaia din Sighiștel, cu picturile ei rupestre de peste 35.000 de ani, se află satul Poienii de Sus; azi aparține comunei Buntești. Credința sătenilor, păstrată cu sfințenie, se vădește și în ridicarea unei noi și frumoase biserici ortodoxe, la sfințirea căreia am fost și eu invitată, iar fotografiile făcute la eveniment [una este reprodusă aici], grăiesc precum o mie de cuvinte...

Doamne, fă să învingă dreptatea! Ce mândră sunt că-mi este dat să fiu tocmai în centrul activității acesteia unde, cu toate fibrele încordate, se lucrează viitorul nostru. Văd cu ochii, trăiesc în constantă emoție acele zile grandioase de zbucium spre lumină și adevăr [lipsă text].

Răzvrătiri pretutindeni! Toți aristocrații aleargă sub scutul Senatului Român!!! Mare învălmășeală, circulație restrânsă, trenuri puține, auto, trăsuri puține. Sforțări supraomenești de a menține ordinea și liniștea în spiritele amărâte, surescitate de nedreptățile îndurate, duse la extrem în cursul războiului, răcnirile forțate, ajutoarele, alimentele reținute etc., i-au exasperat.

Sosesc ofițeri, soldați bucovineni, rămân și formează Legiunea. Zi de zi câte una! Allegro la ispravă, niciun răgaz pentru odihnă … Se hotărăște prelucrarea întregii administrații.

[Adăugat pe manșetă, de mână, în tuș negru]: În 8 noiembrie, seara, 3.600 oameni și 14 ofițeri, conduși de Ditrich, săvârșesc cea mai înfiorătoare crimă la Beliș.

10 [noiembrie]

Președintele bolnav, enormă muncă, răspunderea, dar cauza sfântă, nervii încordați îl stăpânesc [lipsă text].

11 [noiembrie]

Mari discuții despre ținuta de urmat, împrejurările complicate. Seara s-a răspândit faima despre intrarea României! Strașnică emoție la noi, mare frică la unguri.

12 [noiembrie]

Predarea Flamurei tricolor a „Femeilor române din Cluj”, prin deputăție de doamne. Abia ajunse la rând – vorbire foarte potrivită de doamna Nuty German – flamura cusută de dra. Anna A. Popp, răspunde președintele. Înălțătoare momente.

13 [noiembrie]

Enorm lucru, organizare, dispoziții în toate direcțiile.

14 [noiembrie]

Pe frontul Senatului s-a scos prima dată Flamura donată de femeile române, prima ieșire cu stegulețe tricolor românești /cusute în ruptul capului/ de dra. Anna Popp. În auto: președintele cu lt. col. Hidu. Inima îmi sare din piept de mândrie. Timp frumos! Și Dumnezeu cu noi! Proces-verbal oficial dresat la Consiliul Național Român și Consiliul Național Maghiar din Cluj, că, la intervenția deputatului Urmanczy, căpitanul Ditrich cu 60 oameni a ars pe rug românii din Beliș.

Arad. Consfătuirea miniștrilor cu Partidul Național, unde dr. I. Maniu declară că dorim să ieșim din cadrul unguresc și să fim independenți. Depus și eu jurământul.

15 [noiembrie]

Ninge! De n-ar fi în defavorul nostru noianul acesta de zăpadă, care închide drumurile.

Sunt rugată, cu nr. 220/1918 a. c., iscălit dr. Frâncu, dr. Hațiegan, căpitan Cotuțiu să [lipsă sens], fără amânare Crucea Roșie Română.

Ședință la Comitet, „prietenii” țes ceva, umblă ca șopârlile, mici la suflet și gândire, chiar și în timpurile aceste extrem de grave.

16 [noiembrie]

A abzis [sic] Președintele!! /A stat 13 zile la cârmă și a format 13 legiuni/

Eram sigură, că n-au să se liniștească până ce nu-i vor scoate cârma din mână, deși niciunul din ei nu ar fi fost capabil a face față evenimentelor covârșitoare, li-e frică că le va face prea mare țara, va elupta [sic] prea multe și mari drepturi!

Și prea „Sf. S.” [Sfinția Sa] /Dr. D/ a fost perfid. Niciun cuvânt nu a găsit să salveze situația și „prietinul” pe nedrept lovit, atunci când, cu o energie de oțel, toată suflarea a consacrat-o marii cauze! Ce mici, ce mizerabili suntem!

Președintele a plecat blazat și s-a înrolat ca simplu glotaș, lucru ce i-a ofensat apoi pe cei rămași, că le-a dat o palmă!

17 [noiembrie]

În Blaj, cu mare solemnitate: depunerea jurământului. Expresidentul era să plece la Năsăud, dar ei speriați au mișcat toate pietrele să-l rețină: „Nu de dragul meu fără de frică, să nu mă pun cu Regatul în înțelegere”. Doamne, foarte mi-e frică să nu se piardă cauza când e aproape terminată așa de strălucit. Invidie, invidie ….

Seara, mare consfătuire cu domnii veniți și din provincie care, aproape fără excepție, și-au exprimat admirația, recunoștința față de Acela „care a aprins prin graiul său scânteia care a luminat toate spiritele și a rupt lanțurile care nu mai suntem dispuși a le purta”. Mai ales dr. Tripon și dr. Pahole au insistat pentru înlăturarea neînțelegerii, ba chiar și dr. Dăianu a ridicat glasul – împins de remușcare oare? Dar dr. E. Hațiegan nu înțelegea să lase terenul câștigat, ambiția, aspirațiile lui îl duceau departe, departe.

Predarea flamurei tricolor pentru Comandamentul Prim al Legiunilor Române Ardelene, comandant lt. col. Hidu. Intrigi și vetto și în direcția aceasta, chiar și din partea doamnelor! Ce gâscărie fără judecată.

18 [noiembrie]

O dezordine și lipsă de energie la conducere, adevărat casă fără stăpân, balamuc obositor. Timpul urât, ger, zăpadă ca la Crăciun. Străinii spun, Senatul Român e numai cu un cap mai mic de cum era!

19 [noiembrie]

Ninge! Frig. Comisarul dr. Hațiegan plecat la Arad, la consfătuire. Ce va rezulta de acolo? Cum vor cimenta, acoperi, dezbinarea provocată? Tocmai momentele mele mai solemne, când armonia și mândria trebuiau să predomine, că s-a creat posibilitatea unei independențe absolute, într-o țară de acum liberă. Ce ingratitudine!!

Noaptea s-a produs o alarmă cu o mitralieră într-un hotel.

Acte rezervate închise în lada de fier din sala mare.

20 [noiembrie]

Prăbușirea Haidudorogului. Circularea vicarului nat[ional] rom[ân], domnul Marchiș.

La Senat, aici nimeni nu cutează a lua – da nici nu știe – o dispoziție promptă. Domnii senatori par cam jenați că eu, femeie, asist la aceste frământări sterpe. Trag paralelă între ce era și ce este, ar fi mulțumiți să plec. Dar eu rămân și aștept, cu o singură mare frică în suflet, nu cumva să prăbușească totul.

Comand nasturi, steaguri tricolor, legitimații, scriu la infinit. Străinii zic, numai cu un cap s-a scurtat Senatul Român și ce deosebire ...

21 [noiembrie]

Eu în coli le-am spus părerea mea și lui Hațiegan și maiorului Vidrigin.

Spre seară s-a ivit expresidentul pentru câteva ore și tot mecanismul s-a pus în mișcare, a intrat viața în toate pisicile plouate. E curios efectul ce produce asupra lor. Li-e necaz că vine și, în același timp, sunt bucuroși că dispune ce trebuie făcut!

22 [noiembrie]

Plecat expresidentul. Noul Senat insistă nu cumva să înființez Crucea Roșie!? Ce inerți!

(Va urma)

Istoria de lângă noi

Johan Galtung *dixit*

Gabriela CĂLUȚIU SONNENBERG

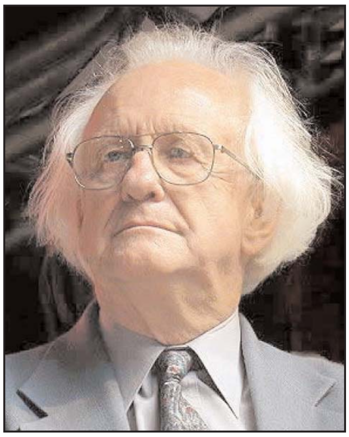
Nouă întrebări adresate sociologului și viitorologului Johan Galtung la încheierea anului 2018

Finalul anului, prilej de bilanț și de luare-aminte, ne oferă și de această dată ocazia de a lua pulsul controversatelor noastre vremuri. Am adresat sociologului și viitorologului norvegian Johan Galtung un set de întrebări legate de tabloul geopolitic actual, atât de greu de descifrat. Cunoscut pentru ascuțimea sa de minte și acuratețea previziunilor sale, octogenarul cu vederi adesea surprinzătoare a răspuns cu amabilitate invitației noastre. Viziunea sa asupra lumii, a Europei și a României poate servi drept punct de pornire în discuțiile noastre despre viitor.

Cum garanții nu există, timpul e singurul care poate dovedi exactitatea acestor prognoze. Nu ne rămâne decât să urmărim evoluția evenimentelor pe alunecosul parchet al încinselor dispute internaționale încinse și, în acord cu preocuparea primordială a celebrului om de știință – rezolvarea pașnică a conflictelor de pe mapamond – să sperăm că vom avea parte de soluții lipsite de violență și avantajoase pentru toți. Tonusul său optimist și prospețimea ideilor sunt deja de pe acum un exemplu demn de urmat.

1. *Credeți că Donald Trump va reuși să finalizeze mandatul său de Președinte al SUA, sau mai degrabă va fi stopat, înlăturat sau compromis de interesele celor din* deep state?

J.G.: Nu cred că va finaliza mandatul. Forțele care i se opun sunt extrem de puternice, dar, pe de altă parte, și el dă dovadă de o surprinzătoare capacitate de supraviețuire. Pur și simplu, nu știu ce să răspund la întrebarea aceasta.

2. *Cât de mult va mai crește China? Va câștiga jocul de GO pe care-l joacă acum pe harta lumii?*

J.G: Nu există limite ale creșterii Chinei, datorită faptului că dispune de o populație enormă, capabilă să se mobilizeze cu trup și suflet, mergând până la abandonul complet în mâinile statului. O mare deosebire față de SUA, care-și abandonează în cădere liberă cetățenii, fără plasă de siguranță.

3. *Se va revărsa Africa peste Europa, într-un fel de răzbunare față de puterile coloniale din trecut?*

J.G.: Da. Până acum am asistat doar la începutul acestui fenomen. Vor suferi în special puterile coloniale majore, Anglia și Franța. Italia mai puțin, grație gestului cererii de scuze, făcut de Berlusconi pentru cele petrecute în anul 1911.

4. *Ce se va întâmpla cu Ucraina, în special după separarea Patriarhiei Ortodoxe de Moscova? Va avea România în curând o graniță directă cu Rusia?*

J.G.: Ucrainenii vor iniția o acțiune de purificare etnică, încercând să scape de ruși prin expulzări și prin violență, inclusiv moarte de om.

5. *Se va finaliza Brexit-ul, sau va reveni Marea Britanie la Uniunea Europeană? Vor mai părăsi și alte țări Uniunea Europeană?*

J.G.: Brexit-ul se va duce la bun sfârșit, dar va continua să existe o colaborare strânsă cu Uniunea Europeană, din cauză că Londra este importantă pentru piața financiară și, concomitent, UE este un partener valoros.

6. *Ce părere aveți despre Declarația de la Paris din octombrie 2017 (Paris Statement, „A Europe We Can Believe In"), semnată de 13 filosofi europeni conservatori?*

J.G.: Concepția lor despre „Europa" este prea limitată. Din punctul meu de vedere, trebuie să includem în ea și întreaga Rusie.

7. *Asistăm la o revenire benefică spre statul-națiune, spre naționalismul pozitiv, ca urmare a globalizării prea grăbite și agresive?*

J.G.: Da, inclusiv ca reacție la *Eu-rizare.*

8. *Recomandați unei țări ca România să adere la moneda euro?*

J.G.: Sfatul meu general este să se continue cu ambele monede, deci să se păstreze cea națională și să se adauge euro, cu condiția să fie legate între ele printr-o rată de conversie foarte strânsă.

9. *Ce părere aveți despre conceptul de „societate deschisă"?*

J.G.: Îmi place ideea de transparență și invitația lansată outsiderilor de a participa la dezbateri interne și la dialog.

(Spania, 6 noiembrie 2018)

Ecou peste vremuri

Victor POPA

Puțini sunt oamenii care reușesc să-și lase adânc întipărită existența în sufletele celor din jur, servind în amintirea acestora drept reper și sursă de inspirație pentru modelarea viitorului. Personalitatea Regelui Mihai I se înscrie în rândul unor astfel de povești de viață, capabile să reînnoiască, chiar și în clipele întunecate, flacăra speranței și a normalității. La un an de la decesul Majestății Sale, privirea ni se îndreaptă iarăși către trecut, în căutarea acestui izvor de prospețime, demnitate și integritate.

Pentru elevii Colegiului Național „Sfântul Sava" din capitală, imaginea ultimului suveran român capătă o altă profunzime: în urmă cu 87 de ani se înființa în cadrul liceului bucureștean vestita Clasă Palatină, unde avea să studieze în perioada 1932-1940 viitorul monarh al României. Clasa funcționa într-un pavilion din incinta Palatului Regal (actualul Muzeu Național de Artă al României), fiind compusă din elevi din toată țara, de etnii și origini dintre cele mai diverse. Astfel, pe parcursul a opt ani, 14 tineri au avut onoarea de a studia alături de viitorul rege, fiind martori privilegiați ai formării sale intelectuale. Bucuria de a recunoaște în ochii Măriei Sale sclipirea de visare, entuziasmul adolescentin, puterea de muncă și spiritul de camaraderie i-a însoțit pe elevii Clasei Palatine întreaga viață, adăpostind în amintire, în timpul represiunii comuniste, speranța într-un viitor mai bun.

Elevul savist trăiește aceeași emoție în fața gândului că moștenește, într-o măsură mai mare ori mai mică, imensa pildă de viață a Regelui Mihai, un om de o sensibilitate și o simplitate extraordinare, animat mereu de o profundă dragoste îndreptată către România, țara care, în tumultul istoriei, l-a alungat și l-a condamnat la un lung și dureros exil. Pasionat de Carpați, de zâmbetele și chipurile pe care le cunoscuse cândva pe meleagurile patriei îndepărtate, cu adevărat înstrăinate, Regele nu și-a uitat nicicând datoria pe care vremurile nu i-au permis a o îndeplini. A devenit în schimb un susținător al României, un ambasador al valorilor morale, un monument veritabil de demnitate și devotament necondiționat, un exemplu care ilustrează strălucit idealul Alissei, personaj al romanului *La porte étroite* de André Gide: „C'est par noblesse naturelle, non par espoir de récompense, que l'âme éprise de Dieu va s'enfoncer dans la vertu." Tocmai această chemare către autenticitatea trăirii, către interiorizarea sinceră a îndemnului iubirii pare să fi pătruns în spiritul savist, atât în conștiințele elevilor, cât și în cele ale profesorilor. Mărturie în acest sens stă profundul lor atașament pentru moștenirea lăsată de cel care a trecut la cele veșnice chiar de Ziua Colegiului, pe 5 decembrie 2017:

***Dintotdeauna am fost profund impresionat** de personalitatea Regelui Mihai al României. În primul rând, pentru că era istoria vie, fiind suveranul României în timpul celui mai mare eveniment istoric al planetei, rămânând de altfel mult timp ultimul supraviețuitor din galeria șefilor de state participante la cel de-Al Doilea Război Mondial. Sunt mândru de faptul că tatăl meu a luptat pe Frontul de Est ca tânăr sublocotenent (învățător fiind) sub jurământul de credință depus pentru Rege, îndurând apoi și patru ani de prizonierat sovietic. În toți anii tinereții mele sorbeam cuvintele Regelui nostru rostite în exil, la postul de radio „Europa Liberă". Avea să vină apoi anul 1992, când, în zilele de Paște, m-am amestecat împreună cu familia în marea de un milion de români fericiți care l-au întâmpinat pe M.S. Regele la prima sa venire permisă în țară. De asemenea, îmi va rămâne veșnic în minte vizita acestuia și a Reginei Ana făcută la Colegiul „Sf. Sava", în 1997. Chiar dacă abia am reușit să pătrund în biblioteca școlii noastre, unde Regele Mihai a ținut o scurtă cuvântare, eram fericit că sunt la doar câțiva metri de ultimul voievod din istoria acestui neam, un om venit parcă din altă lume ca să ne izbăvească de comunism, pe noi, dascăli și elevi deopotrivă, un om care pentru mine reprezenta Dumnezeul nostru, al tuturor românilor.* (Prof. Marcel Țena)

***Pentru mine, Regele Mihai** a fost un adevărat om de stat, adică o personalitate care folosește puterea nu ca să genereze mai multă putere, nu în interesul personal și nici în interesul unui grup, oricât de important ar fi acesta, ci în interesul țării, în momente critice și cu orice risc în ceea ce privește situația personală și a familiei sale. A fost un remarcabil om al datoriei, lipsit de orice urmă de egoism.* (Prof. Gheorghe Lăzărescu)

***Demnitate. Înțelepciune.** Un exemplu de diplomație și comportament de cea mai pură eleganță. Simplitate, regalitate lipsită de trufie. Noblețe și erudiție, dar mai ales puterea de a tinde spre mai mult, nu în bunuri materiale sau lauri profani, ci în cunoștințe și virtuți. Acesta a fost, și încă este în amintire, Majestatea Sa Regele Mihai. Amintirea sa, indubitabil o veritabilă emblemă morală, dăinuie pe holurile Colegiului, printre dalele tocite de pasul atâtor saviști, care păstrează la loc de cinste urma trecerii Majestății Sale.* (Alexandra Stratan, clasa a XI-a D)

→

De vorbă cu Bogdan Munteanu

Mihai POSADA

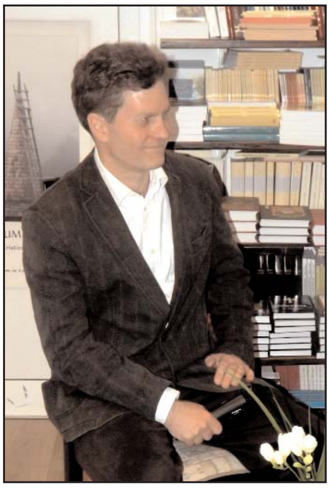
Bogdan Munteanu este autorul volumelor *Valeriu Gafencu și Ioan Ianolide: despre duhul „Sfinților Închisorilor“*, cu o prefață de Ciprian Voicilă, și *Permanențe europene, rosturi românești. Dreptar în răspărul vremurilor. Texte publicate între anii 2005-2015 în revistele „Permanențe“ și „Rost“*, cu un cuvânt înainte de Sorin Lavric – ambele apărute în anul 2016 la Editura bucureșteană Evdokimos, sub egida Fundației Profesor George Manu; în anul 2018 i-a apărut volumul *Marionete ale destinului*, prefațat de Sorin Lavric.

În cadrul revistei *Permanențe. Cultural-politic-social*, a funcționat o vreme în calitate de redactor, iar în prezent ocupă și funcția de redactor-șef.

Mihai Posada: *În splendida prefață la volumul dumneavoastră* Permanențe europene, rosturi românești. Dreptar în răspărul vremurilor, *redactorul* României Literare, *medicul și filosoful Sorin Lavric, scrie, emoționant, în ce vă privește: „Dacă trăia în perioada interbelică, autorul sfârșea la Aiud, în pielea unui deținut politic. Cum s-a întâmplat să trăiască acum, probabilitatea de a ajunge din nou acolo nu e mică. Și atunci ne vom întinde împreună oasele pe stinghia aceluiași pat și sub stigmatul aceleiași oprimări.“ Când ați preluat conducerea revistei* Permanențe, *v-ați asumat și vreo răspundere pentru soarta colaboratorilor, sau parimia de genul „Scapă cine poate“ ori „Fiecare pasere pre limba ei piere“ dispune liber, după absolvirea redacției de conținutul articolelor publicate?*

Bogdan Munteanu: Această primă întrebare conține două aluzii implicite: prima, destul de străvezie, a doua, în schimb, mai puțin evidentă pentru cei care nu cunosc revista noastră. Voi încerca totuși să îndrept perspectiva din care puneți problemele, pentru că atmosfera pe care o sugerează partea a doua a întrebării nu corespunde realității.

Mai întâi, e adevărat că pregătirea publicării cărții la care v-ați referit, precum și prefața scrisă de Sorin Lavric, s-au suprapus peste contextul faimoasei Legi 217 adoptată în vara anului 2015 (cunoscută și sub numele de „legea antilegionară“), care la vremea respectivă a incendiat spațiul public românesc. În fond, avem de-a face cu o lege izvorâtă din aceeași mentalitate care se impunea în forță în anul 1946, la adăpostul baionetelor cotropitorului bolșevic, și care condamna sub acuzația de „crime de război“ elita intelectuală de dreapta a României. Printre cele mai cunoscute figuri cu acest statut se numără Radu Gyr, Nichifor Crainic, Vintilă Horia, Mircea Vulcănescu. Adică simboluri ale culturii și identității românești la care, printre alții, fac referire și în cartea mea, și anume dintr-o perspectivă care cred că este cea care corespunde autenticei conștiințe colective românești. În schimb, intenția autorilor acestei legi a fost în mod evident întoarcerea la nivelul anului 1946, prin impunerea nu doar drept canonică, ci chiar juridic obligatorie, a unui discurs de esență negativă pe seama lor. Din fericire, nu s-a mai ajuns la instituirea unei asemenea cenzuri totale, așa cum probabil s-a intenționat prin unele formulări ambigue, care în principiu ar putea deschide porțile oricărei samavolnicii. Acest fapt se datorează unei viguroase reacții de respingere din partea societății românești, care nu a acceptat faptul de a-i fi confiscate simbolurile și nici tentativa de sorginte totalitară de a institui prin lege un punct de vedere unic, „oficial“, asupra istoriei și culturii noastre naționale. Ne aducem aminte cu toții de dezbaterile cu o mare încărcătură emoțională din mass-media din a doua parte a anului 2015, unde un rol decisiv l-au jucat și o serie de intelectuali de notorietate publică, printre care se numără și Sorin Lavric. Care, spre cinstea lui, a arătat că acele rânduri pe care le-a scris în prefața cărții mele nu au fost o declarație de complezență, ci expresia unei atitudini de verticalitate, asumată și în public. Cred că această revoltă colectivă împotriva a ceea ce a fost perceput în mod evident drept un abuz, a reușit să modifice oarecum balanța forțelor și să permită păstrarea unui spațiu – ce-i drept, fragil – al libertății de exprimare. Firește, deocamdată doar la nivel individual și limitat la palierul „societății civile“ din România. Căci la nivel oficial, de stat, legea interzice în continuare „cultul“ așa-numiților „criminali de război“ sau existența unor organizații sau partide cu un caracter declarat „legionar“.

A doua parte a întrebării dvs. face referire la mențiunea „redacția își păstrează distanța față de conținutul articolelor; responsabilitatea revine exclusiv autorilor“, prezentă în caseta de pe ultima pagină a revistei *Permanențe*. Această delimitare profilactică nu are însă nimic de-a face cu legea pe care am amintit-o mai devreme. Ea a fost prezentă dintotdeauna în acel colț de pagină al revistei. Așa am preluat-o de la înaintemergătorii noștri și ea se adresează colaboratorilor externi, celor care ne trimit materiale spre publicare. Am eliminat totuși specificația mai veche după care nu se acceptă decât manuscrise tehnoredactate mecanic (adică bătute la mașină sau introduse pe calculator, iar nu scrise de mână), căci în ziua de astăzi o asemenea cerință a devenit, în mod evident, superfluă. Prin urmare, responsabilitatea la care face referire această mențiune e una exclusiv morală, iar nu una de ordin juridic, sau chiar penal, așa cum pare a sugera întrebarea dvs. În fond, atunci când cineva ne trimite un articol, o face din dorința de a-și vedea paginile respective publicate, adică e perfect conștient de responsabilitățile care îi incumbă prin aceasta. Dacă mesajul sau tonul unui asemenea text nu corespunde concepțiilor noastre, bineînțeles că nici nu luăm în discuție posibila sa publicare. Dar acolo unde vedem diferit mai degrabă la nivel de nuanțe (de pildă, când este vorba de interpretări istorice, sau opinii asupra unor personalități ale culturii românești), putem publica materialul primit, chiar dacă nu împărtășim întrutotul conținutul acestuia. Delimitarea redacției exprimată prin acea mențiune are în vedere tocmai asemenea situații, referindu-se prin urmare exclusiv la o responsabilitate de ordin moral. În niciun caz nu practicăm un soi de „haiducie“ sau „piraterie“ publicistică sau un „samizdat“ riscant, sub amenințarea permanentă a legii. Așa cum am menționat mai înainte, activitatea revistei noastre se desfășoară în acel spațiu fragil al libertății de exprimare care încă există în societatea românească și care a fost cucerit prin reacția hotărâtă a acelei părți a opiniei publice care încă mai are reflexe și sentimente naționale, sau care pur și simplu apără principiul libertății. Pentru a folosi o metaforă de natură militară: linia frontului s-a stabilizat aici, iar lupta culturală, care uneori capătă și aspecte de „gherilă“ (a se vedea, de pildă, tentativa eșuată de schimbare a denumirii străzii „Radu Gyr“ din Cluj), se duce mai departe de pe aceste poziții.

M.P.: *Este cunoscută dezamăgirea lui Ion Gavrilă Ogoranu, față de unii camarazi de haiducie, față de istoricii de azi, față de reacțiile contemporanilor, tot așa cum Petre Țuțea ajungea să spună: „Am suferit treisprezece ani în temniță pentru un popor de idioți“, după ce afirmase, între zidurile închisorii: „Fraților, am zis, dacă murim toți aici, în haine vărgate și în lanțuri, nu noi facem cinste poporului român că murim pentru el, ci el ne face onoarea să murim pentru el!“ Personal, doamna Maria Blaj-Constantinescu, fost deținut politic vreme de zece ani la Mislea Ciucului, îmi spunea: „Eu nu știu nici acum pentru ce am făcut pușcărie politică“. Îi puteți răspunde dumneavoastră, domnule Bogdan Munteanu, și în calitate de conducător al revistei de orientare naționalist-creștină* Permanențe?

B.M.: La o asemenea întrebare, care încearcă să facă lumină în privința convingerilor intime ale unor personalități care nu mai sunt printre noi, nu voi putea da decât un răspuns de natură personală, care reflectă doar calitatea mea de român. Nu văd ce greutate suplimentară ar putea conferi acestei opinii funcția pe care o am în cadrul unei redacții. În primul rând, raportul dintre generația celor pe care i-ați amintit și generația noastră e cel dintre învățători și discipoli. Nu noi suntem în măsură să îi lămurim pe ei în privința unui crez pe care și l-au asumat prin fapte care au mers până la jertfă. Formularea conține însă și o doză de ambiguitate. Dacă ar fi să o înțelegem la modul că doamna Constantinescu nu știa care a fost motivul pentru care a fost întemnițată, cred că nu pot răspunde altceva decât că… în mod cert știa foarte bine! Mai ales ca soție a lui Gabriel Constantinescu, și el fost deținut politic și redactor-șef al revistei de orientare național-creștină *Puncte Cardinale*. E limpede că toți cei amintiți aparțineau acelei părți a românilor cu o concepție de viață fundamentată spiritual, la antipodul celei pe care doreau s-o impună comuniștii.

→

Călcăm în fiecare zi *pe holurile pe care acum 20, 30, 80 de ani treceau acești oameni remarcabili, modești și sinceri, pe care azi îi numim „modele”. Gândul acesta îmi provoacă mereu fiori și mă îndeamnă să privesc cu încredere viitorul, păstrând nădejdea că, într-o zi, amintirea mea va produce aceeași senzație generațiilor viitoare. În calitate de savistă, mă simt întrucâtva unul dintre moștenitorii demnității, ai onestității și ai cinstei, valori lăsate spre a fi îmbogățite cu setea de cunoaștere. Pentru mine, contemplarea devizei „Nihil sine Deo”, atât de profund ilustrată de însăși viața Majestății Sale, ne conduce la înțelegerea faptului că veritabila dragoste, cea care unește veșnic, este mereu îndreptată către absolut și către „umanul” pur. Regele Mihai poartă în conștiința mea imaginea unui monarh pururea învingător, care ne îndeamnă pe toți să mărturisim, în spiritul pildei sale de viață, credința că omul moral rezistă tuturor vremurilor.* (Rafaela Enea, clasa a XI-a D)

Regele Mihai a reprezentat *și încă reprezintă pentru mine esența spiritului savist. Majestatea Sa întruchipa toate calitățile pe care liceul încearcă să ni le dezvolte, de la curaj și verticalitate până la elementarul bun-simț. Valorile Colegiului Național „Sfântul Sava” au descins din cele ale Casei Regale, moștenirea etică fiind totodată o povară pentru cei care se străduiesc să întrunească așteptările și un cadou pentru cei în căutare de principii după care să se ghideze. La vârsta formării, când ne rătăcim și avem disperată nevoie de o busolă morală, trebuie să ne amintim de Rege.* (Vlad C. Dragne, clasa a XI-a A)

Sub lumina principiilor Majestății Sale, pașii tinerilor iau drumul lung și anevoios al normalității și al integrității. Mai mult ca niciodată, imaginea Regelui trebuie să devină un simbol, un reper vizibil pentru noile generații, spre a le îndrepta din nou spre recunoașterea umanului, a datoriei față de cei din jur, aneantizând astfel tendințele egoiste, obscure, pe care cei mici sunt nevoiți să le înfrunte în societatea contemporană, intens tehnologizată.

Fie ca amintirea Majestății Sale Regele Mihai I să dăinuie peste veacuri, readucând și în clipele cele grele ale deznădejdii zvonul eleganței și al pasiunii datoriei!

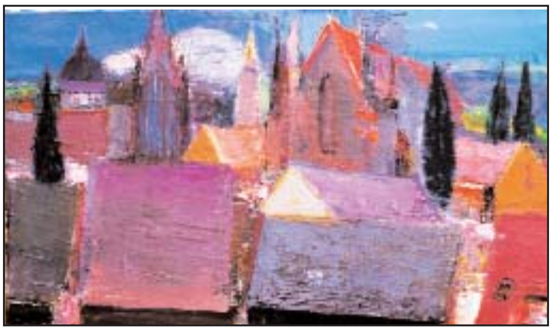
Dialoguri esențiale

Axa ei fundamentală era conștiința propriei identități și o nemărginită dragoste pentru neam și pentru valorile sale autentice, adică elemente inacceptabile pentru profilul omului docil pe care urmăreau să-l „dreseze“ comuniștii. Dacă, așa cum bănuiesc, doamna Maria Constantinescu vrea să sugereze că nu vede care au fost roadele suferinței dânsei (și în general a tuturor martirilor din închisori) în conștiința generațiilor ulterioare de români, atunci aș răspunde că nu cred că acești oameni au căutat vreo răsplată sau onoruri sociale de pe urma unei jertfe a cărei însușire cardinală a fost tocmai dragostea dezinteresată. Îmi vine în minte afirmația lui Mircea Eliade, după care „trebuie să iubești România cu frenezie, s-o iubești și să crezi în ea împotriva tuturor evidențelor, ca să poți uita gradul de descompunere în care am ajuns“. Da, marea majoritate a românilor a rămas poate indiferentă la această imensă cantitate de suferință, iar gradul de descompunere morală e astăzi poate și mai mare decât cel evocat de Eliade la vremea sa. Dar dragostea de neam a acestor oameni s-a manifestat împotriva tuturor evidențelor, în răspărul majorităților indiferente și nerecunoscătoare dintr-un anumit moment istoric. Căci neamul înseamnă în același timp trecut, prezent și viitor. Pentru a-l aduce din nou în prim-plan pe Eliade, această dragoste pe care am menționat-o are, așadar, drept obiect „România în eternitate“ – titlul unui text de-al său la care mă refer pe larg în cartea mea. Cred că pătimitorii închisorilor comuniste și-au închinat suferința acestei Românii. Și, bineînțeles, lui Hristos, conștienți fiind că numai jertfa este calea care duce către Înviere.

M.P.: *Superb mobilate filosofic – parcă pentru a răzbuna imposibilitatea instruirii oficiale a majorității deținuților politici național-creștini, echilibrat „contumacioase“ (S. Lavric, în aceeași prefață), dar „emanând o seninătate caldă, fără încrâncenări revendicative“ (idem), textele semnate Bogdan Munteanu sunt scrise împotriva vremii. Vremea de azi, în care Europa lunecă vertiginos înspre dezcreștinare programată (în multe țări nu mai avem Crăciun, ci „Sărbătorile iernii“) și în paralel cu despiritualizarea aceasta forțată, înspre o îndobitocire generalizată și formatoare de marionete. Credeți că scrisul dumneavoastră va împiedica acest declin ontologic aplicat de „forțe uriașe“ (acad. Ioan-Aurel Pop), sau este doar un omagiu adus înaintașilor care gândeau altfel viitorul (în aceiași termeni conservator-naționalist-creștini pe care i-ați adoptat) – ori, mai exact, pentru cine scrieți, domnule Bogdan Munteanu?*

B.M.: Un prim răspuns ar suna foarte simplu: scriu pentru cei care deja îmi cunosc scrisul, dar și pentru cei care (încă) nu-l cunosc, dar s-ar putea regăsi în el! Așa cum amintiți, principiile de la care mă revendic în textele mele sunt în răspărul vremurilor noastre. Dar nu atât printr-o orientare paseistă, de fidelitate nostalgică față de niște personaje care ar merita cinstite doar închizându-le într-o cușcă aurită a trecutului. Nu. Căci la acești intelectuali de elită ai României secolului trecut cred că se poate decela o viziune cu un caracter universal, atât în spațiu, cât și în timp. Adică departe de orice provincialism sau îngustime ideologică, tributară unei epoci deja apuse. Firește, acest lucru nu se poate afirma despre toate figurile care s-au afirmat pe linia naționalismului românesc (mai mult sau mai puțin creștin). Dar cei la care mă refer în cartea mea, adică cei pomeniți deja în răspunsurile anterioare, alături de un Dumitru Stăniloae, Nicolae Steinhardt, Constantin Noica, Emil Cioran, Ernest Bernea, Vasile Băncilă și alții, depășesc contingențele propriei epoci, intrând în eternitatea patrimoniului nostru național și spiritual. Acum, dacă mă întrebați ce cred în privința scrisului meu, dacă el ar putea opri acel declin ontologic, mărturisesc că nu pot da un răspuns care să mă privească în exclusivitate. Luat izolat, în afara comunităților Bisericii sau a neamului, orice efort individual e sortit eșecului. Declinul ontologic în sens extensiv, la nivelul întregii lumi care se revendică de la valorile creștine, nu cred că ar putea fi oprit decât de către Dumnezeu, prin Duhul insuflat unor oameni capabili să atingă măsura profeților sau a apostolilor. Nu îndrăznesc, așadar, să mă gândesc la așa ceva, ci mai mult la crearea unor oaze de normalitate, unde spiritul omenesc să poată respira un aer curat, nepoluat de toxinele ideologice ale concepțiilor ateiste sau relativiste. Însă chiar și o asemenea lucrare depășește puterile unui singur om. Iată de ce eu îmi văd eforturile încadrate mai degrabă în rândurile celor care gândesc și simt la fel, din Biserică sau din neamul meu. Adică încerc să-mi aduc aportul personal, pe măsura puterilor, la o lucrare a cărei esență este de fapt de natură comunitară.

M.P.: *În „Cuvânt înainte“ la volumul* Permanențe europene, rosturi românești, *datat noiembrie 2015, afirmați despre receptarea actuală a marilor personalități românești din secolul trecut: „Dar ele nu au voie să rămână doar material didactic sau materie primă pentru eseuri cu morgă academică, de circulație restrânsă. Ele riscă atunci să ajungă pentru muritorii de rând asemeni unor statui rigide într-o galerie poleită. Iar în cazul fericit, dacă se mai găsesc unii care să șteargă praful de pe ele, acestea nu mai au parte de altceva decât de o venerare aproape idolatră.“ Cum comentați, din acest punct de vedere,*

rezultatele cercetării vieții și operei marilor personalități ale epocii interbelice românești, din partea unora ca Marin Diaconu, Cornel Ungureanu, Eugen Ciurtin, Gabriel Stănescu, Alexandru D. Popescu-Prahovara (la Oxford), Isabela Vasiliu-Scraba, Mihaela Gligor, Sabina Fînaru, Cristina Scarlat, subsemnatul sau alții, fără a uita de editori, traducători sau comentatori?

B.M.: Autorii pe care îi amintiți (mărturisesc că sunt unii de care nu am auzit) aparțin unei elite intelectuale contemporane, iar lucrările lor au în general un caracter eseistic, academic, publicul-țintă constituindu-l mai degrabă tot intelectuali aparținând elitei. Contribuțiile lor sunt extrem de importante, inclusiv pentru receptori asemenea mie, care ne informăm astfel de la sursele cele mai autorizate. Ei sunt „specialiștii“, iar noi mai degrabă cei care consumăm această literatură și profităm de pe urma muncii lor.

Sensul acelui fragment din Cuvântul înainte al cărții mele viza însă o receptare vie a acestor personalități ale culturii românești din secolul trecut mai ales în rândul unor cercuri cât mai largi de români, care nu citesc în mod curent literatura elitelor. Așa-numita „clasă de mijloc“, dar nu înțeleasă din perspectiva stării materiale, ci mai degrabă a instrucției, a culturii generale. Sigur că o tentativă de „popularizare“ sau „vulgarizare“ ar putea părea în ochii unora o adevărată erezie, sau blasfemie. Pentru că ea presupune în mod inevitabil anumite simplificări. Nu cumva în acest mod se pierd amănunte importante, iar imaginea care se dorește a fi transmisă e una care suferă de subiectivism, fiind departe de o realitate mult mai complexă? Aceste riscuri există, fără îndoială, iar eu le-am menționat ca fiind acea venerare aproape idolatră a unor figuri culturale despre care în realitate se cunoaște foarte puțin și, în general, doar sub forma unor clișee pioase.

În ce privește textele din cartea mea: da, bineînțeles că am încercat să simplific. Nu m-a preocupat o tratare exhaustivă, monografică, a acestor personalități, ci mai degrabă să surprind la fiecare una sau mai multe idei fundamentale, prin care li s-ar putea contura un portret interior cât mai aproape de realitate. Altfel spus, să le înțeleg și să le fac înțeles „duhul“ care i-a animat. Iar la toți cei în discuție acesta se află într-o legătură indisolubilă cu raportarea lor la ființa națională și la Dumnezeu. Cam acestea ar fi coordonatele fundamentale prin care pot fi înțelese textele mele. Deși ele reprezintă mai mult niște schițe și abordează doar parțial problema extrem de complexă a unor personalități de anvergură, am încercat să surprind spiritul care i-a subjugat, acea idee fundamentală (uneori chiar „obsesie“) prin prisma căreia le poate fi înțeleasă cea mai mare parte a creației (acest principiu este valabil și pentru cealaltă carte a mea, cea despre Valeriu Gafencu și Ioan Ianolide). În ce măsură am reușit acest lucru, vor putea decide doar cititorii.

M.P.: *Acuza „venerării idolatre“ nu se aplică în cazul încercării de primire-transmitere a duhului sfinților închisorilor, unde perceperea ca sfinți a mărturisitorilor implică firesc venerarea acestora în absolut, întrucât, după cum scrie Sorin Lavric în prefața amintită: „Predania [lor] surprinde acea parte a trecutului care vine peste tine fără să te întrebe“. Ciprian Voicilă, în prefața intitulată „Testamentul Sfinților închisorilor – înțelesuri puse în lumină și un imperativ mistic“, la volumul* Valeriu Gafencu și Ioan Ianolide: despre duhul „Sfinților Închisorilor“ *face precizarea: „Parcurgând această carte edificatoare, la sfârșitul ei veți constata un adevăr care vă poate schimba viața: cuvântul testamentar al lui Valeriu nu îi este adresat doar lui Ioan Ianolide și cercului restrâns al ucenicilor «Sfântului Închisorilor». Și noi trebuie să deslușim și să ducem duhul Sfinților Închisorilor mai departe.“ Cum vă imaginați acest fenomen, când astăzi, spre deosebire de perioada când cei doi trăiau, copiii nu mai sunt majoritar crescuți și educați în spirit creștin, iar actualitatea cunoaște atacuri fizice și mediatice, speculativ-intelectuale și decizionale la adresa creștinilor, încât, recent, vicepreședintele american Mike Pence a declarat oficial sprijinul comunităților creștine persecutate, folosind programul USAID; mai exact, în ce ne privește ca români, cum se va face (prin lectură) predania creștină adresată unei populații de părinți și copii în masivă dezcreștinare?*

B.M.: Firește, în cazul sfinților (sau al „candidaților“ la sfințenie) nu poate fi vorba de „venerare idolatră“. Creștinii Îl venerează în permanentă doar pe Dumnezeu, iar sfinții sunt cinstiți datorită calității lor exemplare. Aceasta înseamnă de fapt „canonizarea“: oficializarea de către Biserică a acestei calități, a faptului că în acești oameni s-a făcut vizibilă lucrarea lui Dumnezeu. Iar predania creștină se transmite mai departe în primul rând prin asemenea oameni, altfel rămâne literă moartă. La întrebarea cum ar trebui procedat pentru a o transmite mai ales generațiilor actuale, care suferă un grav proces de dezcreștinare, primul răspuns ar trebui să fie: prin lucrarea unor figuri exemplare. Flacăra credinței se transmite în primul rând în chip viu, de la om la om. În cartea sa *Iisus Hristos sau restaurarea omului,* marele teolog Dumitru Stăniloae explică acest fir pe care s-a transmis credința de la o generație la alta și care urcă până la apostolii care L-au cunoscut pe Hristos față către față. „Astfel, prin omul care crede avem siguranța că vedem dincolo de el pe Dumnezeu și că cel ce lucrează din el asupra noastră, făcându-ne să credem, este iarăși Dumnezeu. Credința altuia este mediul, este cărarea, prin care transmite Dumnezeu credința în noi. Desigur, minunat este în aceasta nu numai faptul că Dumnezeu lucrează, ci și acela că lucrează tocmai prin om, că ni se adresează dintr-un om.“

Dar, bineînțeles, credința se poate transmite și prin lecturi, mai ales când asemenea oameni nu mai sunt printre noi, sau nu știm să îi căutăm. Esențial este să se scrie acele cărți potrivite, prin care personalitatea lor este făcută cunoscută unor cercuri cât mai largi de creștini. Mă refer în primul rând la literatura hagiografică, dar nu doar la cea referitoare la sfinții din vechime, ci și la cea referitoare la acele figuri exemplare care au fost (aproape) contemporane cu noi și în care cititorul actual are șanse mai mari să se regăsească.

De fapt, cam acesta a fost și traseul devenirii mele. Le datorez aproape totul în această privință în primul rând socrului meu, Marcel Cazacu, și primului meu părinte duhovnic, Ioan Negruțiu, ambii având ani grei de temniță comunistă în spate, pe care i-au biruit cu puterea credinței. Dincolo de aceste repere vii (care au trecut la Domnul pe la începutul anilor 2000) am citit și literatura memorialistică de detenție în care sunt evocate și alte figuri exemplare, mulți fiind martiri și sfinți ai temnițelor comuniste. Apropierea mea de credință, de Biserică, s-a făcut la început prin asemenea oameni: față către față sau prin mărturiile scrise ale altora. Bineînțeles, odată această scânteie aprinsă, au urmat și alte lecturi cu caracter teologic, care în cele din urmă sunt obligatorii pentru orice creștin care dorește să cunoască amănuntele legate de credința și practica Bisericii, în care dorește și el să se încadreze.

→

Dialoguri esențiale

M.P.: *Ce fel de influență spirituală au exercitat asupra dumneavoastră personalitățile celor doi pătimitori, socrul Marcel Cazacu și, desigur, preotul și duhovnicul Ioan Negruțiu?*

B.M.: Ați spus bine „pătimitori". Pentru că cine i-a cunoscut direct, și-a putut da seama că, pentru asemenea oameni, trăirea creștinismului a însemnat realmente o purtare a crucii. Sigur că fiecare avem parte de încercările noastre prin care ne este dat să trecem. Dar toate acestea nu se pot compara cu suferințele îndurate de acea generație a închisorilor și peste care au trecut numai cu seninătatea pe care ți-o poate da adevărata credință. În ei am găsit niște repere ale autenticității. Credința lor nu era doar una din vorbe sau gesturi, ci esențialmente trăită. Deși poate mai puțin cunoscut la nivelul întregii țări, părintele Ioan Negruțiu a fost la vremea sa poate cel mai important duhovnic din partea de sud-vest a României. Deși nu îi lipsea orizontul cultural, ci dimpotrivă, cuvântul său nu era sofisticat, ci de cele mai multe ori simplu, dar plin de profunzime și de putere. Avea o prestanță inegalabilă și un har inefabil, care îl făceau să fie fascinant și totodată o personalitate care iradia o mare autoritate duhovnicească. În ce îl privește pe Marcel Cazacu, socrul meu, el a fost în primul rând un model de verticalitate îmbinată cu modestia. A fost în anii '90 vicepreședinte al Asociației Foștilor Deținuți Politici din județul Timiș. A refuzat însă demnități mai înalte, cum ar fi cea de președinte al asociației sau chiar candidatura la Parlament pe listele Convenției Democratice, deși aceasta i-a fost oferită. A preferat să se implice mai degrabă în proiecte de ordin spiritual, cum ar fi demersul care a condus la ridicarea în complexul studențesc al universității timișorene a „Bisericii studenților". A fost un om respectat de toate personalitățile orașului, de la primar la mitropolit și până la parlamentarii partidelor de sorginte necomunistă (membre la vremea respectivă în CDR). Pe scurt, amintirea sa este păstrată la loc de cinste de către toți cei care l-au cunoscut, pentru a nu mai vorbi de mine sau de soția mea, pentru care el a însemnat mult mai mult, mai ales pe plan sufletesc.

M.P.: *În textul de deschidere, datat noiembrie 2015 și intitulat „Argument: în căutarea reperelor într-o lume sub asediu", atunci când vorbiți despre „tradiția și religiozitatea rusă", ce ar putea reprezenta „un adevărat tezaur pentru omenirea care e însetată de spiritualitate", faceți și precizarea următoare, cu referire la conținutul primei părți a cărții* Permanențe europene, rosturi românești: *„Iată de ce reperele evocate aici nu sunt nicidecum de genul concepției ezoteric-eclectice a unui Dughin, aflat acum pare-se în mare vogă prin unele cercuri, inclusiv occidentale".*

Aceasta să fie motivația pentru care, nici în paginile revistei Permanențe *nu apare numele filologului, eseistului și editorului italian Claudio Mutti, chiar dacă acesta a publicat, între altele, cărți despre Mișcarea Legionară și intelectuali români din perioada interbelică* (Mircea Eliade și Garda de Fier, *sau* Penele Arhanghelului. Intelectualii români și Garda de Fier – Nae Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica, Vasile Lovinescu*, sau* Mircea Eliade, Legiunea și noua Inchiziție, *a tradus și tipărit piesa de teatru* Ifigenia *a lui Eliade etc.), dar nici acela al traducătorului său, Răzvan Codrescu, ceva mai cunoscut la noi, ca jurnalist și autor de carte despre dreapta interbelică românească?*

B.M.: Spiritualitatea rusă e una profundă și autentică, dar, în ansamblul ei, pe alocuri și contradictorie. În cartea mea m-am referit la repere ale gândirii religioase cum ar fi filosofii Vladimir Soloviov și Nikolai Berdiaev, sau la personalități din domeniul teologiei ortodoxe, cum ar fi Sofronie Saharov sau Alexander Schmemann. Sunt oameni cu valori morale clare, de ordin superior, incompatibili după mine cu un ideolog precum Dughin, care încearcă să coalizeze sub steagul concepției sale eurasiatice toate forțele „antioccidentale". Care încearcă adică să ambaleze într-un cofraj teoretic scopuri cât se poate de terestre, de politice. Răspunsurile la întrebările concrete pe care le puneți sunt însă foarte simple. În ce-l privește pe Claudio Mutti, nu știu dacă e sau nu un „dughinist", dar e posibil să existe o compatibilitate între ei. În orice caz, faptul că numele său nu apare în revista noastră se datorează pur și simplu faptului că nu suntem în contact cu el. Spre deosebire de Răzvan Codrescu, care s-a ocupat de editarea cărților sale în România și care a constituit probabil filiera prin care în trecut texte ale lui Mutti au fost publicate și în *Puncte Cardinale*. Dacă situația s-ar schimba cumva, atunci depinde. În orice caz, texte de orientare „dughinistă" nu sunt compatibile cu linia revistei noastre. Altele, poate da. Iar în ce-l privește pe dl Codrescu: odată cu regretabila încetare a apariției revistei sibiene, proiectele domniei sale au fost altele, iar ele nu au inclus niciodată revista *Permanențe*. Totuși, afirmația că numele său nu se regăsește în paginile ei nu corespunde realității. În ultimii cinci ani, numele său apare de mai multe ori, chiar dacă mai mult ocazional, iar nu cu regularitate. Eu personal sunt în contact cu dl Codrescu, ne cunoaștem și ne stimăm reciproc. Dacă vreți, se poate spune că am încheiat un fel de „pact", în sensul că noi putem prelua texte publicate pe blogul domniei sale (ceea ce s-a și întâmplat în câteva rânduri), dar și dl Codrescu a publicat pe pagina sa o serie de texte ale subsemnatului. Nu este vorba însă de o colaborare regulată, sau „instituționalizată", ci fiecare parte decide asupra oportunității unei eventuale preluări.

M.P.: *Ne puteți spune în ce împrejurări ați devenit conducătorul revistei Permanențe?*

B.M.: Desigur. De la înființarea ei, în 1998, și până în decembrie 2011, revista *Permanențe* l-a avut redactor-șef pe Mircea Nicolau. O personalitate remarcabilă atât prin forța sa interioară, cât și prin cultura și abilitatea sa oratorică. Deținut politic cu mulți ani de temniță antonesciană și comunistă, a fost în anii '30 coleg la facultatea de filosofie cu cei considerați „elita interbelică", printre care și Constantin Noica. De altfel, Mircea Nicolau a fost un martor de primă mână, unul dintre principalii interlocutori ai lui Sorin Lavric în cursul documentării sale pentru scrierea cărții *Noica și Mișcarea Legionară*. Odată cu trecerea în veșnicie în decembrie 2011 a lui Mircea Nicolau, revista *Permanențe* a mers înainte fără un redactor-șef propriu-zis, funcția aceasta fiind suplinită de dl Gheorghe Gheorghiu, un alt veteran al închisorilor comuniste. Abia la începutul lui 2013 s-a oficializat noua echipă redacțională, care a marcat schimbul de generații. Ea s-a alcătuit din colaboratori ai revistei din generația mai tânără, dar care aveau la activ ani buni de activitate și contribuții regulate la revistă. Iar din cadrul acestei echipe (care îi mai include pe Cezarina Condurache, pr. Marius Vișovan, Ciprian Voicilă, iar mai recent și pr. Vasile Gordon, un vechi prieten al nostru), mi s-a încredințat mie răspunderea de a îndeplini funcția de redactor-șef. Probabil pentru motivul că textele mele se încadrează într-un orizont mai larg, fiind capabile să imprime liniei revistei o deschidere mai amplă către diferite tematici: cultural, teologic, politic, istoric sau texte de atitudine.

M.P.: *În cel mai nou volum semnat de dumneavoastră, cu titlul* Marionete ale destinului *(Evdokimos, 2018), faceți o pertinentă analiză a situației statelor europene, dar și a situației din America sau Rusia, în lumina fenomenelor actuale ce definesc evoluția lumii contemporane: corectitudinea politică, populismul, servilismul politic, interesul național vs. mondialism, ideologii, doctrina creștină, revizuirea creștinismului etc. etc. și, foarte important, aduceți în discuție binomul raționalism-iraționalism.*

În recent apăruta carte a lui Jerome R. Corsi (New York Times *best seller-autor al volumelor* The Obama Nation, The Late Great USA *și* Unit for Command), *intitulată* Killing the Deep State: The Fight to Save President Trump, *după ce dezvăluie legătura între așa-zisul Guvern subteran care urmărește îndepărtarea de la putere a președintelui Donald J. Trump și puternicele agenții din spatele acestui guvern din umbră – FBI (Biroul Federal de Investigații), CIA (Agenția Centrală de Informații), DOJ (Departamentul de Justiție), NSA (Agenția Națională de Securitate) și the Federal Reserve (Banca Centrală a SUA), autorul ajunge la afirmația: „Globaliștii din Guvernul subteran au decis că Trump trebuie îndepărtat de la președinție – într-un fel sau altul" (pag. 30) și, mai exact: „Guvernului subteran nu îi pasă dacă Trump va fi înlăturat din serviciu prin acuzații, prin declararea sa ca incompetent mintal ori, în ultimă instanță, prin asasinarea lui, atâta vreme cât va fi înlăturat înainte de încheierea primului său mandat", tocmai pe motiv că, potrivit comentatorului politic Bill O'Reilly: „Corsi spune că președintele Trump oferă cheia însănătoșirii Americii, protejării Constituției americane, a granițelor Statelor Unite și a modului de viață american" și totodată este acela care are în proiect, „împreună cu patrioții americani, să distrugă acest periculos Guvern subteran pentru totdeauna".*

În cazul eliminării lui Trump de la Casa Albă, cum vedeți, de pe „poziția creștinului modern" care sunteți (Sorin Lavric), viitorul orientării național-creștine într-o Europă supusă dezcreștinării nu doar prin islamizare, dar și aservită mondialismului impus de Noua Ordine Mondială?

B.M.: Pentru început aș dori să explic titlul acestei cărți, *Marionete ale destinului,* căci se potrivește foarte bine în contextul întrebării de față. În majoritatea țărilor occidentale, dar și în multe țări est-europene aflate sub asediul „tiraniei valorilor" (adică a unor false valori, impuse de o anumită agendă) și a „corectitudinii politice", s-a format o reacție de rezistență, care capătă o consistență tot mai accentuată, inclusiv la nivel politic, pe care sistemul actualmente dominant, „establishmentul", o etichetează drept „populism". În foarte multe cazuri acesta nu este decât o formă de manifestare axată pe succesul politic imediat, o modalitate de „vulgarizare" (adică de promovare pe înțelesul omului simplu) a unor principii și valori conservatoare, tradiționaliste, creștine. Chiar dacă unii lideri din cadrul acestui spectru nu ne sunt personal simpatici, ei putând avea o serie de defecte la nivel individual, inclusiv morale, ei reprezintă de fapt vocea unui curent de opinie mult mai larg, a unor pături profunde ale populației, care se simt alienate de teroarea ideologică și de politica irațională dusă de elitele „progresiste" actuale. Asemenea personaje, cum e de pildă și Donald Trump, le-am asociat în cartea mea cu niște „marionete ale destinului". Adică, în ciuda unor posibile carențe individuale, ele pot fi (pe o perioadă mai lungă sau mai scurtă de timp) și niște unelte ale binelui, tocmai prin opunerea unei rezistențe salutare în fața agendei relativismului globalist. Iar Trump, dincolo de discursurile sale controversate, e și un om al faptelor. În instituțiile statului american, tocmai în acel „deep state" la care vă referiți în întrebare, el a demarat un amplu proces de înlocuire a funcționarilor, specialiștilor, juriștilor, judecătorilor etc. E vorba în special de oamenii din funcțiile-cheie ale societății, care se află acolo indiferent de culoarea politică a celor de la guvernare. În ultimele decenii, acest „deep state" a fost populat în majoritatea sa cu persoane de orientare „progresistă", de „stânga". Ceea ce face acum Trump – și acesta e principalul său merit – este de a răsturna acest proces și de a face tot ce depinde de el pentru a reechilibra balanța. Iată de ce acele cercuri de care amintiți se simt atât de deranjate de politica lui Donald Trump și încearcă să-l înlăture cu orice preț de la Casa Albă.

Pentru a reveni la întrebarea dvs.: desigur că eliminarea prematură a lui Trump, adică înainte de a se putea consolida acea contrarevoluție conservatoare din instituțiile statului american, ar reprezenta o lovitură grea pentru America „profundă", cea care l-a ales și se simte reprezentată de el, dincolo de excentricitățile sale personale. În cazul Europei însă, nu cred că ar schimba prea multe lucruri. Deși asistăm la o sincronicitate în evoluțiile politice și ideologice de pe cele două maluri ale Atlanticului, nu cred că poate fi vorba de o relație de dependență. Fiecare parte își are specificul ei și reprezintă un răspuns dat unor provocări de o natură similară. Încât eu personal cred că, indiferent cât va mai fi un Donald Trump la Casa Albă, acest fapt nu poate avea o influență covârșitoare asupra Europei, decât cel mult una de ordin moral. Europa își va vedea, în orice caz, de drumul ei propriu, care nu este altul decât drumul națiunilor care se străduiesc să găsească un răspuns provocărilor aduse de globalizare și de ideologiile legate de acest fenomen.

Sub crugul Eminescului

Eveniment la Centrul Academic Eminescu de la Chişinău

Raia ROGAC

La Centrul Academic Internaţional Eminescu din Chişinău (CAIE), chiar de Ziua Hramului Chişinăului, la sărbătoarea creştină Acoperământul Maicii Domnului, a avut loc dezvelirea şi sfinţirea bustului poetului naţional Mihai Eminescu, lucrare realizată de sculptorul Romi Adam din Alba Iulia. În acelaşi context a avut loc inaugurarea scuarului adiacent, care se doreşte a fi o zonă urbană de socializare şi lectură în spaţiu liber.

La eveniment au participat scriitori, demnitari, oameni de cultură, bibliotecari, între care acad. Mihai Cimpoi, criticul literar Theodor Codreanu din Huşi, pretorul Oleg Răţoi, directorul general al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu" – Mariana Harjevschi, Lidia Kulikovski – director al Departamentului Cercetare şi Inovare a BM, poeţii Iulian Filip, Ianoş Ţurcanu, Traianus ş.a.

După dezvelire şi depuneri de flori, preoţii Ioan şi Vasile de la Biserica Sfânta Teodora de la Sihla au stropit cu sfântă agheasmă bustul şi pe cei prezenţi la sărbătoare, inclusiv localul CAIE. A fost oficiat şi un serviciu divin cu binecuvântare dedicat celor care au contribuit la realizarea acestor fapte demne de toată aprecierea. Preotul paroh, părintele scriitor Ioan Ciuntu, a remarcat că Eminescu a fost şi rămâne Mare, că Eminescu a fost şi rămâne un bun naţionalist, că Eminescu a fost şi rămâne european.

În continuare, Elena Dabija, directorul CAIE, moderatoarea evenimentului, a oferit cuvântul fostului primar Serafim Urecheanu, arătând că meritul de a oferi locul pentru instituţia în cauză, în anul 2000, îi revine Domniei Sale.

Serafim Urecheanu: Cu bucurie în suflet am venit aici pentru a sărbători împreună dezvelirea unui nou monument dedicat Luceafărului poeziei româneşti. O bucurie pentru noi este şi faptul că avem în persoana academicianului Mihai Cimpoi un eminescolog de talie europeană. Evenimentul la care asistăm se datorează tot Domniei Sale. La cele 12 busturi de pe Aleea Clasicilor din Grădina Publică „Ştefan cel Mare şi Sfânt" din Chisinău, ridicate în 1957, s-au mai adăugat încă 16 busturi în perioada de după 1990. Oameni cu merite deosebite cum este acad. Mihai Cimpoi merită toată aprecierea, ca şi inegalabilul Eminescu.

Un alt vorbitor, pretorul Oleg Răţoi, responsabil cu proiectul amintit mai sus, a mărturisit că încearcă un sentiment de mulţumire pentru reuşita manifestării, în spatele căreia a fost o muncă enormă şi greutăţi care au fost depăşite. Vorbitorul a mulţumit cordial tuturor participanţilor la proiect şi la eveniment, încheind cu urarea: La mulţi ani Chişinău, la mulţi ani chişinăuieni!

Deoarece mesajul academicianului Mihai Cimpoi este unul complex şi de mare importanţă, îl vom reproduce în totalitate.

Acad. M. Cimpoi: Dezvelirea unui bust al lui Eminescu pare să aibă o semnificaţie culturală obişnuită, indiferent de locul unde este instalat, se prezintă ca un simbol al personalităţii sale artistice şi intelectuale de excepţie şi a operei sale geniale (*Eminescu e un munte apărut surprinzător într-o câmpie*, spune memorabil Ibrăileanu, primul mare eminescolog), dar şi ca un însemn al întregii spiritualităţi româneşti. Se sinonimizează la modul absolut cu imaginea emblematică a culturii noastre naţionale.

Semnificaţia sa sporeşte în condiţiile mai speciale ale sărbătoririi Centenarului Marii Uniri, căci reactualizează obiectivul programatic pe care-l formula în primul său articol din *Federaţiunea* de la Pesta şi în materialele pregătitoare pentru celebrarea aniversării a 400 de ani de la ctitoria Mănăstirii de la Putna: *în unire e tăria.* Ne aducem aminte şi de îndemnul călugărilor, pe care-l adresa românilor din afara Ţării: *să se ţină de limbă şi credinţă precum se ţine cel ce se îneacă de un pai.* Este ceea ce au făcut şi fac românii basarabeni, pentru care Eminescu – ziceam – reprezintă o Biblie luptătoare.

Regretatul eminescolog Ion Creţu spunea în anii '30 ai secolului al XX-lea, iar Camil Petrescu confirma acelaşi lucru, că generaţia sa *se hrănea sufleteşte şi ideologic din doctrina politică a lui Eminescu, după cum cea trecută se adăpa la izvoarele inspiraţiunii sale poetice*.

Astăzi avem nevoie de întreg Eminescu, în câmpul preocupărilor noastre intrând, aşa cum specifică şi academicienii Eugen Simion şi Dimitrie Vatamaniuc, unitatea operei sale, poezia, proza (considerată mai modestă), dramaturgia (rămasă în majoritatea ei în proiecte, ce-i drept de anvergură shopenhaueriană) şi publicistica (pe care Lovinescu sau Negai au crezut-o reacţionară), ce-şi revelă astăzi aceeaşi valoare ca şi poezia sa.

Instalarea lui în faţa Centrului Academic Internaţional Eminescu din Chişinău – unic în spaţiul românesc şi în întreaga lume – reprezintă un nou punct de reper, un reazem, cum zice Grigore Vieru, cel care făcea un legământ cu autorul *Luceafărului* în anii '60 ai secolului trecut, al valorilor naţionale cu care intrăm acum în sistemul valoric european şi universal. Căci Eminescu a fost şi promotor consecvent al identităţii noastre, dar şi al *concertului european,* pe care-l vedea ca o sinteză a intereselor speciale, adică naţionale, şi a celor generale, continentale.

Bustul lui Eminescu, realizat de sculptorul alba-iulian Romi Adam – iarăşi semnificativ în contextul Centenarului Marii Uniri – devine un blazon de nobleţe al Centrului şi în particular al Congresului Mondial al Eminescologilor, ce îşi desfăşoară lucrările aici anual. El se impune statutar ca un ax al Centrului, la care se adaugă acum un scuar eminescian, care va fi spaţiul unor manifestări culturale în aer liber: recitaluri de versuri, concerte, lansări de carte, întâlniri cu cititorii, concursuri de declamare. Prima manifestare de acest gen cu genericul *Odă Chişinăului* va avea loc chiar acum, în continuare. În speranţa că vocea divină, exponenţială, a lui Eminescu va fi auzită şi în Europa, în măsura în care o merită şi, împreună cu ea, şi vocea noastră, a celor ce dorim să fim europeni, rostim tradiţionalul: Aşa să ne ajute Dumnezeu! Mulţumim echipei care a lucrat şi să ştiţi că la toate ce se întâmplă privim prin ochii lui Eminescu. În continuare oferim cuvântul criticului Theodor Codreanu, care a fost şi la deschiderea Centrului Academic Internaţional Eminescu şi toate cărţile Domniei Sale cu autografe se află în fondurile de carte ale acestuia.

T. Codreanu: Nici de data aceasta nu am venit cu mâna goală. Domnul acad. Mihai Cimpoi a dăruit omenirii trei instituţii remarcabile: în primul rând, opera închinată lui Eminescu, a doua instituţie este Centrul Eminescu, care avea nevoie de un paznic etern – bustul lui Eminescu şi iată-l înălţându-şi fruntea către bolta albastră. Cea de-a treia instituţie este Congresul Eminescologilor, ajuns la a VII-a ediţie. Eminescu ne oferă surprize peste surprize, atunci când ne aplecăm asupra operei sale. Citind despre Miron Cristea, Patriarhul Marii Uniri, m-am convins că biserica datorează mult lui Eminescu. Patriarhul a scris o monografie despre Eminescu în limba maghiară. În manuscris se vede cum a gândit Eminescu istoricul ortodoxiei române, prevede schimbări semnificative. Eminescu a gândit că acest popor de martiri are nevoie şi de o Catedrală a Mântuirii Neamului – în cinstea eroilor care s-au jertfit. Din 25 noiembrie curent avem Catedrala Mântuirii Neamului.

Mariana Harjevschi, directorul general al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu", a specificat că pentru principala instituţie biblioteconomică din capitală, evenimentul este un moment simbolic, avându-l deja pe Eminescu alături. Prin eforturi comune şi dialog constructiv a fost obţinută această victorie. Mulţumirile noastre se îndreptă în primul rând către acad. Mihai Cimpoi, care a trudit pentru a aduce bustul, a ţinut să sublinieze directoarea.

Fostul senator Vasile Năstase, vice-preşedinte al Ligii Românilor de Pretutindeni, în luarea sa de cuvânt, şi-a exprimat încrederea că „mai avem un pas-doi, poate zece de parcurs, pentru a vedea acest pământ reunificat, aşa cum a spus Eminescu în *Doina.* Toate cele rele să se scrie pe nisip şi să se spele, toate cele bune să se scrie în piatră, ca să rămână", a remarcat vorbitorul.

Poetul Iulian Filip, citându-l pe Seneca, „nu fiindcă (lucrurile acestea) sunt grele nu avem curaj, ci fiindcă nu avem curaj, ele sunt grele", a îndemnat publicul să manifeste curaj întru înfăptuirea bunelor lucrări în continuare şi a arătat că pentru Centrul Academic Internaţional Eminescu din Chişinău a pledat şi criticul literar Zoe Dumitrescu-Buşulenga, pentru care studierea operei eminesciene a constituit o dedicaţie plenară.

Şirul mesajelor a fost continuat de Diana Glavan, preşedinta Uniunii Scriitorilor de limbă română, Zinaida Gârneţ, reprezentanta comunităţii, aflată cu domiciliul chiar în preajma Centrului Eminescu, fericită pentru înălţarea acestuia şi amenajarea scuarului, Andrei Cepraga, venit din Suedia ş.a.

Iurie Casap, arhitect, autorul proiectului „Amenajarea complexă a teritoriului adiacent Centrului Academic Internaţional Eminescu – spaţiu urban", mi-a oferit câteva date despre monument şi scuar. Monumentul are o înălţime de 3,16 m, bustul propriu-zis este de 80 de cm. Postamentul, executat în renumita piatră de Cosăuţi, este alcătuit din două trepte şi o coloană de forma unei cărţi deschise, care simbolizează opera lui Eminescu. Scuarul, cu şase copaci, arbuşti decorativi, ronduri de flori, mai este completat şi de bănci pentru odihnă.

Şi, pentru că fusese anunţat recitalul de poezie *Odă oraşului Chişinău,* Iulian Filip a fost cel care a dat starul, citind versuri dedicate Chişinăului şi satului de baştină Sofia. Recitalul a fost continuat de poeţii Ianoş Ţurcanu, Teo Chiriac, Traianus, Renata Verejanu, Gheorghe Bâlici; ultimul, între altele, a recitat o serie de epigrame adresate detractorilor lui Eminescu.

Evenimentul a fost întregit de expoziţia de documente *Chişinău – oraş de vis* şi vernisajul de pictură *Chişinău – catedrală de suflet şi lumină.*

Ampla manifestare de înaltă simţire românească mi-a amintit de dezvelirea, la 16 iunie 2018, a unui alt bust de bronz al lui Eminescu, la Curtea de Argeş, creat de sculptorul bucureştean Radu Adrian. El a fost înălţat în parcul din preajma Centrului de Cultură şi Arte „George Topârceanu", chiar în centrul Cetăţii Basarabilor. Monumentul a fost sfinţit de însuşi ÎPS Calinic, Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului, împreună cu alţi preoţi din Eparhia Argeşului. Programul a mai inclus prelegeri de suflet şi recitaluri de versuri eminesciene, de asemenea, lansarea numărului pe luna iunie al revistei *Curtea de la Argeş.* Evenimentul a făcut parte din proiectul Consiliului Judeţean Argeş *Respect pentru Valorile Naţionale.*

Eminescu - poezie, credință, știință

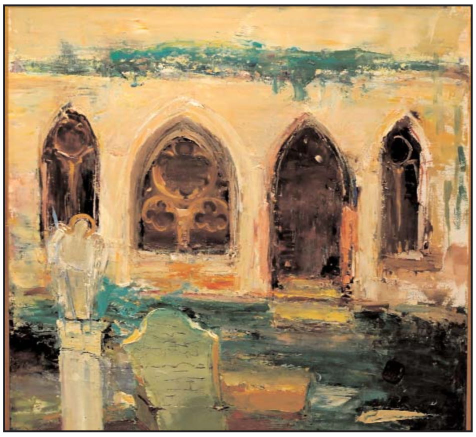
Mihaela MALEA STROE

Printr-o frumoasă coincidență (deși, dacă avem în vedere ce spune Einstein, nu există coincidențe, ci doar un fel al lui Dumnezeu de a rămâne anonim), am primit și citit două studii despre Eminescu tocmai în preziua comemorării celor 127 de ani de la plecarea poetului. Unul, *Poemul ca binecuvântare și blestem* (*Opinia Teleormanului,* 12 iunie 2016), semnat de dr. Theodor Damian, teolog și poet, celălalt, realizat în 2010 (varianta virtuală care mi-a parvenit), *Eminescu și concepte fundamentale ale fizicii moderne: Timp, Spațiu, Univers* (www.icf.ro/noi.2010), al dr. Petre Osiceanu, cercetător fizician.

Este de la sine înțeles că perseverența în a-l studia (obiectiv, fără festivismele pe care însuși poetul le-ar fi refuzat) pe Eminescu – în timp ce unii se străduiesc să-l marginalizeze și să-l minimalizeze – și în a găsi perspective și chei noi de lectură constituie un decent act de normalitate într-o lume smintită de sindromul *corectitudinii politice.*

Lectura matinală a celor două studii mi-a scos din „hibernare" gânduri, întrebări și preocupări mai vechi legate de poemul *Luceafărul* (inepuizabil poem!) și chiar faptul că un teolog și un fizician și-au dat întâlnire prin scrierile lor sub ochii mei mi s-a părut un semn de bun augur, un îndemn să revin la textul eminescian. Nefiind cititor specializat nici în teologie, nici în fizică, îmi rămâne de încercat o joncțiune filologică, între *credință și știință* așa cum apar ele în poem, abordare pe care mi-au inspirat-o cele două studii.

În eseul amintit, referindu-se la *Rugăciunea unui dac,* părintele Damian analizează „dimensiunea teologică", respectiv componentele specifice rugăciunii, remarcând că, „deși nu în ordinea consacrată", poemul eminescian „conține elementele esențiale ale unei rugăciuni tradiționale: lauda care constituie aspectul dogmatic al textului, invocarea și slăvirea sau doxologia". Extinzând analiza din acest punct de vedere, se observă că și în tabloul al III-lea din poemul *Luceafărul,* respectiv în secvența în care Hyperion se adresează divinității, sunt prezente aceleași componente. Luceafărul/Hyperion, ca personaj, se știe, se îndreaptă spre Creator cu o cerere/*invocare* foarte limpede: schimbarea propriei condiții, din nemuritor în muritor/om de rând, pentru ca, în acest fel, să aibă parte de pământeană împlinire prin iubire: „De greul negrei vecinicii,/ Părinte, mă dezleagă". [...] „O, cere-mi, Doamne, orice preț/ Dar dă-mi o altă soarte", [...] „Reia-mi al nemurii nimb/ Și focul din privire/ Și pentru toate dă-mi în schimb/ O oară de iubire". Se poate constata că invocarea conține și o „ofertă", i-as spune chiar sacrificială („orice preț"), a celui care cere, pentru a dobândi ce dorește. *Lauda,* pe care Theodor Damian o definește ca „partea teologico-dogmatică unde atributele divinității sunt conștientizate și enumerate" (divinitate căreia, aici, personajul i se adresează prin apelativele „Părinte" și „Doamne", tradiționale în religia creștină) se regăsește în versurile „Căci tu izvor ești de vieți/ Și dătător de moarte", altfel spus – început și sfârșit, atotcuprindere, aspect sugerat și de apelativul „Părinte", sinonim contextual cu Tatăl (Atotțiitorul). *Slăvirea* („Și lăudat pe veci să fii/ Pe-a lumii scară-ntreagă") întregește rugăciunea geniului Hyperion, care astfel apare ca ființă superioară înzestrată cu harul credinței în Dumnezeu. Ar fi forțat să-l considerăm pe poet un creștin-ortodox dogmatic, dar *credincios* se dovedește fără îndoială a fi, poate chiar în sensul aspirantului la „gnoză", dedicat cunoașterii profunde, care include neapărat divinitatea și atitudinea de respect față de aceasta.

Admițând interpretarea deja consacrată conform căreia poemul în discuție aparține „lirismului măștilor", în spatele fiecărui personaj aflându-se, de fapt, vocea lirică a poetului, Hyperion dă aici expresie *credinței eminesciene,* ca și „dacul" din poemul analizat de Theodor Damian. Aceeași (unică) voce, însă, poate fi identificată în „personajul" anonim (dacă textul ar fi în proză am numi această voce „narator obiectiv") care „întocmește", povestește și descrie călătoria în spațiu-timp, traseul cosmic al lui Hyperion spre Creator și, implicit, întoarcerea spre „ziua cea dentâi", adică spre momentul Genezei. Secvența respectivă dă expresie *științei eminesciene* și se cuvine corelată cu interpretarea din studiul fizicianului Petre Osiceanu, mai exact, cu trimiterile la teoria einsteiniană a relativității și la Feynman cu paradoxul gemenilor Peter (aflat pe pământ) și Paul (într-o navă care se deplasează în cosmos cu viteză foarte mare). Autorul atrage atenția că „efectele relativiste" – anume „lungimile și intervalele de timp măsurate de Peter și Paul vor fi diferite. [...] Timpul pentru cei doi gemeni curge și el în mod diferit" – „se simt la viteze mari ale navei, comparabile cu viteza luminii", consecința fiind că, la întoarcerea pe Pământ, Paul este mai tânăr decât fratele lui geamăn.

Deși Hyperion nu pleacă de pe Pământ spre Părintele ceresc, ci se „rupe" „*din locul lui de sus*" (s.n.), călătoria lui cosmică poate fi asociată imaginarei călătorii a lui Paul. Petre Osiceanu subliniază faptul că versurile poetului Eminescu („Porni luceafărul. Creșteau/ În cer a lui aripe/ Și căi de mii de ani treceau/ În tot atâtea clipe") „au apărut cu aproape o jumătate de veac înainte de apariția teoriei relativității". Eminescu intuiește, așadar, că o deplasare cu viteză enormă în spațiul cosmic schimbă modul în care sunt percepute spațiul și timpul. As adăuga aici încă o schimbare, suferită de subiectul deplasării (neocrotit de „ambalajul" unei nave). Mai exact, se produce o dematerializare treptată, pe măsură ce viteza deplasării crește sau, dimpotrivă, viteza crește pe măsură ce se produce dematerializarea. Oricum, la început Luceafărul are aripi, este o prezență concretă, o *făptură* sacră, ulterior devine „*fulger* nentrerupt" – căpătând „consistența" luminii, pentru ca mai apoi să zboare complet dematerializat – „*gând* purtat de dor".

Poate avea cineva sau ceva viteză mai mare decât a gândului? Cu atât mai mult a unui... „gând *purtat de dor*"! (s.n.) „Gândul" în care s-a metamorfozat Hyperion poate fi metafora energiei (în registru științific), a spiritului, a conștiinței (în registru teologic). Se întâmplă ceea ce Petre Osiceanu consemnează în studiul său drept „principala consecință a ecuației lui Einstein ($E = mc^2$): energia se transformă în materie, *materia trece în energie*" (s.n.).

Relativitatea este sugerată și printr-o metaforă care ambiguizează unitățile de măsură pentru spațiu/timp. Căile (spațiul) sunt lungi și se măsoară în unități specifice timpului: „căi de mii de ani". În plus, ele, căile, sunt cele care „trec", nu anii sau clipele. Lungimea căii măsurabile în „mii de ani" apare și în *La steaua,* altă poezie citată și analizată în studiul lui Petre Osiceanu, acolo însă cuvântul-cheie care permite asocierea între Eminescu și R. Feynman este *acum*: „*acum* este folosit de Eminescu exact cu același înțeles ca și contemporanul nostru R. Feynman, care ne învață să deslușim *nesimultaneitatea* evenimentelor în noua geometrie spațiu-timp". În poemul *Luceafărul* adverbul *acum* – în (a)percepție terestră – este înlocuit prin „zile" sau „ziua cea de ieri", un *acum* ușor „expandat", însă cu același înțeles. Din perspectiva omului de rând/pământeanului (echivalent, în poem, al geamănului Peter din paradoxul amintit în studiu), Hyperion lipsește „din locul lui de sus"... „mai multe zile" apoi se întoarce „în locul lui menit din cer", revărsând lumină „ca și-n ziua cea de ieri", de parcă n-ar fi lipsit nicicând. Durata și „densitatea" evenimentelor petrecute în plan terestru/în timp profan sunt total diferite de acelea ale evenimentelor petrecute în plan cosmic/în timp sacru, deși evenimentele (întâlnirea dintre Cătălin și Cătălina, respectiv călătoria lui Hyperion și întâlnirea lui cu Părintele ceresc) *par* simultane: „Porni luceafărul. Creșteau/ În cer a lui aripe" – „*În vremea asta,* Cătălin"... (s.n.).

O distincție din perspectivă teologică asupra celor două valențe temporale o întâlnim într-un alt eseu al părintelui Damian (*Timpul între imanent și transcendent, Chronos și Kairos la Eminescu,* în *Luceafărul românesc,* revistă on-line de literatură și cultură, https://luceafarul.wordpress.com/literatura/antologia-de-eseuri/theodor-damian/), Kairos însemnând „ieșirea din existența aceasta și intrarea în cealaltă, așa cum se vede și în *Luceafărul,* [...] unde Hyperion vine în lumea aceasta, dar nu din nimic, ci dintr-o altă existență, conștientă și aceea, din lumea Demiurgului", în vreme ce Chronos se leagă de „nimicnicia lumii acesteia, de deșertăciunea ei".

Știința și credința sunt convergente și în perspectiva eminesciană asupra Creației divine. Universul (deja expandat) pe care îl străbate Hyperion este infinit sau chiar multivers („Un cer de stele dedesubt/ Deasupra-i cer de stele"), asa cum este descris în studiul fizicianului Osiceanu: „un multivers, adică o sumare de universuri total disjuncte, cu legi diferite de ale noastre și străine nouă [...] și care sunt accesibile numai lui Dumnezeu". Asa privind lucrurile, un pasaj din descrierea spațiului cosmic s-ar preta la o reinterpretare; în speță strofa: „Nu e nimic și totuși e/ O sete care-l soarbe,/ E un adânc asemene/ Uitării celei oarbe". În comentariile clasice, „setea care-l soarbe" pe Hyperion este considerată o metaforă a dorinței de cunoaștere. Dar dacă tot peisajul cosmic al călătoriei lui Hyperion stă sub semnul legilor fizice cunoscute sau intuite/anticipate de poet și întrucât personajul este deja un *cunoscător* care a avut inclusiv revelația existenței divinității, a Creatorului spre care a purces, forța de absorbție a unui adânc întunecat, aidoma „uitării celei oarbe", ar putea fi, în logica peisajului, mai degrabă metafora unei găuri negre, componentă intrinsecă a cosmosului orânduit după legile fizicii, „setea" traducând poetic imensa forță gravitațională.

→

Odă (în metru antic)

Mihai Eminescu

Nu credeam să-nvăț a muri vrodată;
Pururi tânăr, înfășurat în manta-mi,
Ochii mei nălțam visători la steaua
Singurătății.

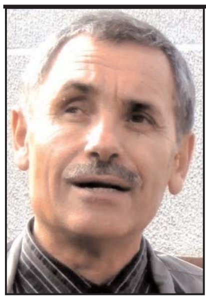
Când deodată tu răsăriși în cale-mi,
Suferință tu, dureros de dulce...
Pân-în fund băui voluptatea morții
Ne'ndurătoare.

Jalnic ard de viu chinuit ca Nessus.
Ori ca Hercul înveninat de haina-i;
Focul meu a-l stinge nu pot cu toate
Apele mării.

De-al meu propriu vis mistuit mă vaiet,
Pe-al meu propriu rug mă topesc în flăcări...
Pot să mai re'nviu luminos din el ca
Pasărea Phoenix?

Piară-mi ochii turburători din cale,
Vino iar în sân, nepăsare tristă;
Ca să pot muri liniștit, pe mine
Mie redă-mă!

Sub crugul Eminescului

Cum l-am cunoscut pe Eminescu

Dragoș OLARU

Era pe la începutul anilor ’60 ai secolului trecut. Un unchi după mamă care, după refugiul din 1944, se stabilise cu traiul la București, venise pentru prima dată în vizită la părinții săi [rămași în Bucovina], pe care nu-i văzuse de aproape douăzeci de ani. Era printre primii care venea de dincolo. Vestea se răspândise ca fulgerul, nu numai în satul nostru, dar și în cele din împrejurimi, pe unde avea neamuri și cunoscuți. Ne-a vizitat și pe noi. Părinții l-au primit cu ce au avut mai bun, în casa cea mare. Se adunaseră rudele noastre și aproape toți vecinii, ca să-l audă și să-l vadă pe „Vasile a lui Dzioanec din România”, de parcă era cel de trecuse granița dintre viață și moarte. Vecinele, adunate în ograda noastră, chiar așa și vorbeau între ele: „a venit tocmai de dincolo”.

Unchiul, la masă, la un moment dat, a început să declame o poezie, probabil la rugămintea tatălui meu, cu care a fost coleg de școală și care-i cunoștea capacitățile actoricești. În casă se făcuse o liniște totală. Se auzea numai glasul domol și blând al unchiului Vasile:

La un semn deschisă-i calea și s-apropie de cort
Un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port.
Tu ești Mircea? Da-mpărate!..

Stăteam undeva într-un ungher și-l priveam înmărmurit pe unchiul Vasile, care se ridicase între timp în picioare și a cărui voce creștea treptat, transformându-se spre sfârșit într-un adevărat tunet, de zângăneau geamurile:

Eu? Îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul...
Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul,
Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este.
Dușmănit vei fi de toate, făr-a prinde chiar de veste;
N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid
Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!

Pentru câteva clipe, unchiul rămase cu pumnul ridicat în sus, lângă icoane, de parcă era gata să lovească în acel imaginar Baiazid. Declamarea lui a avut un efect zguduitor asupra celor prezenți. În ochii și pe fețele celor din jur am văzut lacrimi. Erau lacrimi de bucurie față de Cuvântul Poetului, erau un mod de a-și exprima respectul pentru vorbirea frumoasă a unchiului meu, vorbire ce nu era schilodită de rusisme ca a celor rămași la baștină. Versurile Poetului veneau ca un leac tămăduitor asupra tuturor suferințelor aduse de împăratul de la răsărit. Veneau ca o lumină, ca o tămăduire, ca o speranță, ca un sprijin.

Plângea și unchiul Vasile... Erau probabil lacrimi pentru fratele său, Doxuță, care, dus în mlaștinile Onegii, nu s-a mai întors înapoi.

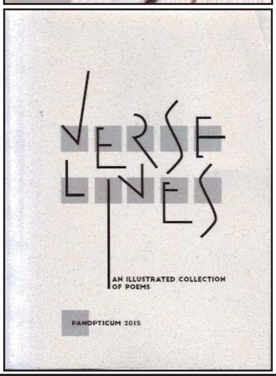
Acesta a fost pentru mine primul contact cu creația lui Eminescu, lucru pe care aveam să-l înțeleg mult mai târziu. Atunci, în naivitatea mea de copil, credeam că sunt versurile unchiului Vasile...

(În imagine, monumentul lui Mihai Eminescu de la Cernauți.)

La steaua, în engleză

Traducerea aparține unui matematician-informatician (și grafician) de renume, fiul cunoscutului scriitor român Ludovic Bruckstein. Se numește **Alfred M. Bruckstein** (apare în fotografia alăturată) și lucrează la celebrul Institut Tehnion din Haifa, Israel. A mai fost vorba în revistă, în numărul din luna octombrie, despre cei doi, menționez acum doar că traducerea poemului apare într-o carte publicată de Editura Panopticum, Haifa, în 2015. Este vorba despre volumul *Verse Lines. An Illustrated Collection of Poems*, editată în onoarea „profesorului Thomas Kailath, cu ocazia aniversării a 80 de ani de la naștere, cu dragoste”, volum conceput de Caecilia Halim și ilustrat chiar de A.M. Bruckstein. Am reprodus alături coperta și desenul asociat poeziei *La steaua*, precum și poemul în limba română. A.M Bruckstein mai are și alte traduceri din Eminescu, le voi relua altă dată în revistă. Volumul în discuție conține poeme de autori de limbă engleză faimoși, precum William Shakespeare, Edgar Allan Poe, Rudyard Kipling, Lewis Carroll, Geoffrey Chaucer, Percy Bysshe Shelley, Elizabeth Barrett Browning, E.E. Cummings etc., dar și traduceri în engleză ale unor poeme de Pablo Neruda, Alexander Pușkin, Wislawa Szymborska, Nizar Qabbani și alții (Gh.P.)

La steaua	To the star
La steaua care-a răsărit E-o cale-atât de lungă, Că mii de ani i-au trebuit Luminii să ne-ajungă.	The star that shines upon our face Is so remote from here That thousands of years, in space Light travelled to appear
Poate de mult s-a stins în drum În depărtări albastre, Iar raza ei abia acum Luci vederii noastre,	A star, that might have died by now In wastelands distant, blue Sent its rays that came somehow To glitter in our view
Icoana stelei ce-a murit Încet pe cer se suie: Era pe când nu s-a zărit, Azi o vedem, și nu e.	The ghost, a star that is no more Ascends the fields of blue Unperceived, it was alive Expired, we see its hue
Tot astfel când al nostru dor Pieri în noapte-adâncă, Lumina stinsului amor Ne urmărește încă.	Likewise it is, when our desire Lost is in the deep night The old love, an extinct fire Still shines on us its light

Călătoria lui Hyperion se derulează spre trecut, spre momentul Facerii lumii, cum am mai spus, spre „ziua cea dentâi” („Vedea, ca-n ziua cea dentâi/ Cum izvorau lumine”), singurul moment în care, eventual, ar fi posibilă schimbarea propriei condiții atât de dorită de el. În termenii studiului comparatist al lui Petre Osiceanu, Hyperion se îndreaptă spre „*momentul inițial* ($t = 0$), al Big-Bangului”.

De remarcat faptul că (exceptând „naratorul”) *singurul* personaj din poem care nu are chip și care se manifestă exclusiv ca *voce/rostire/cuvânt* este „Părintele” căruia i se adresează Hyperion. În spiritul Sfintei Evanghelii după Ioan, s-ar putea interpreta acest fapt în sensul Cuvântului-creator: „La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și *Dumnezeu era Cuvântul*” (s.n.), după cum se poate interpreta și în sensul că același Cuvânt este „Lumina cea adevărată” (Ioan, 1: 9), întrucât, acolo unde ajunge, Hyperion este înconjurat de lumină: „Vedea [...] cum izvorau lumine;// Cum izvorând îl înconjor,/ Ca niște mări, de-a-notul”. Totuși, drumul lui nu se încheie aici, dialogul celor doi are loc abia când Hyperion ajunge unde „...nu-i hotar/ Nici ochi spre a cunoaște,/ Și vremea-ncearcă în zadar/ Din goluri a se naște” și când este „absorbit” de „setea” adâncului amintit mai sus. Plauzibil să fie acesta centrul unei găuri negre, un „punct de *singularitate* cu o densitate infinită de materie și energie” care, cum notează Petre Osiceanu, înghite atât timpul, cât și spațiul! Abia aici, în acest interior cosmic misterios (cu volum ce tinde spre zero și masă ce tinde spre infinit, conform definiției fenomenului fizic al *singularității*), își rostește Hyperion, după toate canoanele, rugăciunea și aici primește răspunsul divin: „Cere-mi *cuvântul meu dentâi* –/ Să-ți dau *înțelepciune?*” (s.n.). Schimbarea condiției de nemuritor în aceea de muritor (cu posibilități limitate de cunoaștere) ar primejdui capacitatea lui Hyperion de a accede la înțelepciunea superioară, transcendentală (gnoză) și ar afecta echilibrul Creației, de aceea refuzul divinității la cerința lui este ferm: „Îți dau catarg lângă catarg,/ Oștiri spre a străbate/ Pământu-n lung și marea-n larg,/ Dar moartea nu se poate...” Experiența călătoriei cosmice și dialogul cu Părintele ceresc conduc la asumarea propriei condiții: „Ci eu în lumea mea mă simt/ Nemuritor și rece.”

Mesajul poetic al *Luceafărului* ar putea fi, deci, re-citit și în sensul că echilibrul, armonia ireproșabilă a Creației în ansamblul ei se mențin pe de o parte prin acțiunea legilor fizicii asupra a ceea ce poate fi cuantificat, pe de altă parte prin acțiunea Cuvântului-creator, păstrat în Scripturi și menit să lumineze, dincolo de lumi și vremuri, cugetul, ființa, alcătuirea nevăzută, nemăsurabilă.

(Reluare din *Tabor,* nr. 9, an. X, septembrie 2016)

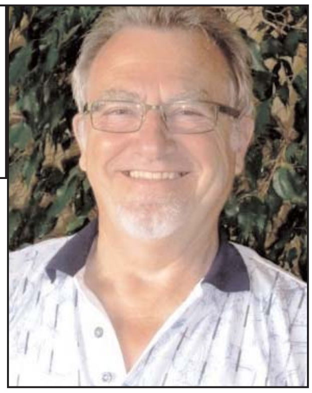

Sub crugul Eminescului

O poezie pe săptămână

Gabriela CĂLUȚIU SONNENBERG

Este vorba despre un proiect inițiat și coordonat de poetul belgian/flamand Germain Droogenbroodt – poetul a fost prezentat în revistă în numărul din luna august 2014, de către scriitoarea-publicista-traducătoarea Gabriela Căluțiu Sonnenberg, trăitoare în Spania, o bună prietenă a revistei; proiectul este prezentat mai jos tot de Gabriela Căluțiu Sonnenberg, care de mai mult timp face parte din echipa Droogenbroodt, responsabilă fiind cu limba română. O acțiune de „misionariat poetic" de toată cinstea și de mare trebuință în vremurile noastre materialist-consumeriste, care numai poetice nu se pot considera… Ne alăturăm inițiativei, reluând lunar câte patru poeme, de autori din patru țări ale lumii, tălmăcite în românește de Germain Droogenbroodt (fotografia alăturată) și Gabriela Căluțiu Sonnenberg. (Gh. P.)

Născută din ideea de a publica săptămânal o poezie din lirica lumii în ziarul de limbă flamandă al comunității olandeze locuitoare în Spania, inițiativa traducerii și publicării ritmice a creației lirice a poeților din întreaga lume a crescut și s-a extins la nivel internațional, depășind poemul numerotat cu cifra rotundă de 500.

Ideea de a dărui pe cale tradițional-tipărită, respectiv pe calea virtuală câte un moment de reverie, ca o pauză de respiro în mijlocul vieții agitate pe care o ducem cu toții, a câștigat din ce în ce mai multă simpatie în rândul iubitorilor de frumos din întreaga lume, care așteaptă deja cu nerăbdare în fiecare săptămână surpriza literară, pentru a o savura ca pe un cadou prețios. Numărul adreselor de email la care se transmite săptămânal, cu regularitate de ceas „hispano-belgian", Poezia Săptămânii a ajuns să depășească 20.000!

Flamandei i s-au adăugat între timp versiunile în spaniolă, engleză, germană, chineză, română, italiană și multe altele, ajungând la incredibila cifră de 45 de limbi. Simpla dorință de a face ca inimile noastre să vibreze măcar pentru o clipă la unison, unite sub diapazonul sensibilității artistice, dobândește anvergură și nu poate fi decât o binefacere pentru noi toți.

Autorul și coordonatorul acestei inspirate sincronizări este prestigiosul poet belgian Germain Droogenbroodt (fotografia alăturată), promotor al liricii poeților mai mult sau mai puțin cunoscuți, indiferent de țara lor de origine. Neobosit, se dedică acestei pasiuni cu trup și suflet, promovând-o prin intermediul celor două instituții pe care le-a înființat special în acest scop: Editura PoInt (prescurtare după *Poésie Internationale*) și Fundația Culturală ITHACA, specializată pe organizarea de concerte de muzică clasică și recitaluri de poezie. Ambele au sediul în Altea, pe Costa Blanca, în Spania, acolo unde rezidează dânsul.

E o mare plăcere și onoare pentru echipa de traducători și colaboratori la acest proiect să pună la dispoziția publicului larg, fără niciun fel de cerințe sau obligații, acest regal liric săptămânal. Vă invităm să gustați plăcerea poeziei și, eventual, să continuați, lărgiți sau chiar îmbogățiți cu creații personale acest proiect.

A scrie poezie

Tomaso Kemeny (Italia)

A scrie poezie
e-a frânge calda
pâine a viselor,
zvârlind firimituri
pescărușilor ce-apar
pe tainicul țărm.
Rar
fărâma oprită
la mijloc de zbor
plutind peste mare
pescărușu-l preschimbă
în înger
ce atunci parcă iese
din nori de-ncântare
să scoale pământul
cu încă un cânt.

Suflarea mea

Rose Ausländer (Cernăuți, 1901 – Düsseldorf, 1988)

În visele-mi profunde
lăcrimează glia
sânge
Stele zâmbesc
din ochii-mi
Oamenii-mi pun
colorate-întrebări
duceți-vă la Socrate
le răspund
Trecutul
m-a versificat
și mă pomenesc
moștenind viitorul
Suflarea mea se numește
acum.

Exil

Bengt Berg (Suedia)

În orașul străin
cu grai neînțeles
rătăcind pe necunoscute-i străzi;
nici măcar apei din râul
ce curge sub arcul de piatră al punții
numele nu i-l cunoști
– și iată-te, stând
singur cu tine, în umbra-ți stingheră
ce-ncet se prelinge pe-asfalt
ca un cântec venit de departe
emis de un fluier ce sună strident.
Dar brusc te zărește
o pasăre mică,
privirea ți-o-ntoarce
cu ochi de piper,
zburând mai apoi spre lumina din zori.

Foame

Peter Schütt (Germania)

Uneori
mi-e foame
de nimic altceva
decât de-un cuvânt prietenos –
un cuvânt
contra frigului,
contra fricii,
un singur cuvânt
de-ncălzit
de inspirat,
un cuvânt fără tară de plumb,
încărcat doar cu
un grăunte de pace,
ce-l împiedică
să dispară în zbor.

Semn(al) de carte

Teofil Răchițeanu, *Frunze. Catrene de toamnă,* Editura Scriptor, Cluj-Napoca, 2018

Reluăm trei dintre cele 77 de catrene din carte. Roșii, frunzele cădeau/ Din înalt, tot rânduri-rânduri…/ Erau Doamne, erau, Doamne,/ Sângerând, a Tale gânduri?...// Obosită lumina aceasta și tristă/ Și munții-mprejur, de tristețea ei grei./ Parcă ultima toamnă a lumii-i,/ Iară eu, iară eu doar o lacrimă-a ei…// Tremură-n mine-ntrebarea,/ Grea cât Munții de Apus:/ Șaptezeci și cinci de toamne/ Când venit-au? Când s-au dus?...

Ion C. Ștefan, *Floare de colț – iubirea,* Editura Arefeana, București, 2018

Cititori, înarmați-vă cu răbdare când vă veți trece privirea peste versurile aceste, fiți gata să asistați la o solară ceremonie de taină, în care nu-i loc pentru nicio umbră, pregătiți-vă auzul pentru o simfonie-concert de cuvinte din care cu siguranță veți reține laitmotivul *Annă, zorile iubirii* se varsă peste lume, și lumea nu-i decât un el și-o ea îndrăgostiți peste fire, un sărut al soarelui pe obrazul câmpiei înflorite din noi...

O, desigur, puteți da iubirii voastre numele pe care-l doriți, acela care vă este iubirea – floare de colț veghind la înaltele pustietăți prin care veți fi ajuns în zadar dacă EA nu v-ar fi ieșit în întâmpinare și n-ați fi priceput că *nu v-ar fi mai rămas timp decât să vă iubiți.* (Paula Romanescu, pe coperta a patra a volumului)

Mihai Eminescu – un Dumnezeu rănit, **Ediție îngrijită de Laurian Stănchescu, Editura Scrisoarea a treia, București, 2018**

Eminescu era închis ca un animal într-o celulă și când nemernicul ăla a venit și s-a uitat pe vizor, Eminescu a rostit așa: „Mi-e rău din tot trupul!"... Și s-a întors pe o parte. „Mi-e rău din tot trupul!"... Îți dai seama cum îl cotropise durerea... ca pe domnul Iisus Hristos pe cruce... tot trupul îl durea, era ca un crucificat. Și l-au lăsat să moară ca un câine. (Cezar Ivănescu)

Rămas fără o poziție materială asigurată și purtând lovitura mortală ca o rană care nu se mai poate vindeca, voi fi nevoit să reiau toiagul pribegiei, neavând niciun scop, niciun ideal. Crede-mă, stimată Doamnă, că de azi sunt un om pierdut pentru societate! O singură fericire ar renaște în sufletul meu, dacă aș putea să ascund nedreptatea. Posteritatea nu vreau să afle că am suferit de foame din cauza fraților mei. Sunt prea mândru în sărăcia mea, i-am disprețuit, și acest gest e prea mult pentru un suflet care nu s-a coborât în mocirla vremurilor de azi. (Mihai Eminescu, Scrisoare către Veronica Micle, 8 iunie 1876)

Texte reluate de pe coperta a patra a cărții.

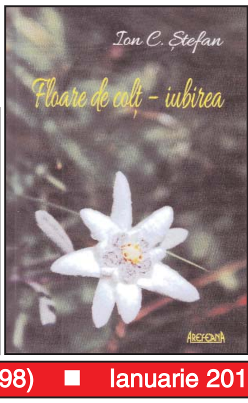
Adrian Sângeorzan, *Ținere de minte/The Span of Memory* (poem), Scrisul Românesc, Craiova, 2018

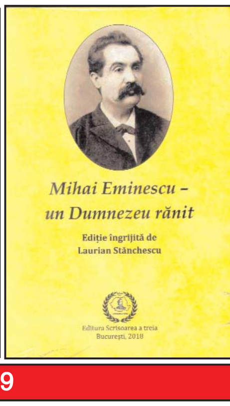
Verva asociativă, cumva în orbita suprarealistă, se combină la Adrian Sângeorzan cu un acut simț al realului. Poeziile lui au adresă și atitudine. (Nina Cassian)

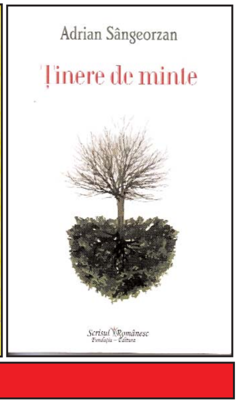
Mă gândesc la acest poem ca la un martor uimit de gimnastică extraordinară a unui râu care nu e nimic altceva decât timpul nostru... Un râu tulburat din munți care ajunge departe, miraculos și clar.

Plin de amintiri și filosofic viu, acest poem privește cu dubla viziune a exilatului pe băștinașul lăuntric cu duioșie nesentimentală. (Andrei Codrescu)

Sub crugul Eminescului

Cu Eminescu, la Praga și Viena

Ion PĂTRAȘCU

Călătorind prin lume, românul este mândru să constate cât de prezent este poetul nostru *nepereche,* Mihai Eminescu. Fizic, el nu a depășit granițele bătrânului continent, însă cunoștințele lui despre cultura și istoria omenirii erau de dimensiuni enciclopedice. M-au convins de acest lucru scrierile lui despre Egipt, vechea Persie sau India, dacă este să ne referim doar la zona Orientului, mai Apropiat sau mai Îndepărtat. În Europa, s-a simțit ca la el acasă și a devenit parte integrantă a tezaurului literar continental. La început de toamnă 2018, am poposit și eu în unul dintre locurile care, într-un anumit fel, i-au deschis culoar spre celebritate. Este orașul Praga, unde și-a făcut prima fotografie.

Praga a fost un punct de pornire și pentru mine, devenind un oraș de suflet, ca și Cehia de altfel. Aceasta pentru că, în anul 1958, la terminarea facultății, am fost angajat în Ministerul Afacerilor Externe și încadrat la *Secția Cehoslovacia.* Așa am pășit, practic, pe terenul fascinant al diplomației române din acele timpuri, am intrat în contact cu primii diplomați străini și am cunoscut o țară cu o istorie milenară și o bogată cultură. După numai un an, mi s-a ivit șansa să fiu translator pe litoralul românesc pentru directorul de Cabinet al Președintelui Cehoslovaciei și, ulterior, pentru ministrul Culturii. Era, s-ar putea spune, prima mea dragoste în diplomație, care nu a durat decât un an, pentru că am primit misiuni pe alte coordonate geografice.

Au trecut 20 de ani până când am reușit să văd prima țară de care m-am ocupat ca tânăr diplomat. Era la început de aprilie 1978, când traversam Europa, cu mașina, de la Marea Nordului, la Marea Neagră. M-am oprit și la Praga, unde prietenul meu Nicolae H. asigura conducerea interimară a Ambasadei României. Am fost cazat la sediul misiunii noastre diplomatice, un faimos palat în stil baroc, care a aparținut contelui Morzin, iar din 1936 a intrat în proprietatea statului român, prin stăruința lui Nicolae Titulescu. Palatul rămâne și astăzi o piesă importantă în patrimoniul național al Cehiei. El își păstrează acel aer de epocă, cu biblioteca și saloanele sale: Salonul galben, cu mobilier din secolul al XIX-lea, Salonul roșu sau Sala de piatră, având elemente alegorice pe tavan, precum și sufrageria, unde tronează un uimitor candelabru din bronz și cristal, în greutate de 1.500 kg. Palatul Morzin se află în zona istorică *Mala Strana* (Orașul Mic), pe *Nerudova ulice,* înnobilată de numele poetului și jurnalistului Jan Nepomuk Neruda (1834-1891), reprezentant proeminent al Realismului ceh. Poetul ceh a vizitat și România (1871), publicându-și impresiile de călătorie în revista *Pagini naționale.* Lui îi aducea un omagiu poetul chilian Neftali Ricardo Reyes Basoalto (1904-1973), laureat al Premiului Nobel pentru literatură (1971), atunci când își lua pseudonimul de Pablo Neruda.

Mă revedeam cu amicul meu după două decenii și, la un pahar de bere Plzen, brodam o scurtă poveste despre raporturile de prietenie dintre popoarele român și cehoslovac (ceh), care își au rădăcini în negura vremurilor. Nu mi-am propus să scriu despre ele, deși ar merita cu prisosință, măcar amintite, pentru că au fost raporturi reciproc avantajoase, între două țări suverane, cu identități istorice și spirituale bine definite. Da, măcar amintite, având în vedere rostogolirea de astăzi a tăvălugului globalizării, care urmărește să transforme lumea într-o masă amorfă, o sumă de numere, fără nume sau identitate. În aceeași ordine de idei, noi ne-am referit, cum era normal, și la trăsăturile clasice ale muncii diplomatice și ale relațiilor internaționale. În context, nu puteam să nu-l evocăm pe Lucian Blaga, care servise la Legația României de la Praga ca atașat de presă, prin anii 1927-1928.

În septembrie 2018, când reveneam la Praga, după alți 40 de ani, am dorit să identific traseul urmat de Mihai Eminescu, în cadrul vizitei sale din 13 septembrie – 2 octombrie 1869. Mă aflam și eu, ca și el, în *Zlatna Praha* (Orașul de aur), acea *mater urbium* – mama tuturor orașelor, care are în centrul său istoric cel mai mare și mai valoros complex medieval din Europa – *Hradcany.* Va fi parcurs și el curte după curte, până a ajuns în cea de a treia, unde a admirat *Catedrala Sfântul Vitus,* neterminată pe atunci (a fost gata după 600 de ani, la început de secol XX). Acolo, în mod sigur, i-a atras atenția statuia în bronz a *Sfântului Gheorghe care omoară balaurul,* realizată în anul 1393 de doi meșteri clujeni, la comanda împăratului Carol al IV-lea. În anul 1904, din dispoziția lui Franz Joseph, au fost realizate două copii, aflate astăzi una în orașul creatorilor originalului, Cluj, iar cealaltă în Budapesta. Fără îndoială că a admirat și el vechiul Palat Regal, unde și-au avut reședința suveranii Boemiei, între secolele XII și XVII. A trecut și el pe malul celălalt al Vltavei parcurgând *Podul Carol* (construit în 45 de ani, începând din 1337), cu celebrul Turn gotic, care a fost și a rămas cel mai frumos turn de pod din Europa. În continuare, am admirat și eu, așa cum ar fi putut face și el, o minune a tehnicii, *Turnul ceasului* de la vechea Primărie, cu acea incredibilă *Procesiune a Apostolilor* și celebrul *cocoș de aur* din nișa superioară, care anunță cu un cucurigu fiecare oră, de peste 500 de ani. În acest pelerinaj prin Praga, m-am oprit și la Cartierul evreiesc unde, pe pereții Sinagogii *Pinkas,* sunt gravate numele celor 77.297 de evrei (dintre care 36.000 praghezi), dispăruți în camerele de gazare ale lui Hitler.

Praga este o Doamnă pretențioasă. Nu se lasă cunoscută ușor, ai nevoie de săptămâni și luni de zile pentru a admira, pe îndelete, acea bijuterie a Europei, cu feeria stilurilor sale arhitectonice (gotic, renascentist, baroc, rococo, clasic, Art Nouveau). În acest mozaic arhitectural, început prin secolul al IX-lea, se insinuează, fără stridență, și elemente moderne. Din camera de hotel am admirat *Casa care dansează*, sugerând celebra pereche Fred Astaire și Ginger Rogers. Praga este un veritabil muzeu în aer liber. Nu pot decât să subscriu la ceea ce sublinia un turist român despre acest *oraș cu o încărcătură istorică copleșitoare, o mare concentrație de minunății, multă frumusețe pe metru pătrat, care dă dependență.* Cehii sunt mândri de o asemenea întruchipare a visului strămoașei lor, legendara prințesă *Libuse* care, urcată pe o stâncă deasupra Vltavei, profețea: *văd un oraș mare, a cărui glorie va ajunge la stele.* A fost decizia suveranului ca fiica cea mică să-i urmeze la tron. Devenită regină, *Libuse* se căsătorea cu plugarul *Premysl* și fondau împreună prima dinastie cehă, *Premyslid.* O legendă cu suport istoric, despre o dinastie care a domnit din secolul al IX-lea, până la începutul celui de al XIV-lea.

Am colindat ore întregi pe colinele vechiului oraș și, în fine, am ajuns în punctul pe care mi l-am propus de la bun început, *Piața Václav,* de fapt, un splendid bulevard, înscris astăzi pe lista Patrimoniului Cultural Universal UNESCO. Acolo se afla și atelierul fotografului Jan Tomas, portretist desăvârșit, atestat și de *patenta* împăratului Franz Joseph. Mihai Eminescu avea 19 ani când a trecut pragul atelierului pentru prima fotografie din viața lui. Erau, de fapt, șase, dintre care pe una a dăruit-o Veronicăi Micle, la Viena, în 1872. Este cea care se păstrează în colecția Bibliotecii Academiei Române. În acel moment, Eminescu nu avea cum să știe că fotografia realizată de Jan Tomas îi va deveni emblemă, eternizându-i chipul. Deși sora lui, Harieta, insinua că fotografia a fost făcută *de hatârul Veronicăi,* ea era de fapt necesară pentru înscrierea la Universitatea Carolina din Praga. Astăzi știm că acel portret era primul dintre cele patru recunoscute oficial, care însă anunța venirea *Luceafărului* poeziei românești.

Era imaginea care-l îndemna pe criticul și istoricul literar Ion Scurtu (1877-1922) să consemneze: *Cu chipu-i cesarian, remarcabil, cu fața de un oval clasic, cu fruntea largă, netedă, cu ochii luminoși, visători, cuminți, cu gura expresivă, cu toate trăsăturile feței ca ieșite din inspirația unui mare artist al armoniei plastice.* Ion Scurtu, dintre primii eminescologi, este cel care a scris *Portretele lui Mihai Eminescu,* iar cu teza *Viața și proza lui Mihai Eminescu* și-a luat doctoratul la Leipzig. Era fotografia care, se vede că i-a plăcut și *originalului,* inspirându-l chiar să-l portretizeze astfel pe eroul său, Toma Nour, din prima sa lucrare în proză, *Geniu pustiu: Era frumos, de-o frumusețe demonică. Asupra feței sale palide, musculoase, expresive, se ridică o frunte senină și rece ca cugetarea unui filosof. Iar deasupra frunții se zburlea cu o genialitate sălbatecă părul său negru strălucit, ce cădea pe niște umeri compacți și bine făcuți...* Față de aceeași fotografie, Veronica Micle a reacționat în versuri: *Privindu-ți fața de farmece plină,/ Luci o rază în al meu sân;/ Cruntă fu însă a ei lumină,/ Din pieptu-mi scoase un lung suspin!/ (...) S-acum mă-ntreb eu: simțirea adâncă/ Cum de se naște pentr-un portret?/ Caci nu văzusem ochii tăi încă,/ Știam atât: că ești poet.*

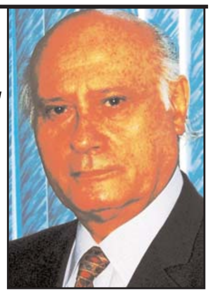
Sederea lui Mihai Eminescu la Praga a fost mai scurtă decât și-a dorit-o. Nu i s-a concretizat dorința de a se înscrie la celebra Universitate Carolina, aflată la acea vreme printre cele mai renumite patru unități de învățământ superior din Europa. În ziua de 2 octombrie 1869 pleacă la Viena, unde se înscrie la Facultatea de Filosofie. Aici, începe o etapă decisivă din viața și creația lui Mihai Eminescu. Este o temă vastă, de aceea voi încerca să mă apropii, cât de cât, de poemul eminescian *Venere și Madonă,* scris la doar 20 de ani, cu care a debutat la revista *Convorbiri literare,* nr. 4/15 aprilie 1870. Este poezia care, împreună cu *Epigonii* și *Mortua Est* l-au *înduplecat* pe Titu Maiorescu să-l declare pe Mihai Eminescu *poet, poet în toată puterea cuvântului. Venere și Madonă* îl leagă pe Eminescu de arta Renașterii și de cel mai de seamă reprezentant al său, pictorul și arhitectul Rafael. Cum și cât de mult a cunoscut acea epocă, până la data scrierii poemului său, încă se mai dezbate în lumea eminescologilor. Este sigur că nu a avut când să ajungă la Muzeul de artă din Dresda pentru a admira *Madona Sixtină* a lui Rafael, cea mai celebră dintre cele peste 25 de Madone pictate de el. Ar fi putut vedea o reproducere a acesteia. Este cert, însă, că Eminescu vizita cu mare interes galeriile de artă din Viena, unde a putut s-o întâlnească pe *Madona din Belvedere.* Consulta, cu multă atenție, orice catalog de artă și, foarte important, în asemenea ocazii se putea bizui și pe sfaturile bunului său prieten, pictorul Epaminonda Bucevski.

Pentru mine, este uluitoare capacitatea poetului ca, la doar 20 de ani, să înfățișeze în minunatele sale versuri o întreagă lume mitologică, elenistică, renascentistă și contemporană lui. Sigur că are legătură și cu Rafael, în sensul că-i exploatează și nu-i copiază modelele renascentiste. Criticul și istoricul literar Dumitru Popovici (1902-1952), referindu-se la aspectul mitologic al poemului *Venere și Madonă,* sublinia că *încеputul ei trăda o puternică atașare de figurile mitologiei elene, el simțea o înclinare adâncă pentru idealurile unei lumi care apusese demult, dar care lăsase moștenire timpurilor noastre gândirea mitică și expresia poetică.*

Pentru final, să revenim la relația Eminescu-Rafael. Eminescu ni l-a lăsat în versuri pe geniul Renașterii: *Rafael, pierdut în visuri ca-ntr-o noapte înstelată,/ Suflet îmbătat de raze și d-eterne primăveri,/ Te-a văzut și-a visat raiul cu grădini îmbălsămate,/ Te-a văzut plutind regină printre îngerii din cer/ Și-a creat pe pânza goală pe Madona Dumnezeie.* La moartea lui Rafael (tânăr de doar 37 de ani), biograful artiștilor Renașterii italiene, Giorgio Vasari, nota: *Când a dispărut acest artist nobil, arta s-a oprit în loc ca și cum ar fi orbit.* Noi, după ce l-am pierdut pe Eminescu (abia împlinise 39 de ani), continuăm să-i dăm dreptate lui Nichita Stănescu, care spunea că *de Eminescu ți se poate face dor și foame.*

Da, din ce în ce mai mult!

Matei Călinescu

Florea FIRAN

Critic și istoric literar, comparatist, poetician, poet și prozator, cu o activitate valoroasă și prolifică, Matei Călinescu este o personalitate de elită în cultura românească.

S-a născut la 15 iunie 1934, în București, și a trecut în eternitate la 24 iunie 2009, în Bloomington, Indiana, SUA, unde mai mult de un sfert de secol a funcționat în mediul universitar.

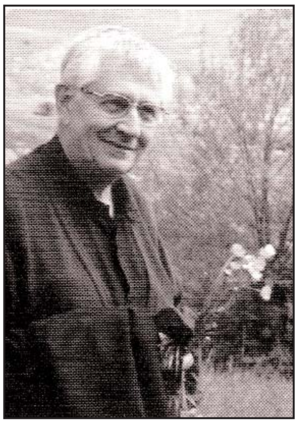
Oltean prin origine, aparținând unei ramificate familii de moșieri, Matei este fiul lui Radu Călinescu, inginer, și al Dorei Maria (născută Vulcănescu), înrudit cu filosoful Mircea Vulcănescu și cu etnograful Romulus Vulcănescu (membru de onoare al Academiei Române), bun prieten cu fiul acestuia, pictorul Mihu Vulcănescu. Până la 12 ani și-a petrecut verile la Dârvari, județul Mehedinți, unde mama sa avea moșia de la bunicul Ștefan Vulcănescu, boier din Craiova, unde Matei a locuit un an în timpul războiului. Între 1943–'44 a luat lecții de pian la Craiova, dar se simțea impresionat de pianul electric, „o misterioasă jucărie sonoră" din vila de la Vrata, proprietatea Burilenilor. Dimitrie Burileanu, al treilea soț al bunicii lui Matei, Elena, născută Bolintineanu, era unul dintre cei mai bogați oameni din România; o perioadă a fost și guvernatorul Băncii Naționale, destituit de Carol al II-lea; a murit în lagărul de la Sighet. Acesta avea moșie la Vrata și un castel la Turnu-Severin, unde Matei a petrecut multe vacanțe în copilărie. Castelul a fost distrus în bombardamentele din Al Doilea Război Mondial.

Începe școala primară la București (1941–'43), continuată la Școala „Jules Javet" din Craiova (1943–'44), pension particular de băieți înființat de elvețianul J.J. Studiile secundare le face la București în cadrul Liceelor „Sf. Iosif" (1944–'45), „Gh. Lazăr" (1945–'47) și „Titu Maiorescu" (1947–'52, când își susține și bacalaureatul). Urmează Facultatea de Filologie, Secția engleză, a Universității din București (1952–'57), iar după obținerea licenței începe să lucreze în presă, mai întâi corector, apoi redactor la *Gazeta literară* (1958–'63), unde a devenit șeful secției de critică. Paul Georgescu a avut o mare influență asupra lui, cu acesta păstrând o bună relație și când a fost dat afară de la *Gazeta literară* și a devenit „scriitor la domiciliu". Dintre prietenii de facultate a fost mai apropiat cu Nichita Stănescu, „aristocrat rus pe linie maternă", „frumos, înalt, subțire, cu ochii de-un albastru care te umplea de bucurie fără pricină, cu atributele angelismului". Din 1963 intră în învățământul universitar, ca lector la Catedra de literatură universală și comparată a Facultății de Limba și Literatura Română, Universitatea București, condusă de Tudor Vianu și preluată în 1964, după moartea acestuia, de către Al. Dima; pentru pregătirea și susținerea doctoratului a preferat, însă, Universitatea din Cluj. În paralel cu activitatea didactică este și redactor la *Viața Românească* (1963–'72). În această perioadă s-a apropiat de M.R. Paraschivescu, când criticul devenise protectorul grupului oniric al lui D. Țepeneag.

La propunerea lui Zaharia Stancu, devine bursier UNESCO la Paris (martie–mai 1968) și Cambridge (iunie–august 1968), adunând material pentru teza sa de doctorat din cadrul Universității „Babeș-Bolyai", sub îndrumarea profesorului Liviu Rusu, cu titlul *Conceptul modern de poezie: De la romantism la avangardă,* teză susținută în 1972. După mărturisirile autorului, este cel mai solid studiu critic al său în limba română, interzis ulterior împreună cu numele autorului și retras din biblioteci. La Paris i-a frecventat pe „delicatul" Paul Celan, pe Gherasim Luca („poate ultimul mare poet suprarealist"), pe Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, pe Eugen Ionescu, de al cărui sprijin și prietenie s-a bucurat. L-a întâlnit pe Emil Cioran, pe care l-a revăzut aproape anual la Paris, impresionat de pesimismul autoironic al filosofului: „mă seducea intelectual în acei ani". Când s-a hotărât să nu se mai întoarcă în țară, Cioran, i-a scris aforistic: „Commencer une nouvelle vie, quelle horreur!"

În 1969 îi apare *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter,* cu o ediție adăugită în 1971, tradusă în maghiară, poloneză și franceză, un „mic eseu în formă romanescă", în care l-a avut ca model pe Genu Ghelber, personajul profetului „ars de flacăra lui Dumnezeu", căsătorit cu poeta Angela Croitoru, debutată de M.R. Paraschivescu în *Povestea vorbii,* supliment al revistei *Ramuri.* O carte în care „însăși flacăra lui Dumnezeu, în loc să ardă, va îngheța tot ce atinge. În intenția lui M. Călinescu, cartea era, de fapt, o încercare, în primul rând autobiografică, sub forma unei ficțiuni indirect omagiale (distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor).

În SUA devine bursier Guggenheim (1975–1976), ceea ce-i înlesnește terminarea cărții despre modernitate – *Faces of Modernity* – începută în 1973 și apărută într-o primă ediție în 1977. În 1981 obține cetățenia americană. În volumele *Amintiri în dialog* (1994) și *Un fel de jurnal* (2006) menționează motivele care l-au determinat să se stabilească în SUA. Cornel Ungureanu consemna cândva: „Se poate spune că Matei Călinescu și Virgil Nemoianu, alături de Norman Manea, constituiau noua reprezentanță românească în SUA".

Debutează în presă în *Gazeta literară* (1957) cu versuri, articole și recenzii, iar editorial în 1964, cu studiul critic *Titanul și geniul în poezia lui Eminescu,* închinat liricii eminesciene, ce amintește de studiile anterioare ale criticilor D. Caracostea și D. Popovici.

În viața literară a anilor '60, Matei Călinescu devine lider al generației sale când aceasta era recunoscută prin Nichita Stănescu, D.R. Popescu, Ion Gheorghe, Cezar Baltag, Marin Sorescu, Nicolae Breban... Publică volumele de versuri *Semn* (1968, poezii scrise mai mult pentru „circulația într-un cerc restrâns de prieteni", care conține ciclul *Cântecele hoinarului,* dedicat lui Miron Chiraleu, prietenul său licean, arestat și mort în pușcăriile staliniste), *Versuri* (1970) și culegerea antologică *Umbre pe apă* (1972), cu o largă selecție de inedite, la care se adaugă volumul de poeme *Tu: elegii și invenții* (2004). Volumele de versuri se află într-o relație de continuitate cu *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter,* parte din versurile atribuite personajului central al cărții fiind reluate într-un ciclu din volumul *Versuri.*

În 1973 obține o bursă Fulbright în SUA, unde se și stabilește, devenind profesor asociat, iar din 1979 profesor titular de literatură comparată și de studii vest-europene la Indiana University, Bloomington, invitat de André Reszler, cunoscutul istoric al ideilor, căruia i-a succedat la catedră după plecarea acestuia în Elveția.

M. Călinescu scrie în spiritul epocii în care se formează cultural și estetic, în primul rând despre scriitorii momentului, dar este preocupat de evoluția poeziei lirice, primul studiu amplu fiind cel dedicat poetului național – *Titanul și geniul în poezia lui Eminescu* (1964). Volumele următoare sunt din domeniul eseisticii și criticii literare – *Aspecte literare* (1965), *Eseuri critice* (1967), *Eseuri despre literatura modernă* (1970), *Clasicismul european* (1971, Premiul Asociației Scriitorilor din București), *Conceptul modern de poezie* (1972, Premiul Academiei Române), *Fragmentarium,* volum predat Editurii Dacia în 1972, dar apărut în 1973, după sosirea autorului în SUA. Toate aceste volume privesc scriitori și orientări diverse din cadrul avangardei românești și ale modernismului.

Volumul de eseuri *Fragmentarium* se deschide cu *Limbajul ironiei,* articol scris în 1970, prin care susține că ironia se naște în limbaj și prin limbaj, vizând mentalități, stiluri și structuri ale gândirii și ale vorbirii, apare ca un mijloc de contestație intelectuală și de educație. În structura celor cinci părți ale volumului, alături de articole de teorie literară, sunt incluse importante studii despre Bacovia, Blecher, T. Vianu, M.R. Paraschivescu, Arghezi. Pe con-temporani, dintre cei mai apropiați lui, îi are în vedere în primul rând pe Nichita Stănescu, Mircea Ivănescu (cu trei articole, ultimul, *Profil poetic*), Leonid Dimov, Ion Negoițescu (în care vede „originala împlinire a unei vocații poetice"), Emil Brumaru, Petre Stoica, Marin Sorescu (poet cu o evoluție de surprinzătoare rapiditate, situându-l între ironie și umor), Marin Preda (*Intrusul*), Fănuș Neagu (integrându-l cu poveștile din *Îngerul a strigat* în „constelația balcanică a literaturii noastre"), Alexandru Ivasiuc, Al. George (pe care l-a și lansat), Teodor Mazilu, Ion Băieșu, Edgar Papu, Șt. Aug. Doinaș, Al. Paleologu, Cornel Regman.

După '89, scriitorul revine aproape anual în țară, se întâlnește cu prieteni, ține conferințe, dă interviuri, are chiar și o tentativă de a reveni la Facultatea de Litere din București, și de fiecare dată vizitează locurile copilăriei, în special Drobeta Turnu-Severin.

În 1992 publică la Editura Polirom, cu o reeditare în 1998, volumul *Matei Călinescu, Ion Vianu – Amintiri în dialog,* o carte de memorii sau un dialog prin corespondență între cei doi, o carte „care s-a născut ea însăși dintr-o nevoie de înțelegere, căci, după ruinarea comunismului, autorilor li s-a părut că propriul lor trecut ar trebui adus la lumină pentru a nu se afunda în apele tulburi ale incomprenhensibilului". Aflăm împrejurările personale și sociale în care autorii s-au format în România comunistă și apoi în exil pentru dobândirea noii lor identități americane, prin desprinderea de limbă, cultură și origine... În primii ani de exil, M. Călinescu era parcă mai interesat de identitatea sa românească: „paralel cu ea, încă din primele luni ale șederii mele în America, aveam să-mi alcătuiesc încetul cu încetul o nouă identitate, un nou mod de gândire, o concepție, personală și profesională, folosind cadre de referință și criterii pe care în România nici măcar nu le-aș fi putut bănui..."

Prin studiile și eseurile publicate în această perioadă, Matei Călinescu a contribuit la recuperarea tradiției literare interbelice și a unei direcții neomoderniste în literatura română contemporană. Scrie prefețe și studii introductive la importante volume de N.D. Cocea, J.B. Priestley, E.A. Poe, I. Minulescu, Z. Stancu, D.H. Lawrence, I. Vinea, Samuel Butler, S. Pană, Arnold Hauser, o antologie a nuvelei fantastice (1970) și *Antologia literaturii române de avangardă,* întocmită de Roger Caillois, traducere în limba română de D. Țepeneag în 1970. În colaborare cu Sorin Alexandrescu și Gelu Ionescu alcătuiește ediția de *Opere Tudor Vianu* (1971–1973).

După stabilirea în SUA, publică poezie în diverse reviste americane: *New Letters* (1976), *Corespondances* (1982) și *2 plus 2* (1983), dar se afirmă în special prin lucrări consacrate modernismului și postmodernismului scrise în limba engleză: *Faces of Modernity: Avant-Garde, Decadence, Kitsch* (1977), *Five Faces of Modernity: Modernism, Avant-Garde, Decadence, Kitsch, Postmodernism* (1987), *Exploring Post-modernism* (1988) și *Rereading* (1993). Scrie în ultima perioadă studii de poetică a lecturii și face parte din colegiile redacționale ale unor importante case de editură, unde coordonează colecții de specialitate.

În volumul *Rereading* (2003, ediția a II-a în 2007) analizează modele și teorii ale lecturii cu aplicații pe texte de Jorge Luis Borges, Vladimir Nabokov sau Henry James. Versiunea în limba română a apărut la Polirom (2003, ed. II-a 2007), cu titlul *A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii,* cu o adăugire a eseului *Oralitate în textualitate* și un capitol românesc despre Mateiu I. Caragiale. În 2003, la Editura Biblioteca Apostrof din Cluj-Napoca, publică volumul *Mateiu I. Caragiale: Recitiri.*

Cherchez la femme

Femeia din umbra celui ales

Paula ROMANESCU

Că în spatele fiecărui bărbat însemnat de soartă să ajungă în susul scării sociale, politice, culturale, ba chiar și a celei care duce spre vârful clăii de fân din pajistea cu iarba culcată sub tăișul coasei la vremea sorocită, se află o femeie destoinică, lucrul e dovedit și marcat temeinic de înțelepciunea populară și nu numai.

Elena Rosetti-Soleanu, despre care aș vrea să povestesc, era fiica postelnicului Iordache Rosetti și a Catincăi, aceasta descendentă din neamul Sturdzeștilor, care a dat și ocupanți de Scaun Domnesc prin Moldova, dar și o mare Doamnă a teatrului românesc.

Educată întru supunere, decență și modestie de autoritara ei mamă, urâțică, timidă, ascultătoare, Elena a crescut și s-a instruit la conacul familiei din Solești, cu guvernante franceze și nemțoaice, dar și cu profesori aleși de genitorii săi, alături de sora ei mai mică, Zoe, și de frații Constantin, Theodor și Dumitru, mai înainte ca aceștia să fie trimiși la studii la Paris, după moda vremii. Ce vor fi învățat ai noștri tineri prin Orașul-Lumină, ne-o spune Eminescu, dar deopotrivă ne-ar mai ajuta să ne facem o idee și frumosul Alexandru Cuza – fiu al boierului Ioan Cuza și al focoasei genoveze de stirpe fanariotă Soltana cea ruptă din soare, cu care fiul se asemăna trăsnitor. Acesta fusese și el trimis la Paris să studieze Dreptul, dar cum nu toate cabaretele de pe acolo vor fi fost sub cupola amfiteatrelor de la Sorbona, junele Alexandru, liber ca pasărea zărilor senine, departe de ochii vigilenți ai părinților trimițători de parale ca nu cumva să sufere feciorul lor de foame ori, Doamne ferește!, de-alte neîmplinite nevoi care să-l perturbe de la studiu, după ce va fi căpătat ceva experiență în arta de a merge *de-a dreptul* prin viață cu setea de a se bucura de ea, a revenit pe meleagurile natale și, fermecător cum era, făcea să ofteze de dragul lui multe frumoase ale Moldovei. Ce dacă nu-și luase licența în Drept! Avea 23 de ani și viața îi surâdea cu toți dinții. Părinții aveau destule moșioare și proprietăți imobiliare cu care să gireze el la masa verde. De va fi pierdut câteva, nici nu se cunoștea. Dar la fel de drept este că nu i-ar fi stricat o căsătorie cu o… dotă dolofană. La balurile protipendadei el făcea furori, chiar dacă avea un concurent redutabil: Vasile Alecsandri. Dacă acesta stihuia despre lăcrămioare, Alexandru făcea să strălucească de lacrimi lacul ochilor gingaselor fecioare și, să se aprindă de patimi dulci inima femeilor prinse în laţul unor călduțe mariaje.

La un bal, privirile lui Alexandru s-au oprit asupra junei Elena Rosetti care-l sorbea din ochi, uitând de ce-i spusese mama ei că se cuvine să facă în societate cu ochii o domnișoară bine crescută...

Elena avea nouăsprezece ani și o dotă deloc de neglijat...

A urmat o nuntă ca-n povești, miresica era în al nouălea cer, mirele, tot cam pe acolo.

Aceasta se petrecea în anul 1844.

S-au stabilit la Galați.

Alexandru a îmbrăcat uniforma de ofițer. Colonel frumușel, continua să strălucească de fireturi și galoane, atrăgând ca un magnet privirile femeilor aprinse de dorinți mai mult sau mai puțin voalate (dorințele!), ea se bucura să-l știe al ei, după cum o asigura certificatul acela de căsătorie – adevărat act de noblețe al inimii sale. Că, așa cum o lume toată o știa, Alexandru era și un împătimit jucător de cărți, obicei de care nu numai Parisul se făcea răspunzător, n-ar fi fost vreo mare dramă, fiindcă banii nu numai că nu lipseau, dar parcă îl împoldeau să mărească potul. Iar femeile, ah, femeile se dovedeau foarte disponibile și parcă toate ușurele *qual piuma al vento* și, răvășitor de *móbile*...

Și-a venit anul cel cu revoluțiile din Europa. Conștiința neamului s-a trezit. Cum să nu-și afle Revoluția ecou și înfăptuire și în Țările Române prin acei mari bărbați cu suflet de eroi ai neamului nostru!

Ce a urmat se știe.

De un Avram Iancu, Bălcescu, Kogălniceanu, Cuza, ce român nu va fi auzit?!

Imperiile zguduite de îngrijorătoarea mișcare care cuprinsese Europa s-au încrâncenat să-și păstreze privilegiile și dominația.

Revoluționarii români cei mai de seamă au fost fie puși sub severă supraveghere domnească, fie au luat calea exilului. Printre aceștia din urmă, și Alexandru Ioan Cuza.

Elena lui l-a urmat fără cârtire, fericită să-i fie alături și la greu, și la mai greu, și la partea de bine a traiului comun, cât de infimă va fi fost aceasta…

Și anii au trecut, și-a fost ora astrală a României – Unirea Principatelor din 24 ianuarie 1859, act istoric de cea mai mare însemnătate, fără de care nu s-ar fi împlinit la Întâi Decembrie 1918 România Mare.

Alexandru Ioan Cuza a devenit primul Domn român ales de popor.

Tinerelul petrecăreț s-a dovedit a fi o remarcabilă personalitate politică, anii de domnie ai acestuia înscriind în istoria neamului românesc cele mai de seamă reforme la care a visat de veacuri „talpa țării” și întreaga suflare românească văduvită de drepturi și libertăți. Nu-i mai puțin adevărat că alesul Domn i-a nemulțumit și pe marii boieri posesori de latifundii și râvnitori dintotdeauna la scaunul domnesc plătit de ei la Sublima Poartă cu grele și numeroase pungi de galbeni, și pe popii grecotei deținători a peste un sfert din suprafața agricolă și forestieră a țării, închinători la Sfântul Munte Athos, întru sănătatea înscăunaților din Principate, care le pompau la greu daruri neprețuite în aur, argint, grâne, vin, turme și bucate. De ce le-o fi trebuit atâta bogăție unor pustnici care-o țineau tot în post și rugăciuni?!

Reformele din timpul domniei lui Cuza au fost fără precedent în România. Drept este că avea și concursul unor oameni de excepție, dar și Elena i-a fost susținătoare și inspiratoare.

Kogălniceanu, ca șef al Guvernului, a militat pentru înfăptuirea Reformei Învățământului, cea Agrară, a Justiției, secularizarea averilor mănăstirești, dizolvarea Adunării Legiuitoare formată exclusiv din marii boieri care se opuneau din răsputeri reformelor inițiate de Domnitor. Cum să vadă ei cu ochi buni „fărâmițarea” moșiilor prin împroprietărirea a 400.000 de familii țărănești, înființarea învățământului primar obligatoriu (ce-i trebuia țăranului să știe carte dacă știa cum se mânuiesc sapa, și coasa, și plugul!), adoptarea Codului Civil și Penal, după modelul Codului napoleonian, și a primului proiect de Constituție din istoria României moderne! Lor le era bine și fără acestea.

Alecsandri va fi știut și el ce face când a mers la Paris la Napoleon al III-lea și a obținut recunoașterea Unirii de către Puterile Garante, la 13 aprilie 1859, deși Turcia și Imperiul „Drăguțului de Împărat”, nu și nu!

Sub domnia lui Cuza a fost înființată prima Universitate din România (Iași, 1860), instituție care astăzi îi poartă numele, Școala Națională de Arte Frumoase, sub conducerea lui Theodor Aman, și Universitatea din București (1864). Cea dintâi linie ferată din România (București-Filaret – Giurgiu) a fost inițiată tot sub domnia lui Cuza, în 1865, deși panglica inaugurală avea să fie tăiată de Carol Întâiul de Hohenzollern abia în 1869…

Ce făcea Elena Doamna în acest timp?

Grea pentru fragilul ei suflet povara domniei, amară foarte tristețea ei de a nu-i putea da un urmaș bărbatului iubit, de neîndurat umilința de a vedea cum alte femei își făceau cărare spre inima soțului ei…

Acestea fiind datele problemei, ea s-a autoexilat la Paris. Să nu mai audă, să nu mai vadă cele mult prea greu de îndurat pentru femeia care era.

Foarte curând după alegerea lui Alexandru ca Domn, o frumușică văduvă veselă – Maria Obrenovici, care avea cu zece ani mai puțin decât Elena, nu s-a mai dat plecată de lângă aceasta, locuia împreună cu el, oficia ca stăpână ceremonia balurilor de la Curte și alte ceremonii care țineau de ritualul alcovului, ba i-a mai trântit și două loaze – Alexandru (1862-1889) și Dimitrie (1865-1888).

Sfătuită de oameni cu cap, între care Kogălniceanu, abil diplomat și mare fustangiu, deși nu prin această din urmă calitate a rămas el în conștiința neamului, de apriga Catinca, mama ei, pentru care legătura sfântă a căsătoriei nu putea fi anulată de niște mărunțișuri obrenoviceşti sau cum s-or mai fi numit ele, de veselul Alecsandri care-o plânsese cu amare lacrimi pe Elena lui – *Steluța cea pierdută în neagra veșnicie,* dar aflase și de farmecul dulce al zburdalnicei Dridri, Elena Cuza a hotărât să se întoarcă în țară, lângă soțul ei. De un mare sprijin moral s-a bucurat ea și din partea Hermionei Asachi, prietena înțeleaptă de la Paris, pianistă și traducătoare în/din limba franceză, fiica adoptivă a cărturarului român Gheorghe Asachi, cea care avea să devină, după o căsătorie nereușită cu un Moruzi, soția lui Edgar Quinet (1803-1875), profesor la Collège de France, unde și-au făcut studiile destui tineri români din generația pașoptistă, istoric, mare filoromân. Și aceasta a sfătuit-o să se întoarcă în țară și să-și impună statutul de Primă Doamnă a României, cum și era de drept.

A fost cu adevărat o Doamnă!

I-a înfiat pe cei doi bastarzi ai lui Alexandru, le-a dat educație (că nu s-a lipit de ei, asta-i altă poveste!), a luat parte la trebile sociale care depindeau de ea, i-a stat alături bărbatului său, care a trebuit să admită că soției lui i se cuvine întregul respect și toată considerația sa.

Că a respectat-o, este dincolo de orice îndoială. Că n-a iubit-o, nimeni nu era de vină. Inimii nu-i poți porunci. Bezmetica asta are legile ei în fața cărora rațiunea rămâne săracă și neputincioasă.

În noaptea aceea de 11 februarie 1866, când cu „monstruoasa coaliție” a adversarilor politici deveniți peste noapte aliați la cataramă în furia lor oarbă de a-l detrona pe Domnul care le știrbise drastic autoritatea aducătoare de privilegii și bogăție, aceea care le-a deschis conspiratorilor ușa dormitorului în care se afla împreună cu Alexandru Ioan Cuza care adormise de epuizare… emoțională, a fost chiar Maria lui adorată.

Trădare, numele tău e femeie!

(Continuare la pag. 27)

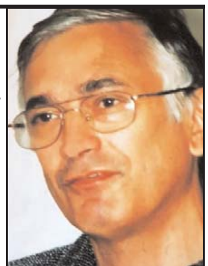
Volumul ***Despre Ioan P. Culianu și Mircea Eliade. Amintiri, lecturi, reflecții*** (2002) relevă relația maestru-discipol, exilul și momentul prolegionar din biografia lui Mircea Eliade. *Portretul lui M* (2003, Premiul ASPRO) este o radiografie a vieții traumatizante a fiului său Matthew, decedat înainte de a fi împlinit 26 de ani. L-a scris în 40 de zile după moartea acestuia. Dintre volumele publicate în ultimii ani se mai numără *Un fel de jurnal* (1973–1981), apărut la Polirom în 2005, cuprinzând considerații despre cauzele și sensul exilului, și note despre scriitori pe care i-a frecventat, precum I. Negoițescu, I. Vianu, P. Goma, M. Eliade. *Eugéne Ionesco: teme identitare și existențiale* (Junimea, 2006, Premiul Uniunii Scriitorilor) este o versiune mai amplă și revăzută a volumului *Ionesco: Recherches identitaires,* apărut în Editura Oxus din Paris în 2005.

Matei Călinescu rămâne în literatura română ca unul dintre cei mai rafinați și erudiți creatori, teoretician și profesor cu distincție și har.

Urna sa funerară a fost adusă în țară și depusă în cavoul familiei din Drobeta Turnu-Severin.

De un real folos ne-au fost informațiile și imaginile foto pe care ni le-a comunicat doamna Adriana Călinescu, soția criticului, căreia îi mulțumim cu recunoștință.

Ilustra soră a unui mare rege (II)

Victor ATANASIU

(Urmare din octombrie 2018)

Beneficiind de un asemenea cadru, precizez eu ceea ce Emanuela Bușoi lasă doar să se înțeleagă: poate că eroina acestei cărți nu ar fi ajuns să fie „Minerva Franței”, dacă fratele ei nu ar fi fost regele Franței, pe de o parte, pe de altă parte, dacă el, regele, nu ar fi fost un spirit luminat și antidogmatic, cu mare deschidere pentru cultură și pentru tot ce însemna nou în gândire. Margareta se întreținea cu spiritele cele mai elevate ale epocii, iar unii, ca de exemplu Clement Marot și Bonaventure Des Periers, îi erau cât se putea de apropiați, fiind în serviciul ei, în calitate de valeți personali.

Preocupată de fiecare mișcare religioasă importantă a vremii sale, a sprijinit pe toate căile cauza reformatorilor în demersul acestora de înnoire a vieții creștine. În toată această efervescență de idei inovatoare, Margareta căuta elementele care se potriveau cel mai bine cu propria ei viziune privind relația credinciosului cu divinitatea. A reușit să asimileze cele mai diverse influențe: luteranismul în anul 1520, calvinismul între anii 1534 și 1542, reforma italiană între anii 1524 și 1525, libertarianismul spiritual între 1543 și 1548. De altfel, Montaigne însuși a admirat acest spirit al Margaretei de Navarra de a fi „contra curentului” aproape unanim acceptat în epocă.

Foarte informata cercetătoare scrie că Margareta era adeptă a tezelor evangheliste și a primit vizita lui Calvin. Acestea n-ar fi fost posibile dacă Francisc nu era *open mind* și nu ar fi tolerat, încurajat chiar, atari demersuri și înclinații.

Alt aspect pe care ni-l relevă autoarea lucrării de față. Marguerite s-a dus să-l viziteze pe fratele său în temnița de la Madrid. L-a găsit într-o stare deplorabilă, aproape muribund, și a făcut eforturi infructuoase pe lângă Carol Quintul (duplicitar și implacabil ca totdeauna) de a fi eliberat. Mai mult, ea a avut și un plan de evadare a regescului ei frate. Aflând aceasta, împăratul a ordonat ca practic să fie expulzată. Chiar dacă demersurile ei nu au avut niciun rezultat, regina Navarrei a fost primită în Franța ca o eroină. Iubirea fraternă ardentă, sufletul mare, curajul, toate acestea sunt în afara discuției la această puternică, luminoasă personalitate. Dacă însă, îmi permit să completez eu, nu ar fi fost sora regelui, nu ar fi avut ocazia să joace acest rol nobil și nu ar fi fost receptată ca o eroină.

Marguerite, prin opera ei, a fost, se înțelege, un spirit creator, un artist. François a fost și el un artist, dar într-o accepție aparte. Aceasta nu pentru că a avut veleitatea de a fi, și el, poet (versurile lui, se zice, nu au fost cine știe ce), ci prin intuițiile sale formidabile de om politic, prin finețea spiritului său diplomatic. Eliberat din prizonieratul de la Madrid pe 17 martie 1526, François a anulat, cum am mai spus (acest fapt ni l-a reamintit Emanuela Bușoi), prevederile unui tratat înrobitor, semnat după porunca lui Carol Quintul, ceea ce i-a asigurat un capital politic imens în rândurile poporului francez. *Lupta iar începe,* după cum zice marele nostru Bolintineanu. Regele a avut abilitatea peste rând de a ajunge la o alianță cu Suleiman Magnificul. Toată lumea a încremenit: Franța catolică s-a coalizat cu Imperiul Otoman musulman! Cum se vede, interesele politice au prevalat dinaintea convingerilor religioase afișate ca atare. Rezultatele nu au întârziat să apară. Turcii au asediat Viena în 1529. Chiar dacă au fost înfrânți, raportul de forțe s-a modificat în favoarea lui François. Într-un târziu, Carol Quintul, recunoscându-și eșecul, a abdicat, împărțindu-și imperiul. Împărat a rămas fratele său, Maximilian, iar rege al Spaniei a devenit fiul său, Filip al II-lea, el personal retrăgându-se la o mănăstire, unde a și murit. François a învins în istorie, el fiind un artist prin finetea de diplomat, Marguerite a rămas în istoria literaturii, grație talentului artistic, manifestat în creațiile ei literare.

Legături, de un fel sau altul, frate-soră, sunt de semnalat și sub alte aspecte. Marguerite, am mai spus-o, s-a născut în 1492 și a murit în 1549, marele François s-a născut în 1494 și a trăit doar 53 de ani (pentru acele vremuri, nu părea să se fi stins la o vârstă prea tânără!), închizând ochii în 1547, după 32 de ani de domnie. Așadar, Marguerite era mai mare cu 2 ani decât Regele și a părăsit această lume tot la 2 ani după el. Marguerite l-a avut ca al doilea soț pe Henri d’ Albret, un bărbat cu 12 ani mai mic decât ea. Alegerea unor parteneri mai tineri este expresia conștiinței unei poziții privilegiate. Așa a fost, așa este și acum. Sub acest aspect, excepționala regină nu are nimic diferit de nu știu care „zână”, sau cutare fostă soție a unui faimos infractor, până acuma neprins (exemplele sunt, s-a înțeles, autohtone). Marguerite putea să-și exprime asemenea opțiuni în acele vremi mult mai conservatoare tot pentru că era sora iubită a ilustrului monarh.

În *Heptameronul,* după cum evidențiază insistent Emanuela Bușoi, se vorbeste de drepturile bărbatului, care nu este încărcat cu împovărătoarele obligații legate de castitate, ori fidelitate. Aș vedea aici că autoarea povestirilor face o anume operă de avocatură în favoarea fratelui său. Cine a avut atâtea cuceriri sentimentale, cine a tot zburat din floare în floare, cum se zice, precum Marele Rege? Despre el vorbește Victor Hugo în drama *Regele se amuză* (dramă azi uitată, dar care a inspirat libretul operei *Rigoletto* a lui Verdi, unde însă s-a operat o foarte cunoscută localizare). Sunt punctate în monografia recenzată aici asemănările cu Boccaccio, pornind de la ideea de bază, aceea de cadru. Și în *Decameronul*, și în *Heptameronul,* găsim un grup de tineri care se refugiază într-un loc ferit de frica unei anume calamități, iar acolo deapănă povestiri. La Marguerite acestea din urmă sunt și comentate de grupul de ascultători, iar fiecăruia dintre ei îi va veni rândul să fie ascultat când el va fi povestitorul.

Exegeta subliniază originalitatea operei capitale a reginei Navarrei: „Inovația de esență, care i-a permis reginei să fie diferită de Boccaccio, a constat în autosituarea Margaretei în propria-i operă. O întâlnim și în centru, dirijând ca un adevărat maestru întreaga partitură muzicală, dar și la margini, ascultând cu multă atenție relatările tovarășilor de călătorie. A procedat exact cum a înțeles să se comporte de-a lungul întregii sale existențe, fiind când în centrul vieții de curte, ori în centrul întâlnirilor spirituale cu atâtea minți luminate ale timpului, ea fiind prima *inter pares* când era departe de agitația capitalei, ori de câte ori se retrăgea în micul ei regat.”

Să privim mai cu atenție sesizarea acestei similitudini între regină în ipostaza de artist și tot ea, în ipostaza ei empirică. Se poate opina că aceasta din urmă a avut o anume influență asupra celei dintâi, că scriitorul s-a cantonat ca atare, suferind determinarea situării reginei în societate. Respectiva situare se datorează faptului, pe care l-am evidențiat de atâtea ori, că era sora nespus de agreată de fratele ei. Se poate specula că, în ultimă instanță, François I a avut, și el, un anume rol în conturarea individualității artistice a Margueritei în sensul arătat de Emanuela Bușoi.

Cercetătoarea nu insistă tocmai în evidențierea analitică a specificului acestei personalități creatoare, deși ea însăși l-a semnalat. Nici nu trebuia făcut acest lucru într-o lucrare de pionierat la noi consacrată *Heptameronului.*

Și personalitatea reginei, dar și culegerea ei de povestiri sunt cunoscute, am mai spus-o, destul de puțin in spațiul cultural românesc. Dacă ar fi vorba de o scriere consacrată romanului lui F. Rabelais *Gargantua și Pantagruel,* problema s-ar fi pus cu desăvârșire altfel, firește: ar fi fost imperios necesar un eseu, așadar o interpretare coerentă și originală, care să surprindă pe cititorul român, cunoscător de atâta vreme și în amănunt adesea al celebrei capodopere. Exegeta noastră procedează, și bine face, căci aceasta era de făcut acum, la o *introducere,* vizând viața, personalitatea Margueritei și, mai cu seamă, *Heptameronul.* Într-o perfectă adecvare la „obiect”, cercetătoarea procedează la o descriere a operei, neomițând niciunul dintre palierele componente. Aceasta nu vizează însă o renarare pur și simplu de subiecte, așadar, procedeul adoptat aici nu se confundă o clipă cu descriptivismul. Sunt vizate teme de bază ale unei ideologii, care explică geneza operei, explică nu mai puțin, în modalități desigur nu directe, ci filtrate prin mesajul (termeni precum „ideologic” și „mesaj” trebuie recuperați în percepția lor autentică, curățiți de mâzga aruncată asupra lor, prin utilizarea excesivă și adesea improprie de propaganda fostului regim) transmis prin narațiunile propriu-zise. Cum se cuvine, exegeta va puncta inițial influența neoplatonismului, exercitată asupra formării personali-tății intelectuale a Margaretei. Regina se apropie de Platon prin intermediul lui Marsilio Ficino și Nicolaus Cusanus. Găsim o observație de finețe, pe care numai o femeie putea să o facă, referindu-se la altă femeie. Așadar, vorbind despre „regina sufletelor noastre”, exegeta punctează: „Inteligența ei de femeie și de poetă a făcut-o să rămână indiferentă în fața conceptelor de ontologie pură a neoplatonismului.” Mi-aș permite doar să nuanțez aici în sensul că tot ce e abstract cu desăvârșire ca atare este incompatibil cu specificul feminin, legat indestructibil de datul concret. Opțiunea pentru Platon o exprimă în mod sintetic exegeta la un moment dat, exprimând astfel și opțiunea personajelor așa-zicând pozitive din povestiri, ori ale povestitorilor, atunci când nu mai sunt ca atare, ci comentează câte o istorisire a altora: „Ca și Platon, ea considera iubirea creaturii o etapă necesară, o condiție *sine qua non* care conduce la iubirea pentru Creator”. Întrucât are acest temei al preferinței pentru marele filosof, Marguerite va avea drept spirite tutelare pe binecunoscuții Sfinți Părinți ai Bisericii, în principal ea fiind paulină. Trecând peste deosebirile arhicunoscute, Platon și Paul din Tars își dau mâna peste secole ca personalități, își dau mâna și sub cupola spațiului narativ al *Heptameronului.*

Descrierea operei în mod aplicat va fi făcută în următoarea parte, cea mai extinsă, de altfel: *Etos feminin în exemplum și în dezbateri.* Autoarea observă scrupulos aproape tot ce putea fi observat pe această temă în povestirile reginei. Faptul e demonstrat, desigur, prin titlurile capitolelor: *În zorii emancipării feminine; Statutul femeii în Heptameron; Femeia vs. familie; Raporturile dintre persoanele necăsătorite; Femeia în societatea vremii; Femeia vs religie; Iubirea perfectă.* Capitolul al treilea, *Femeia vs. familie,* al acestei a treia părți, are, la rândul său, trei subcapitole: *Raportul soție-soț; Triunghiul soție-soț-amant; Femeia vs părinți/rude.* Desigur, nu titlurile, ci textele aflate în cadrele unui capitol sau subcapitol sunt o deplină încarnare a conceptului de cercetare exhaustivă a temei în cauză.

Ultimă parte a lucrării se ocupă de atitudini morale în *Heptameron.* Un capitol de aici este consacrat unor *Sentimente și gesturi extreme*, depistabile în scriere. De fapt, așa cum prezintă Emanuela Bușoi lucrurile, cam totul în capodopera Margaretei se află sub semnul excesului în trăiri și atitudini. Autoarea nu pierde ocazia de a face și unele raportări, fie și fugitive, la anumite aspecte care devansează ceea ce e de găsit la iluștrii reprezentanți ai spiritualității de mai târziu, fie în literatură (lamentările unei eroine de aici prevestesc o tiradă din Racine), fie în filosofie (găsim la un moment dat o trimitere la Kierkegaard). Eroii racinieni, ca și Kierkegaard, se află sub semnul pateticului clocotitor, așadar, sunt marcați de sigiliul excesului. Acest sigiliu, care funcționează ca o aureolă la personajele pozitive din povestiri și ca un stigmat la cele negative, îl găsim la tot pasul în opera analizată de cercetătoarea noastră. Virtuoșii sunt din cale afară de virtuoși. Bineînțeles, pe locul întâi se va afla Florida, din Nuvela a zecea, pe care o găsim de altfel reprodusă în traducere în carte. Îndrăgostită de fiul nenorocos al Infantelui Norocos, fata are neșansa nu numai de a nu fi alături de omul iubit, dar și ca acesta să se stingă prematur. Necazurile ei erau departe de a se opri aici. A acceptat fără crâcnire să execute ordinul mamei sale de a se căsători cu un bărbat cu desăvârșire insuportabil pentru ea. În existența reginei, lucrurile s-au petrecut altfel. Prea luminata Marguerite, înflăcărată adeptă a căsătoriei din dragoste, a poruncit să fie bătută fiica ei cu biciul fiindcă aceasta, viitoarea mamă a lui Henri al IV-lea, nu se arăta atât de docilă precum Florida. Ca să spunem lucrurilor pe nume, aceasta din urmă este de o virtute terifiantă, inumană.

→

Cărţi şi autori

Deconspirarea poeziei magice

Crina DECUSARĂ BOCŞAN

De la bun început, vom afirma că titlul dat volumului său de scriitoarea Daniela-Olguţa Iordache, *Deconspirarea poeziei magice,* şi subtitlul *Eseu pe proprie răspundere* (Ed. Bibliotheca, Târgovişte, 2018, 370 pag.), incită la lectură. Nu poate fi vorba de o răsfoire grăbită de curiozitate a cărţii, pentru că autoarea conduce cititorul cu uşurinţa unui bun vorbitor prin mitologie, etimologie, istorie, topografie.

Prima parte se constituie într-o pledoarie argumentată pe plan istoric şi îndeosebi lingvistic referitoare la spaţiul Găieşti; în primul capitol, *Poezie sacră preantică pe Sabar. Găieştenii, fii Gaaei,* se afirmă că, în folclorul românilor, cultul Gaei se regăseşte în complexul de ritualuri legat de vestitul târg de fete de pe Muntele Găina, munte consacrat din vechime Gaei.

În capitolul al doilea, *Mnemosyne*, autoarea susţine istoria mitologică, deoarece „în timpurile vechi istoria şi mitologia erau una". Sunt afirmaţii curajoase, ca aceea că scrierea dacilor s-a regăsit pe monumentele megalitice, pe inscripţii luate drept greceşti sau romane ş.a.m.d., însă argumentele autoarei se sprijină pe bibliografia selectivă în care figurează numele unor cunoscuţi cercetători.

Deosebit de bogat în informaţii şi asociaţii interesante între receptările zeităţilor în arii geografice depărtate se dovedeşte a fi capitolul al patrulea. Este suficient să menţionăm subtitlurile capitolului *Mari vindecători* spre a identifica dimensiunile materialului documentar consultat şi oferit de Olguţa Iordache: *Trei epifanii ale Sfintei Maria,* cu menţionarea numelor diferite atribuite aceleiaşi entităţi, respectiv: Maica Precista/ Gaea/ Dochia/ Terra Mater/ Maica Mare ş.a. Ideea este reluată şi în capitolul următor, care comentează similitudinile între Sfânta Marie Mică/ Diana/ Iana/ Sânziana Arthemis/ Zeiţa ascunsă ş.a. Trimiterile la descântece în care figurează Sfânta zi de luni, Sfânta zi de marţi ş.a.m.d. sunt îmbogăţite cu imaginile statuetelor şi însemnelor, simbolurilor şi reprezentărilor aflate pe vestigii pe o arie geografică vastă. Astfel, autoarea volumului alătură informaţiilor istorice datele geografiei sacre a României, menţionând zonele ce atestă culturi străvechi, tezaurele din munţii Buzăului, de la Râşnov, Corbul, Hunedoara, Alba, depozitele de bronzuri de la Moşna şi Sinaia şi încă multe altele. Cititorul se pomeneşte prins într-o capcană a argumentelor care pledează pentru cunoaşterea valorilor materiale şi spirituale moştenite, aşadar, îndreptăţind titlul *Cloşca cu puii de aur.*

Din moment ce a dovedit perenitatea noastră într-un spaţiu geografic cu mult mai vast decât al actualei Românii, Daniela Olguţa Iordache oferă cititorului *Deconspirarea poeziei magice,* în două moduri: îmbină teoretic ştiinţa modernă şi tradiţia. Ea vorbeşte de programele de vindecare, de medicina isihastă, de valoroasa psihologică a tratamentului dacic, de purificarea prin cuvânt, apelând la citate din Hypocrate, Platon, Virgiliu, Moise, Budha, Zarathustra până la Joseph Murphy, Mircea Eliade, Ovidiu Bojor şi Constantin Dulcan.

Partea ilustrativă a volumului – prin aceasta înţelegând textele din folclor – este deosebit de valoroasă şi impresionează prin bogăţie şi varietate, foarte corect sistematizate. Sunt 100 de descântece *De iele, De Muma Pădurii, De bubă la inimă, De deochi, De dragoste* ş.a., cărora li se adaugă 422 de ghicitori româneşti altoite pe experienţa seculară a poporului nostru, culese din bogăţia şi varietatea folclorului, aflate în colecţia Aurel Iordache şi a Danielei Olguţa Iordache. Drept omagiu adus efortului lui Aurel Iordache, iniţiatorului colecţiei de descântece, zicale, ghicitori, autoarea volumului *Deconspirarea poeziei magice* citează concluziile acestuia: „În cultura universală a omului modern, folclorul trebuie situat alături de istoria universală, de sociologie, de psihologia maselor şi de istoria artelor". Copleşitor prin informaţiile oferite, volumul invită insistent la un bob zăbavă asupra materialului oferit cu acribie de cercetător.

Ne amintim de respingătoarea definire a lui Lev Tolstoi, dată de Lenin, cu limbajul lui de o plasticitate urât mirositoare. Marele romancier ar fi fost „scrântit întru Hristos", aşadar ar fi luat-o razna din pricina credinţei sale lipsite de măsură. Dacă aici lucrurile sunt foarte discutabile, este fără dubiu că Florida este, ea, o scrântită întru virtute. Tânăra, după moartea şi a omului iubit, şi a soţului, începe să-l iubească pe Amadour. Acesta din urmă o iubea pe Florida de multă vreme. Ca să fie în apropierea celei adorate, el recurge la diverse stratageme. Iată una dintre ele: se căsătoreşte cu altă femeie, pentru a fi în apropierea celei îndrăgite. În zilele noastre un asemenea procedeu ar fi de domeniul patologicului sau în apropierea acestuia. (Găsim un astfel de personaj într-un foarte consistent serial de televiziune turcă.) Astfel de proceduri întortocheate nu erau evaluate însă aşa cu mai multe secole în urmă. La capătul sacrificiilor, Amadour caută să-şi obţină răsplata firească. Florida însă se obstinează să rămână pe calea virtuţii. Se opune straşnic bărbatului, întrucât consideră actul fizic cu acesta drept o pângărire, iar pe erou, pentru că are o asemenea năzuinţă, un pângăritor, unul care se leapădă de propriile-i principii, al căror adept înflăcărat se declarase cândva. Pentru a-l îndepărta pe vecie pe bărbat (crede ea), îşi mutilează faţa. Asta nu mai este virtute, ci isterie. În loc să plece dezgustat de lângă biata maniacă, Amadour, războinic neîntrecut, îşi caută şi îşi află pieirea pe câmpul de bătaie.

Excesul stăpâneşte în toate direcţiile în acest spaţiu fictiv, deşi timpurile ar fi indicat să ne găsim, atunci când a fost compus *Heptameronul,* într-o adevărată domnie a raţiunii (pe moment, observă cu perspicacitate Emanuela Buşoi, Reforma părea a coabita perfect cu Renaşterea). O femeie îi cere adoratorului să nu mai audă şapte ani de el, iar acesta se conformează. Excesul e şi de o parte, şi de alta. Al adoratei că dă o asemenea smintită poruncă, al adoratului că o îndeplineşte. Dacă ar fi fost naturi echilibrate, fiecare dintre ei ar fi optat pentru despărţire definitivă. Pedepsirea iraţională a viciului nu mai apare ca expresia unui simţ al dreptăţii, ci ar deconspira o natură de torţionar, de dement, cu fantezii ca ale unui Nero al lui Sienkiewicz, ori ale lui Lăpuşneanu din C. Negruzzi. Agravante în context, pentru că supliciul e sufocant prin nesfârşită repetiţie. În felul acesta, o soţie pedepsită la infinit de soţul ei pentru infidelitate, devine o soră a miticului Sisif, nu însă şi a lui Sisif existenţialist, aşa cum îl concepea Camus, întrucât nu este vorba despre o metaforă a destinului, ci de destin în forme concrete ale derulării lui. Soţul îşi obligă perpetuu soţia, tunsă chilug (simbol paroxistic al degradării în epocă), să servească vin oaspeţilor dintr-o cupă care nu era altceva decât craniul celui cu care ea păcătuise cândva. E ceva aici din nuvelele atroce din *Decameronul,* sunt prevestite oarecum, cu o notă de sălbăticie mai intensă însă, şi *Nuvelele italiene* ale lui Stendhal.

Ideologia Margaretei, considerată a fi fost un spirit tutelar al Renaşterii, este, luând în consideraţie pledoariile convivilor, socotite de autoare, după cum ni se dă de înţeles, a fi demne de urmat, este mai degrabă medievală. Nimeni, nici perechea legitimă în viaţă, nu trebuie iubită peste măsură, căci adoraţia faţă de orice creatură nu ar fi decât o treaptă a adoraţiei faţă de Creator. Nu găsim aici nimic din relaxarea spiritului oferită de Renaştere, nu găsim nici departajarea făcută de concepţia modernă, în care iubirea lumească are *un palier al său,* iar cea pentru Divinitate are altul, palierele sunt distincte, autonome, iar între ele nu există ierarhizări. Nu îmi dau seama din exemplificările din carte, nici din lectura integrală a Nuvelei a zecea, în ce măsură personajele sunt viabile ca atare, sunt cu adevărat făpturi în ficţiune, ori sunt doar menite a ilustra anume concepţii. Emanuela Buşoi observă cu acuitate ce-i lipseşte amintitei nuvele pentru a fi o veritabilă naraţiune psihologică, în felul romanului *Prinţesa de Cleves* a Doamnei de La Fayette. Un adevărat personaj de Renaştere este Hircan, care îl are drept prototip pe soţul mult mai tânăr al reginei. Acesta îi ia mereu peste picior pe virtuoşi, care depăşesc măsura în virtute. Prin toate spusele sale, bărbatul demonstrează şi el valabilitatea aserţiunii lui G. Călinescu: „Este necesar să fii tot timpul serios".

La fel de lipsiţi de măsură în trăirea patimilor sunt şi vicioşii. În descrierea sintetică a lumii acestora Emanuela Buşoi arată excepţionale calităţi de prozator, dar şi, iar aceasta e mai important în context, de critic creator, prin punerea inspirată în pagină a unei atmosfere specifice. Aici cercetătoarea surprinde în esenţa ei, într-un chip polifonico-sugestiv, urletul unei întregi lumi de damnaţi, pârjoliţi în flăcările Infernului la modul dantesc, mâncaţi de lăcustele propriilor păcate, ca într-o inegalabilă pagină din Miron Costin: „O întreagă retorică a durerii, materializată prin plâns în hohote, prin lacrimi, suspine, ţipete şi strigăte, potenţează în discursul non-lingvistic, ce are dorul de a rupe tăcerea, contrapunctând-o, şi aduce la suprafaţă spre a fi împărtăşite, continente de insatisfacţii amoroase, de dureri deosebit de intense, de nerealizări personale. În lipsa iubirii de Dumnezeu, oamenii îşi pierd repede minţile, iar răul eliberat în lume aduce la îndeplinire ce ştie mai bine: neîncrederea şi moartea."

Emanuela Buşoi face aici, şi domnia sa!, o critică excesiv de creatoare. Comentariul este sugestiv, dar nu conform cu realitatea operei, aşa cum o găsim descrisă din înseşi paginile cercetătoarei. Vicioşii de aici nu se simt deloc sub semnul damnării. Trăiesc cu mare voioşie realitatea păcatului, se mozolesc, precum porcii ori hipopotamii, în noroiul existenţei lor cu voluptate extremă. Mai mult, sunt în stare să îndure câte şi mai câte pentru a ajunge pe tărâmurile paradisiace, pentru ei, ale unei vieţi aflate la antipodul conceptului de mântuire. Cutare femeie e în stare să urce un munte al ei al Golgotei, se ascunde, pe o vreme geroasă, într-o mlaştină pentru a ajunge la „sfântul corp'' al unei feţe bisericeşti, cu care va convieţui mulţi ani, după ce şi-a părăsit soţul legitim. Ca să fii cu adevărat torturat de păcat trebuie să ai conştiinţă, iar cutare „doamnă", cu dezinvoltura specifică târfelor, îi sfidează nonşalant pe câţiva bărbaţi, cu care trăise succesiv. Aceştia credeau, în naivitatea lor, că, legându-se cu toţii într-un lanţ, o vor umili, că, apărând astfel în faţa ei, o vor pune într-o poziţie jenantă moral pe o femeie fără morală, că o vor intimida pe una de un tupeu fără fisuri, nu mai puţin bucuroasă că este ca atare.

Foarte bine pusă la punct cu diverse etape şi ipostaze ale Reformei, regina, cea care a acceptat să fie vizitată de Calvin, are o atitudine de maximă intransigenţă faţă de călugări, mai cu seamă faţă de franciscani, supranumiţi cordelieri. Porcilor începuse, de asemenea, să le spună cordelieri. În locul hărăzit porcilor din gospodăria unui măcelar se adăpostesc doi călugări franciscani. Aceştia îl aud pe gospodar că vrea să sacrifice a doua zi doi cordelieri. Călugării cred că e vorba despre ei. De aici decurge o comedie suculentă, unde percepem acorduri reuşite din Boccaccio, Rabelais, Creangă, Damian Stănoiu. Prin fobia anticlericală, Marguerite aproape că îl prevesteşte pe Diderot din *Călugăriţa.*

Adevărata originalitate a *Heptameronului* ar fi dată tocmai de opiniile exprimate prin comentariile la povestiri, la care se adaugă aceea, explicită sau nu, a povestitorului însuşi, iar nu de autosituarea reginei în centrul operei, cum consideră exegeza. Hircan, de pildă, face remarca acidă că, în alte circumstanţe decât acelea în care s-a aflat, Florida nu ar fi putut să-şi demonstreze atât de abitir virtutea. Perspectivele multiple asupra aceluiaşi subiect aduc aminte de cele inserate în notele de subsol la *Ţiganiada* lui Budai-Deleanu, unde sunt transcrise opiniile acelor Arhonda Supusanu, Arhonda Suflânvânt. Cu oarecare bunăvoinţă, se pot detecta şi în *Heptameronul,* ca şi în *Ţiganiada,* tendinţe de roman poliedric, în sensul preconizat de D.H. Lawrence.

Cartea Emanuelei Buşoi este o lucrare ştiinţifică de cea mai înaltă ţinută.

Când Horia Bădescu „așază reperele”

Rodica LĂZĂRESCU

Poet, prozator, eseist, critic literar, publicist, înalt funcționar public („care onorează funcția publică” – Jean Poncet), diplomat, Horia Bădescu a „poposit” și în spațiul cultural francofon (Franța și Belgia, în special), acolo unde, pe lângă activitatea de la Institutul Cultural Român din Paris, a lăsat și câteva „urme” – șaisprezece volume (paisprezece de versuri, dintre care două scrise direct în limba franceză, un roman și un eseu). Nu se putea ca o astfel de implicare să rămână fără ecou!

Vorbind în cifre, volumul *Reflexe francofone. Receptarea operei lui Horia Bădescu în spațiul cultural francofon* (Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018, 403 pag.) alcătuit de Ilie Rad cuprinde toate cele 71 de cronici (ordonate cronologic) apărute în spațiul francofon (la treisprezece dintre cărțile tipărite în Franța, Belgia și Monaco), sub semnătura a 46 de critici literari și poeți. Acestora li se alătură șapte articole de sinteză (dintre care cinci au fost publicate inițial, în traducerea lui Horia Bădescu, într-un număr omagial al revistei bistrițene *Mișcarea literară*), paisprezece scrisori (unele, precum cea semnată de Lucie Spède, adevărate note de lectură cu creionul în mână, altele, precum cea de la André Schmitz, fiind „«un exercițiu de admirație», nici mai mult, nici mai puțin”) și opt e-mailuri din care scurtele pasaje ce nu aveau legătură cu volumul în discuție au fost eliminate, „grosul” textului fiind însă consacrat comentariilor literare.

Trebuie menționat că toate textele sunt transcrise atât în limba franceză, cât și în versiunea românească, traducerea lor fiind asigurată de Horia Bădescu.

În *Addenda* sunt prezentați, succint, cei 46 de semnatari ai textelor reproduse, volumul întregindu-se, cum stă bine unei lucrări cu caracter științific ce se respectă, cu un *Indice de nume*. Într-o *Anexă* (*Iconografie*) sunt reproduse coperte și pagini din publicații franceze și belgiene.

Pe lângă meritul de a grava portretul unui scriitor ce-și asumă actul creator într-o limbă care, fără a fi cea maternă, „este perfect stăpânită” (Jean-Pierre Longre), volumul alcătuit de Ilie Rad îl are și pe acela de a aduce „acasă” și de a pune la îndemâna publicului și cercetătorilor români (îndemn implicit către autorii *Dicționarului general al literaturii române!*) o substanțială informație bibliografică privindu-l pe Horia Bădescu, datorată unor personalități de primă mărime (critici și poeți contemporani, universitari, academicieni) din spațiul francofon. Este, totodată, și o familiarizare a cititorilor și a comentatorilor români cu modul de exprimare a exegezei critice din această zonă, care a renunțat la discursul de tip academic, scorțos, superior ori lipsit de empatie.

Prezentarea aprecierilor critice începe cu cel de-al doilea volum (primul, *Ante portas*, poeme, apăruse la Bruxelles în 1992), *Le Visage du temps/Fața timpului* (1993), și se încheie cu volumul din 2016, *Poème va pieds nus/Poemul umblă desculț*. Redarea textelor este precedată, pentru fiecare volum în parte, de reproducerea copertei și a paginii de titlu, urmând aprecierile critice.

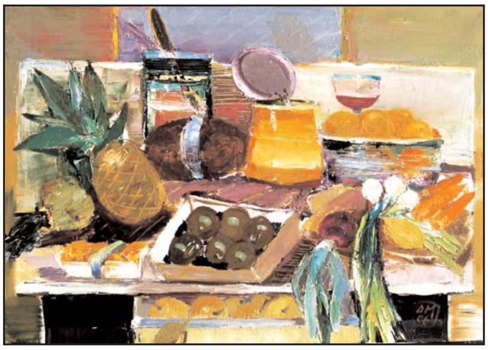
Articolele de sinteză, cinci la număr, precum și două texte puse sub genericul „Horia Bădescu la P.E.N. Club Français” încheie corpusul cronicilor.

În *Le fer des épines/Fierul spinilor,* autorul „are verbul dens, imaginea concisă, gândirea tragică a vechilor greci” (Luc Norin), „versurile sale sunt viguroase, concise, extrem de frapante” (Georges Sédir), „cuvintele au greutatea tăcerilor” (Laurent Bayard), imaginile „pot aminti picturile lui Hieronymus Bosch” (André Doms).

Exercices de suivie/Exerciții de supraviețuire este „o carte esențială” (după cum îi scrie Jean-Luc Wauthier lui „mon cher frère roumain”), poetul e „nici iluminat, nici spectator, ci poet dreptvăzător” (Werner Lambersy), iar *Le syllogismes du chemin/Silogismele drumului* este o „carte de reflecție a unui liber cugetător, carte de înțelepciune și interogație de citit, recitit, aprofundat” (Lucie Spède).

Amplul eseu *La Mémoire de l'etre/Memoria ființei* este „una dintre cele mai vibrante pledoarii asupra posibilităților metafizice ale poeziei” (Jacques De Decker), care „cere o relectură rumegată și atentă, explorarea pertinențelor sale, asimilarea profunzimilor ei” (Jean Biès).

Le vol de l'oie sauvage/Zborul gâștei sălbatice, „încărcat de o forță exemplară, cu o construcție uneori deconcertantă” (Max Alhau), „revelează un romancier de un admirabil lirism”, căci Bădescu „este, mai înainte de orice, și un poet” (Jacques De Decker), iar „această sensibilitate poetică, peste tot prezentă, conferă romanului o tonalitate rezervată prea adesea doar scriitorilor sud-americani: realismul magic” (Robert André). „Operă care atinge universalul prin diversitatea temelor abordate, prin ființele care bântuie aceste pagini”, în care se combină „cu subtilitate magia și realismul” (Max Alhau), „roman deopotrivă sălbatic și tandru, nostalgic și violent”,

„o carte magică și fraternă”, cu o „magie inexplicabilă, savantă, redutabilă” (Gérard Bayo), *Le vol de l'oie sauvage/Zborul gâștei sălbatice,* apărut la celebra Editură Gallimard, s-a bucurat de o primire călduroasă, a fost considerat „un roman fascinant, care reflectă teribila alienare, kafkiană”, a autorului și a compatrioților săi (Jean-Luc Wauthier) și, mai ales, a fost catalogat „a fi *Educația sentimentală* a timpului nostru” (Pierre de Boisdeffre).

Abattoirs du silence/Abatoarele tăcerii „au pudoarea dimineților fruste și memoria furtunilor trecute”, pagini din care „țâșnește [...] fraternitatea, plină de o experiență în care cuvintele au locul pe care li-l acordă poetul” (Jean Chatard), în *Le vent et la flamme/Vântul și flacăra* găsim „o luciditate împinsă uneori până la limita halucinației” (Dominique Daguet), poezia „își trage puterea sa creatoare și autenticitatea din iscodirea tuturor clipelor pe care nu încetează să le ilumineze în fraze sobre, dar care te izbesc «în stomac» înainte de a-ți seduce inima” (Jean Chatard). Poezia din acest volum, zice Jean Max Tixier, „nu cântă pentru a seduce, ci pentru a salva”.

Un jour entier/O-ntreagă zi – „o plachetă cu fraze scurte, ale căror cuvinte au substanțialitatea pâinii, imaterialitatea luminii, prezența tăcerii” (Luc Norin) – conține „mărturisiri sensibile și sfâșietoare” (Philippe Leuckx), o poezie „melancolică și generoasă” (Jean Chatard), care dă mărturie „despre această lungă călătorie a durerii, a singurătății în întoarcerea la înțelepciune, la acceptarea timpului” (Max Alhau).

În *Miradors de l'abîme/Miradoarele abisului* – „o admirabilă deschidere spre fraternitate” (Jean Chatard), unde „totul este firesc, puternic, modern” (Philippe Leuckx) –, poetul „devine traducătorul imponderabilului, rostirea lui oscilează neîncetat, atrasă de tăcerea și de dorința de a o exprima. Scriitura lui sesizează esențialul, interoghează realitatea destinului nostru, fără a oferi vreodată răspuns. Ceea ce contează sunt întrebările” (Max Alhau). „Autorul nu se povestește pe sine, el descoperă unghere din sufletul lui” (după cum îi declară Maurice Couquiaud într-o scrisoare).

În *Parler silence/Să rostești tăcerea,* volum scris direct în franceză, „poetul rezumă, cu voce tragică și inflexibilă, destinul oricărui om sortit unui sfârșit fără drept de apel” (Max Alhau) și „știe să-și pună sensibilitatea în slujba autenticității pasionante” (Jean Chatard). „Poezia lui Bădescu e o permanentă căutare a lui Dumnezeu, mai mult încă, o tentativă de a-l «renaște» prin cuvinte, în cuvinte”, iar „limba sa creează, în acest scop, o retorică lirică, a cărei mraniță trebuie căutată în cărțile poetice ale *Vechiului Testament”* (Jean Poncet). E „o lecție poetică *omenească, prea omenească,* de o muzică poetică, năvalnică și măsurată, descătușată în bucuria misterului limbii de Horia Bădescu și care ne ia în stăpânire ca marea” (Rome Deguergue).

Placheta ***Roulette russe/Ruleta rusească*** – un „cântece de viață și de moarte”, totodată „un mesaj omenesc și lucid despre condiția noastră umană” (Max Alhau), o „carte subțire, dar opera e majoră” (André Ughetto) – este „cartea unei îndelungi experiențe [...], un fel de geneză, deci, cu profeția cuvântului just și împlinirea vorbei trăite” (Claude Albarede), în care Horia Bădescu „ne propune o înălțare, răul devenit lumină: un dincolo” (Jean-Marie Corbusier). Iar „acest mod de a păși pe apele tragicului, fără a se scufunda totuși în acestea îi aparține doar lui” (Lucien Noullez), al cărui farmec este „o melancolie deopotrivă tristă și pozitivă” (Maurice Couquiaud).

În fine, în *Le poème va pieds nus/Poemul umblă desculț,* scris „într-o limbă, niciodată greoaie, se citește, la acest poet al gravității asumate, cea mai mișcătoare blândețe, aceea de a împărtăși cu cititorii săi nefericirea comună a lumii” (Philippe Leuckx). Poetul practică un „balans al ideilor, între pământ și cer, între, finalmente, cuvânt și tăcere, între aici și acolo”, „cultivă de minune contrariile și provoacă prin acestea propria noastră interogație asupra vieții și a noastră înșine” (Yves Namur).

Un consistent portret al scriitorului se încheagă din toate aceste texte. Horia Bădescu, „scriitor român care vine din țara lui Eminescu, Ionescu, Cioran...” (Luc Norin) și care „a făcut din poezie obiectul vieții sale” (Salah Stétié), este „o voce puternică și omenească” (Max Alhau), care „are o foarte înaltă idee despre literatură, pe care n-o concepe decât articulată sacrului” (Jacques De Decker) și care „încearcă să facă din poezie o paradigmă ontologică” (Andrea Genovese). „Magician al verbului” (M[ax] A[lhau]), „romancier care merge la esențial, la esența omului pe care îl interoghează neobosit” (Prisca Mamengui-Otouma), „poet mistic autonom și neconvențional, în sensul lui Novalis, pentru care «poezia este religia originară a umanității» sau în sensul în care mistica sa nu este înfeudată niciunei obediențe religioase” (Michel Camus).

„Martor mistic al lumii noastre, pe care o locuiește ca poet [...] și pe care o transcende” (Max Alhau), „poet tragic” (Jean Poncet), Horia Bădescu e „o voce profundă, care se face auzită din mijlocul vicisitudinilor vieții, o voce melancolică, lucidă și care nu exclude speranța” (Roland Reutenauer). Iar poezia lui, în care e vizibilă „conjuncția dintre o încărcătură de umanitate profundă, evidentă, și o permanentă prezență a sacrului” (Gérard Bayo), „se hrănește din răni secrete, din însetări nemărturisite, potolite la izvorul miturilor ascunse” (Jean-Luc Wauthier), căci această poezie „este aceea a unui om mereu atent la ceilalți, al cărui verb vorbește cu luciditate și justețe despre destinul căruia fiecare îi este sortit, dar care rămâne îmblânzit de lumina inalterabilă, pe care o evocă mereu în parcursul său poetic și existențial” (Max Alhau).

Sau, sintetic, simbolic, emoționant, tulburător spus: „Horia Bădescu ne precede în pustietățile noastre. Și așază reperele” (Luc Norin).

Vecina mea, Africa

Dezgheț fierbinte, cu aplauze și ovații

Nicolae MELINESCU

Noul prim-ministru al guvernului etiopian, Abiy Ahmed Ali, învestit pe 2 aprilie 2018, a făcut un gest istoric pentru gestionarea relațiilor regionale din Cornul Africii. În ziua de 7 iulie, la numai trei luni de la preluarea conducerii echipei ministeriale de la Addis Abeba, el a făcut o vizită, sau mai curând o descindere politică, la Asmara, capitala Eritreei, statul vecin din nord, angajat pe viață și pe moarte într-un conflict prelungit care a provocat dezastre și suferințe mai bine de două decenii în izbucnirile sale cele mai recente.

Neîncrederea reciprocă, predominantă în atitudinea celor doi vecini est-africani, a condiționat în timp militarizarea lor excesivă, cu consecințe sociale interne grave. Învățământul, sănătatea, economia în ansamblu au trecut în plan secund, politica guvernelor respective s-a orientat spre achiziția de armament din Uniunea Sovietică și ulterior din Occident, în cazul Etiopiei, și din lumea comunistă, în principal din China, în cazul Eritreei.

La Asmara, premierul Abiy a fost primit într-o atmosferă de sărbătoare. Străzile orașului au fost pavoazate cu steagurile celor două țări. Localnici entuziaști au îmbrăcat tricouri cu portretele celor doi lideri. Festivitățile strălucitoare au căpătat și consistență politică, după ce părțile au semnat acorduri de pace și de încetare a ostilităților militare, la capătul unor demersuri diplomatice intense pentru dezamorsarea uneia dintre cel mai prelungite și dramatice crize politico-militare din Africa Orientală. În mod neașteptat, președintele eritreean, un conducător dur, despotic uneori, declara după întâlnirea cu oaspetele etiopian: „Cuvintele nu pot să redea pe deplin bucuria pe care am simțit-o în aceste momente. De fapt, suntem un singur popor. Cine uită acest adevăr nu înțelege situația țărilor noastre." Pe un ton la fel de categoric și încrezător, premierul etiopian a completat după prânzul oficial oferit de președinte: „Celor care au încercat să ne dezbine, vreau să le spun că nu au reușit".

Schimbarea surprinzătoare și binevenită în relațiile dintre cele două țări din Cornul Africii a fost generată de instalarea la Addis Abeba nu numai a unui nou prim-ministru, ci și de dezvoltarea unei viziuni mai realiste în termenii rezolvării unor probleme interne prin normalizarea relațiilor cu vecinii. Etiopia a avut la nord un adversar agresiv, Eritreea. De la dobândirea independenței, în 1993, aceasta a fost dominată de liderul mișcării separatiste, nimeni altul decât actualul și unicul președinte, Isaias Afwerki. La vest și nord-vest, Etiopia s-a confruntat cu zvârcolirile războiului civil prelungit din Sudan și cu urmările creării unui stat nou, Sudanul de Sud, nici acum pacificat pe deplin și nici eliberat de raidurile bandelor *janjaweed*. În est, Somalia, stat eșuat, măcinat de luptele interne după prăbușirea dictaturii Siad Barre, a forțat administrația etiopiană să intervină, inclusiv militar, ca să mențină la putere un fel de guvern de tranziție fragil și instabil.

Dintr-o perspectivă constructivistă, explicația pentru dezghețul etiopiano-eritreean, calificat cu entuziasm drept „prăbușirea zidului Berlinului în varianta africană", poate fi atribuită receptivității președintelui Afewerki față de modificarea mediului politic regional, față de presiunile interne accentuate de conducerea sa cu pumnul de fier.

La fel de importantă a fost desemnarea neașteptată a lui Abiy Ahmed Ali (42 de ani) pentru formarea unui nou guvern după demisia predecesorului său Haile Mmarian Dessalegn, contestat mai bine de trei ani de demonstrații populare. Noul premier a mobilizat țara și a readus speranța prin energia, stilul său deschis și o viziune reformatoare. El a concediat înalți funcționari corupți, a anulat cenzurarea mediei tipărite sau electronice, a pus în libertate mii de prizonieri politici, a dispus privatizarea parțială a unor companii de stat și a ridicat starea de urgență. Una dintre mișcările surprinzătoare ale începutului de reformă a fost concedierea întregului organism superior de administrare a închisorilor, acuzat insistent și convingător că a folosit tortura în anchetarea deținuților politici. Trei organizații considerate teroriste de regimul precedent au fost reabilitate.

Ahmed Soliman, expert Chatham House din Londra, observa: „Principala sa preocupare [a lui Abiy, n.n.] este să satisfacă toate așteptările tuturor grupurilor care există într-o țară întinsă și diversă. Este aproape imposibil, dar el o face cu destul entuziasm. Fără exagerare, pentru Etiopia, țara în care totul se făcea până acum încet și convențional actualele schimbări sunt fără precedent."

Privită dintr-o abordare programatică, reconcilierea Etiopiei cu Eritreea la douăzeci de ani după ruperea relațiilor în 1998, când a început războiul pentru definirea granițelor, este o cale de ieșire dintr-un blocaj cu efecte economice grave. După independența Eritreii, Etiopia a devenit o țară continentală și a pierdut ieșirea la Marea Roșie. Ca să-și

reglementeze relațiile comerciale cu lumea, Etiopia avea ca unică opțiune micul vecin răsăritean, Djibouti, instabil, zguduit frecvent de lovituri de stat și măcinat de lupta pentru putere. În plan intern, guvernul Abiy nu a avut prea mult timp pentru festivități populare. Fondul Monetar Internațional anticipa că o relație mai flexibilă cu vecinii poate să facă economia etiopiană cea mai dinamică din Africa subsahariană pe parcursul unui singur an. Publicația *Addis Abeba Reporter* a temperat asemenea proiecții și aprecia: „Spectrul unei catastrofe atârnă deasupra Etiopiei. Noul prim-ministru trebuie să salveze națiunea de pe marginea prăpastiei."

Prima mare problemă o constituie lipsa unei rezerve stabile de valută forte. Până acum, Emiratele Arabe Unite au acoperit cota de avarie, dar dărnicia lor nu poate fi eternă pentru o țară creștinată încă de la jumătatea secolului al IV-lea, cu mult înaintea apariției mahomedanismului. Inegalitățile tot mai mari, lipsa locurilor de muncă mal ales pentru absolvenții de universitate, dezastrele de mediu provocate de secete prelungite, tensiunile etnice și confesionale pun frână ritmului schimbării. Tot mai mulți nemulțumiți nu mai au răbdare și privesc cu suspiciune noul guvern. În iunie 2018, o adunare populară de susținere a lui Abiy, la care erau prezenți mii de oameni în piața Meskel din capitală, a fost întreruptă de explozia câtorva grenade. Doi participanți au murit și peste o sută cincizeci au fost răniți. La scurt timp după atac, premierul a declarat public: „Iubirea învinge totdeauna. Uciderea adversarilor este, de fapt, propria înfrângere. Nimeni nu poate să ne despartă prin ură." Sabotarea rețelelor de energie electrică și de telefonie terestră a fost sancționată după depistarea și judecarea a treizeci de civili și a opt polițiști identificați ca autori. Incidente izolate s-au înscris într-o campanie organizată de provocare a unor dificultăți economice, de creștere a inflației și de dezafectare a utilităților publice. În centrul unei asemenea campanii s-ar putea afla conservatorii concediați din serviciile de securitate și militari de rang înalt înlăturați din posturi cheie de comandă. Nu a murit încă Frontul Popular Democratic, coaliția care a înlăturat regimul Deng în 1991, chiar dacă el s-a spart în ultimii ani în patru facțiuni etnice, fiecare pretendentă ambițioasă la locul prioritar în distribuția puterii. Abiy Ahmed Ali însuși, considerat un outsider inițial, membru al celui mai numeros grup etnic, *oromo,* a fost selectat de către Front pentru funcția de prim-ministru.

În tinerețe, el s-a alăturat rezistenței împotriva regimului marxist al lui Mengistu Mariam. Intrat în armată, a devenit ofițer de contrainformații după 1998, în timpul războiului cu Eritreea. A revenit în viața civilă în 2010, a ajuns ministru pentru știință și tehnologie în 2015. Un an mai târziu a fost numit vicepreședinte al regiunii Dromia. Din februarie 2018 este prim-ministru al guvernului.

Parteneriatul pe care Abiy l-a inaugurat prin prezența sa meteorică la Asmara era un pas necesar. O dovedește faptul că la numai o săptămână după eveniment, președintele Eritreei, Isaias Afwerki, a efectuat o vizită de răspuns în Etiopia, vizită care a adus consistență gestului protocolar inițial. Prezența sa la Addis Abeba a dovedit că un curs al reconcilierii după douăzeci de ani de conflict este cel mai așteptat nu numai de cei doi lideri, ci și de populațiile măcinate de atât de copleșitoare greutăți economice și sociale. Este meritul celor doi lideri cu experiențe și niveluri de pregătire diferite că au putut să privească dincolo de deosebiri.

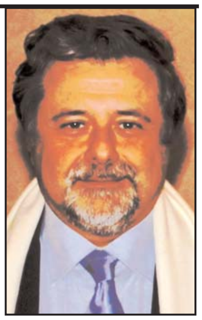
Abiy a obținut licența în inginerie IT. Are un masterat în criptografie, obținut în Africa de Sud, la Pretoria. A mai luat un masterat în știința conducerii la Londra și doctoratul la Addis Abeba, cu o disertație despre Capitalul Social și Rezolvarea Conflictelor.

Noul său partener regional, Isaias Afweri, a devenit militant Gedli (luptător) la 20 de ani. A abandonat studiile de inginerie, a intrat în mișcarea de independență și a făcut un stagiu de perfecționare în Sudan. În 1967 a ajuns într-o bază de instrucție în China comunistă. Cu experiența acumulată în lupta de gherilă, a intrat în Frontul pentru Eliberarea Eritreii. Caracterizat drept dur și rigid, președintele eritreean este tipul dictatorului nemuritor, refractar la orice idee nouă. Într-o țară cu ceva mai mult de cinci milioane de oameni, Eritreea este singurul stat din Africa în care nu a avut loc niciun fel de alegeri de aproape o jumătate de secol. Cinci mii de oameni se autoexilează în fiecare lună. Majoritatea preferă să ia drumul primejdios al migrării către Europa bogată, decât să trăiască într-o teroare absolută. „«Întreaga lui istorie [a lui Isaias] este cea a unui marxist leninist nemilos… Și-a împușcat mortal toți adversarii. Din punct de vedere economic, a avut mereu aceeași poziție: noi ne putem gospodări singuri și ne bazăm pe puterile noastre». Credeți că un asemenea individ poate să devină un liberal împătimit? Și-ar dori, probabil, să pozeze într-un Mandela eritreean, dar este greu de crezut ca va ajunge așa ceva", scria Martin Plaut de la Institutul de Studii Commonwealth, din Londra. (http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1750635217699546, accesat 16 iulie 2016) În 2015, Națiunile Unite l-au acuzat de încălcări grave ale drepturilor omului, după ce regimul său a terorizat populația, a comis abuzuri împotriva civililor și a provocat valuri masive de emigranți ilegali. Tortura, asasinatele, munca forțată, violența sexuală au fost practicile barbare care l-au menținut la putere un sfert de veac.

Dezghețarea relațiilor cu Etiopia a fost declanșată în mai 2018, când aceasta s-a conformat unei decizii ONU și i-a cedat autorității de la Asmara o parte din provincia de frontieră Begemdir, aflată în dispută încă de la începutul secolului al XX-lea, când italienii s-au aventurat în Cornul Africii. A fost o victorie cu sacrificiu pentru etiopieni, pentru că odată disputa teritorială depășită și după semnarea tratatului de încheiere a războiului declanșat în 1998, următoarea etapă a normalizării relațiilor bilaterale este cooperarea economică și comercială. Situația actuală și evoluțiile promițătoare îi avantajează pe ambii protagoniști. Etiopia poate să spere la redeschiderea căilor terestre către porturile eritreene la Marea Roșie. Antrenarea exporturilor (Etiopia este cel mai mare producător de cafea din Africa, furnizor de piei, aur și, mai nou, petrol) reduce presiunea de pe piața muncii, îi absoarbe pe tinerii șomeri (30 la sută din forța de muncă) și poate să producă o relaxare a stării sociale.

La pas prin satul global

Galerii și piețe medievale la Florența

Giampaolo TROTTA

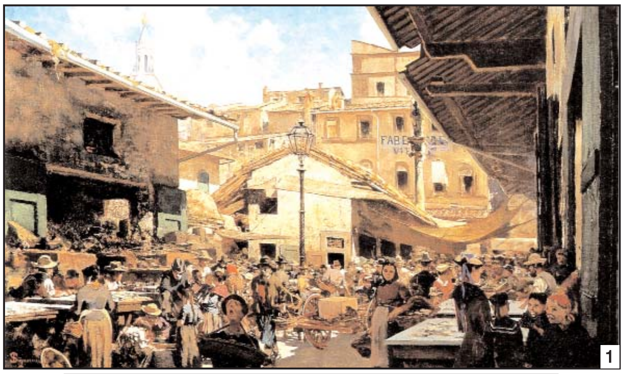
Un aspect fundamental al vieții în orașe a fost întotdeauna reprezentat de piețele lor de comerț și socializare, fapt ce adesea a determinat și influențat caracteristica localităților și cultura acestora. Florența nu face excepție din acest punct de vedere, mai mult, orașul datorează comerțului și piețelor un trecut înfloritor.

Încă de pe vremea Imperiului Roman, la *Florentia* existau *horrea, macella* și *emporia* (depozite de cereale, magazine cu produse alimentare și alte mărfuri), în jurul portului situat la est de singurul pod ce traversa fluviul Arno.

În Florența Evului Mediu timpuriu, piețele comerciale – spre deosebire de perioada clasică – reprezentau singurele spații publice în aer liber, deoarece suprafața din fața clădirilor sacre era proprietatea bisericii. Pe vremea aceea, piața comercială principală era așezată în corespondență cu forul vechi din *Florentia* (denumit *mercatum ad forum veterem,* adică piața de pe lângă forul vechi) și se afla la intersecția dintre *cardo* și *decumanus maximi,* iar din această cauză era numit și *il miluogo, in medio loco,* adică în mijloc, în centrul orașului. În afara acestei piețe, probabil cea mai veche din Florența și singura până la sfârșitul secolului X, în anul 1018 exista încă o piață, săptămânală, situată înspre poarta meridională Santa Maria (*mercatum de Porta Sancta Maria,* nume ce apare într-un document din anul 1076), aproximativ în locul unde în anii 1500 va apărea *Mercato Nuovo.* Îngusta și gălăgioasa stradă *Callemala* (*Callis mala,* adică strada rău famată) lega Piața Veche cu Piața Nouă. Pe această stradă și în jurul acesteia se găseau magazine, cârciumi și *fondachi,* unde se comercializau vestitele stofe de lână, un produs ce mai târziu va fi exportat în întreaga Europă și va reprezenta bogăția orașului în secolele XIII și XIV. Chiar lângă vechiul port roman se găseau și vânzătorii de pește.

În a treia decadă a secolului XI se presupune existența unei piețe comerciale în afara zidurilor orașului, creată de către episcopul Ildebrando. În secolul XII, după construcția zidului, în anii 1173-1175, există documente despre o piață de animale situată de-a lungul fluviului Arno, în afara *Porta a' Buoi* („Poarta Boilor"), în extremitatea orientală a actualei străzi *de' Neri,* unde se găsea renumitul port roman. În partea de vest, era o altă piață, situată în apropriere de *Prato d'Ognissanti* („Câmpul Tuturor Sfinților", actuala strada del Prato). În secolele XIII-XIV, piața și comerțul cu amănuntul se concentrau în zona cuprinsă între deja cunoscutele *Mercato Vecchio* și *Mercato Nuovo*, dar și piața pentru cereale (*orti di San Michele,* grădini de verdețuri și plante medicinale, unde mai târziu a fost construită biserica Sfântul Mihai, care acum se numește *Orsanmichele*).

În *Mercato Vecchio* (la început, și aici comerțul se făcea săptămânal, sâmbăta) existau legate între ele cel puțin 11 piețe mari, dar și piețe mici, care în anii 1800 purtau numele produselor alimentare ce se comercializau acolo: Piața de ulei, de vin, de brânză, de ceapă și usturoi, de castane, de ouă etc. În mijlocul pieței, unde se găseau și atelierele de mobilă, a existat *Loggia dei Tavernai* (vânzătorii de vin), datată 1300.

1

2

Această zonă, situată între piață și Arno, era un bazar aglomerat și colorat, unde se comercializa orice fel de marfă. În piață se găseau clădiri, obișnuitele depozite, care se remarcau prin arcadele joase, făcute din *pietraforte* (piatră tipică florentină), iar deasupra se găseau mezanine cu depozite. Unele construcții din interiorul pieței aveau structura de lemn. Din cauza aceasta, în noaptea de 16 august 1117 s-a declanșat un enorm incendiu, care a ajuns și la locuințele din jur. Incendii dezastruoase au avut loc și în deceniile următoare, cum au fost cele două foarte violente din anul 1177.

Piața Comercială Nouă (*Mercato Nuovo*) era mai mare decât piața actuală: se întindea până la zidurile înconjurătoare ale orașului în partea de sud și vechea zonă termală romană în partea de apus, fiind delimitată de bănci și de sediile diverselor bresle, grupate conform activității lor și identificate cu numele de *Arti* (sediul medicilor, notarilor, măcelarilor, comercianților de stofe de lână etc.). Una dintre aceste piețe era destinată mărfurilor prețioase din mătase și bijuteriilor de aur; aceste două activități s-au unit într-o unică asociație (*Arte*) în anul 1322. Pentru siguranța publică, Republica Florentină a emis un decretat care interzicea accesul cu arme în piață. În timp de război, în piață era purtat un car cu faimosul clopot numit *martinella.* În perioada sărbătorilor de Paști, primarul, *podestà* (reprezentantul legii Republicii Florentine) încredința ofițerilor armatei simbolurile reprezentative ale Republicii. Casele și turnurile din jurul acestei piețe aparțineau familiilor bogate, care le închiriau pe sume mari.

Piața de cereale, în schimb, în secolul XIII a fost organizată în interiorul unui oratoriu antic denumit *Orto di San Michele*, deja amintit, probabil de origine longobardă, unde se afla și o mică mănăstire benedictină. După dărâmarea mănăstirii, Primăria a creat aici o nouă piață, situată între cele două piețe anterioare, unde în 1284 a ridicat o logie (galerie) destinată vânzării de cereale, probabil construită de Arnolfo di Cambio. Este posibil ca folosirea grădinilor „Horti" pentru comercializarea grâului să se datoreze existenței unui altar din epoca romană consacrat zeiței Ceres, situat în apropierea forului roman. Pe un pilastru al logiei republicane a fost pictată o imagine a Fecioarei Maria, care a fost curând considerată miraculoasă și care a determinat transformarea pieței într-o biserică.

(Fig. 1: Telemaco Signorini, *Piața veche,* 1882/1883; Fig. 2: Logie în Piața Nouă, *Mercato della Paglia.*)

La 71 de ani, Afwerki își poate crea o imagine mai civilizată în relațiile continentale. Vizita de răspuns la Addis Abeba la numai o săptămână după întâlnirea pe teritoriul propriu dovedește că poate fi gata să folosească o ocazie majoră atunci când conjunctura i-o oferă. O schimbare în modul în care îl privesc Uniunea Africană și țările donatoare de ajutoare înseamnă o ieșire treptată din autoizolare. De aici până la reactivarea unor investiții externe directe nu mai e un drum lung și pentru președinte poate să însemne o moștenire politică mai convingătoare decât anii de dictatură brutală. Chiar dacă avantajele economice imediate nu îl vor copleși pe președintele eritreean, el obține un capital de imagine semnificativ prin susținerea deschiderii inițiate de guvernul etiopian. Practic, cele două părți încearcă să pună capăt unei situații pe care nu ele au creat-o de-a lungul timpului.

Țările implicate au o graniță comună de aproximativ o mie de kilometri lungime. Traseul ei a variat spre sud sau spre nord de la 1890 încoace și a desconsiderat comunitățile etnice consolidate după formarea Eritreei italiene în acel an. Într-o tentativă grandilocventă de putere colonială, Roma a visat să-și refacă dominația africană și, în 1902 a încheiat cu negusul Menelik un tratat vag, scurt și incomplet, care lăsa loc unor interpretări generate de interesele metropolei. Era un document prefațat de un acord din 1900 care definea granița dintre Etiopia și Eritreea după reperele naturale ale râurilor Mareb, Belesa și Muna. Tratatul ulterior a încercat să stabilească zona apuseană de demarcație până la frontiera cu Sudanul în provincia Begemdir, locuită de populația *tigrai,* răspândită la nord și la sud de graniță. În 1908, un nou tratat s-a ocupat de frontiera sud-estică, trasată pe direcția nord-vest, sud-est ca o linie paralelă cu țărmul Mării Roșii, aflată la 60 de kilometri vest de litoral și prelungită până la limita cu Djibouti. Aceste aranjament geopolitic a neglijat repartiția etnică și a provocat nemulțumirile localnicilor. Populația *kunama,* cu aproximativ 20 de mii de membri, se concentra în jurul localității Barentu, la nord de râul Grash, care a intrat alternativ sub autoritatea celor două state vecine și, odată cu ea, și tribul *kunama.* Mareșalul Italiei, Pietro Badeglio, a publicat în cartea sa, prefațată de Mussolini, *Războiul din Abisinia* (Methuen, 1937), o hartă a pozițiilor combatanților și fotografii aeriene ale zonei de frontieră. La sfârșitul războiului, în 1936, Italia a creat Guvernoratul Eritreea, ca parte a Africii Italiene de Răsărit. De aici, tensiunea a crescut după izgonirea fasciștilor din Africa în 1943. Etiopia, imperiu creștin milenar, a considerat după cel de-Al Doilea Război Mondial că ocuparea Eritreei era un act de justiție după ce se luptase cu armata colonială a lui Mussolini. În 1952, împăratul Haile Selasie a dispus includerea Eritreei într-un stat federal, pentru ca zece ani mai târziu să proclame anexarea ei la Etiopia. În 1974, Mengistu Mariam a impus dictatura marxistă Deng, susținut de Uniunea Sovietică. În 1977, trupele etiopiene au intrat în război cu Somalia pentru regiunea vestică Ogaden și după un an au ieșit învingătoare. Detronarea lui Selasie punea capăt dinastiei solomonilor, expresia absolutismului imperial care dominase Abisinia din secolul al XIII-lea și lăsa loc terorii roșii a lui Mengistu.

Dezghețul etiopiano-eritreean în al doilea deceniu al celui de-al treilea mileniu creștin este o promisiune care va dovedi, probabil, maturizarea culturii politice africane dacă primele inițiative de deschidere reciprocă vor fi urmate de îmbunătățiri concrete și vizibile ale vieții omului de rând.

Începutul a fost spectaculos și răsunător, aproape prea frumos ca să poată fi adevărat. Lumea s-a obișnuit cu catastrofe și eșecuri în Africa și episodul recent din Cornul Africii ar fi o modificare fundamentală în comportamentul unor state ale continentului. Reconcilierea între doi (foști?) rivali este încă fragilă și traiectoria ei rămâne imprevizibilă pe termen mediu. Succesul ei depinde de cât de convingătoare se va dovedi ea pentru protagoniștii majori din zonă, Turcia, Emiratele, Arabia Saudită. Într-o lume globalizată, numai proximitatea acestora nu le creează dreptul de preempțiune și este posibil ca giganții universali să-și reclame monopolul dacă situația se stabilizează într-o regiune strategică pentru jocul planetar de putere.

La pas prin satul global

După incendiul din anul 1304, logia a fost reconstruită, după proiectul lui Andrea Pisano, Andrea Orcagna și Francesco Talenti, fiind terminată în 1404. Activitatea pieței se desfășura sub logie, iar în partea de sus se găseau depozitele de cereale. Odată cu transformarea clădirii în biserică dedicată Sfintei Maria, piața de cereale a fost mutată în zona vechiului port fluvial, acolo unde până la jumătatea anilor 1300 exista o piață de legume și de vin, *mercatum ad leones,* adică îndreptată către *via dei Neri* și numită în acel timp *via del Leone,* nume determinat de prezența în zonă a cuștilor cu lei vii, care reprezentau simbolul puterii Republicii Florentine.

În apropierea piețelor se găseau *pesatori* (cântare), cu care se cântăreau monedele de aur (*fiorini*), situate la parterul unor edificii închiriate de la Primărie; *cambiatori* (persoane care se ocupau cu schimbul banilor) aveau propriul ghișeu, atât la Piața Veche, cât și la Piața Nouă sau *Loggia di Orsanmichele.* La sfârșitul secolului XIII, în cele trei zone comerciale se găseau în jur de 100 de bănci de schimb. Fiecare ghișeu de schimb trebuia să plătească Primăriei o sumă de bani care reprezenta o taxă de închiriere a spațiului public.

În acea perioadă, comerțul de pește era permis numai în partea orientală a podului *Ponte Vecchio,* către anticul *portus* din perioada romană, acolo unde mai târziu va fi construit *Corridoio Vasariano* (în toponimia curentă a rămas cu numele de *piazza del pesce,* piața de pește). În alte părți ale orașului existau deja spații specializate pentru fiecare activitate comercială (*Sestiere dei Santi Apostoli,* adică unul dintre cele șase raioane în care era împărțită Florența, dedicat Sfinților Apostoli, a încorporat, din 1175 până în jurul anilor 1319, prăvăliile de comercializare a cărnii, adică măcelăriile).

În anii 1500, odată cu transformarea republicii în Mare Ducat, sistemul piețelor comerciale a fost complet schimbat, reorganizat ierarhic, după indicațiile marelui Duce Cosimo I, care a făcut o planificare rațională a întregului oraș. Acest sistem se concentra pe modelul de ascendență medievală, bazat pe logii, dar s-a adoptat o modalitate riguroasă complet nouă, în formele rigide ale ordinelor arhitectonice din perioada renascentistă. Deja în prima perioadă a secolului XVI a fost realizată în strada *San Gallo* (în zona septentrională a orașului) logia textiliștilor, unde se vindeau stofe.

La data de 26 august 1546, Giovani Battista del Tasso, autorul apartamentului particular numit *Quartiere degli Elementi din Palazzo Vecchio,* a început, la dorința lui Cosimo I, construirea unei logii noi și impunătoare, în zona *Mercato Nuovo,* destinată cu precădere comerțului cu mătase și aur, logie care a acoperit întregul spațiu rămas din piața originală, fiind o adevărată piață acoperită, terminată în 1549.

În 1558, Cosimo I a comandat lui Giorgio Vasari cea mai mică piață pentru comerțul de peste – *Loggia del Pesce* – de-a lungul părții dinspre apus a *Mercato Vecchio* (reconstruită la dorința lui Cosimo I și a fiului său, prințul Francesco, în anul 1568), caracterizată de discurile de teracotă colorată care reprezentau animale marine și steme ducale. Ea a fost demolată în anii 1800 și resistematizată într-o altă piață (*piazza dei Ciompi*).

În cele din urmă, în 1619, arhitectul Giulio Parigi a construit în spatele *Palazzo Vecchio* și *Uffizi,* la cererea lui Cosimo II, noua *Loggia del Grano* (Logia cerealelor), în același loc unde se găsea încă din 1300 renumita Piață de cereale. La parter, printre coloane, se desfășura comerțul de cereale, în timp ce sub acoperiș, deasupra bolților, se găseau depozite. În 1721, Giovani Foggini ridică în *Mercato Vecchio* coloana cu vestita Statuie a belșugului – *Statua dell' Abbondanza* – în onoarea și pentru gloria acestor piețe.

În perioada lui Napoleon, mânat de dorința

1

2

de a crea impunătoare structuri necesare orașului, arhitectul Giuseppe Del Rosso a proiectat mărirea pieții Battisterului, pentru a crea o nouă piață destinată comerțului de fructe și legume, alături de cele două porticuri așezate în unghi drept, dar acest ambițios proiect nu a fost realizat.

În prima parte a anilor 1800, piața de cai era situată în Piața Pitti (vizavi de palatul ducelui), piața de lemne de foc se găsea în Piața Domului, piața de produse artizanale realizate din paie de grâu (renumite produse tipic florentine) și piața de cărbune se găseau în Piața Santa Maria Novella (în apropriere de logia convalescenților a fostului spital San Paul). În anul 1816, piața pentru comercializarea produselor din paie de grâu a fost mutată în apropriere de *Loggia del Mercato Nuovo* (din acel timp numit *Mercato della Paglia,* vestit chiar și în timpurile noastre, în întreaga lume); această logie a fost restaurată de inginerul Paolo Veraci.

Un alt moment decisiv pentru piețele florentine a fost anexarea Toscanei la Regatul Italiei. În acel an (1859), arhitectul Giuseppe Martelli, coautorul pieței comerciale din Livorno (1849), a pregătit un proiect de noi piețe pentru oraș, în timp ce o altă propunere (nerealizată) pentru două piețe în centrul Florenței se datorează inginerului municipal Luigi Del Sarto. În 1864, cu ocazia alegerii Florenței drept capitală a Regatului, primăria a decis construirea unei noi piețe pentru alimente, în raionul San Lorenzo (utilă și pentru cartierul Santa Maria Novella) și alte două în cartierul Santa Croce și respectiv Santo Spirito. Exproprierile în zona San Lorenzo au fost decise în anul 1865, iar în 1870 a fost aprobat proiectul inginerului din Imola (Bologna) Giuseppe Mengoni, autorul cunoscutei *Galleria Vittorio Emanuele II* de la Milano (1861). Noul edificiu, din fier, sticlă și fontă (similar celor construite la Torino în piața Emanuele Filiberto și în piața Porta Palazzo), a fost inaugurat în 1874 și va fi mai târziu subiectul unei restaurări din partea arhitectului Giacomo Roster. O altă restructurare a fost realizată în anii 1860, când s-a creat un etaj intermediar, tot din fier, dar într-o formă modernă. Recent, o ultimă resistematizare a spațiilor interne a transformat etajul superior într-un oribil *fast food,* cu restaurante care au stricat tot aspectul complexului, făcându-l să semene cu un ambient comercial anonim, de aeroport.

Astfel, după 1873 era deja definitivat *Mercato di Sant'Ambrogio,* în cartierul Santa Croce, pe un teren ce, în acel timp, era grădină de legume, iar în anul 1875 va fi completat cel din San Frediano, *Oltrarno* (în cealaltă parte a fluviului Arno), care dă în piața de' Nerli (astăzi, această piață nu mai există). Și acestea erau create tot de Mengoni și erau caracterizate de coloane și structuri susținute în fier și fontă, după model englez și francez modern (este suficient să ne gândim la *Le Halles,* piețele pariziene care nici acestea nu mai există în zilele noastre). Numai după construirea acestor noi piețe s-a permis demolarea Pieței Vechi – *Mercato Vecchio* – pentru o asanare a vechiului centru istoric, după proiectele și aprobarea Consiliul Primăriei din anul 1883, iar în 1886 acea zonă s-a transformat într-o zonă de proprietăți ale băncilor și companiilor de asigurări.

În afara centrului istoric, după 1868 au fost construite noi piețe pentru abatoare, numite *Macelli,* care din anii 1835 se găseau în afara Porții San Frediano, în *Oltrarno;* în 1871, arhitectul Felice Francolini a proiectat, în apropierea acestora, o nouă piață de animale care, din păcate, nu a fost terminată.

Tendința de a îndepărta cât mai mult piețele din centru către periferie a fost confirmată de directivele urbanistice din 1900, mai ales de cele din perioada postbelică, când s-a ridicat cartierul Novoli, către est, noul sediu al pieței de fructe, sediu modern și funcțional, dar complet în afara centrului istoric și departe de frenetica activitate de altădată, plină de zgomot, cu un parfum care a fost uitat pentru totdeauna. În zilele noastre, s-a decis și închiderea acestei piețe, iar în locul ei va fi construit noul stadion sportiv.

(Fig. 1: Loggia del Pesce; Fig. 2: Piața centrală din San Lorenzo într-o fotografie de epocă.)

(Urmare din pag. 20)

Doamna Elena, care se afla în dormitorul alăturat, împreună cu cei doi fii deveniți cu acte în regulă ai cuplului domnesc, auzind zgomotul care venea dinspre dormitorul ocupat de Domn și amanta lui, a vrut să ajungă la soțul ei, dar i s-a comunică de către colonelul trădător C. Haralambie că Domnitorul semnase actul de abdicare „conform dorinței națiunii întregi…", cum i-au dictat monstruoșii complotarzi, și luase deja calea exilului.

Maria Obrenovici l-a urmat și, pe 13 februarie, cei doi amanți se întâlneau la Brașov, de unde aveau să pornească împreună spre Viena. Pe Elena n-a mai asteptat-o Alexandru.

Dacă ea l-a urmat? L-a urmat. Împreună cu copiii celor doi, ea avea să li se alăture acestora la Viena. Triunghiul conjugal se întregea odată în plus. Maria cea fertilă și darnică-n iubire a mai dat nastere unui prunc, numai că acesta nu era al lui Alexandru. Serbia mai știe și de un prinț Milan, a cărui mamă a fost tot Obrenovicioaia.

Elena a înțeles că trebuie să-l menajeze pe detronatul prin trădare domn, i-a rămas alături în peregrinările lui (ale lor) prin Franța, Italia, de mai înainte de a se opri la Heidelberg, unde el avea să se stingă în brațele ei ocrotitoare, dar neputincioase în a învinge implacabila moarte care-l reclama. Se întâmpla aceasta în ziua de 16 mai 1875. Cuza avea 53 de ani.

Elena i-a adus în țară trupul neînsuflețit și l-a așezat în pământul țării, la Ruginoasa.

I-a păstrat memoria, i-a omagiat multele împliniri întru binele țării, neîngăduind nimănui să-l blameze ca om, iertându-i toate câte ar fi fost de iertat ca „singura care pe lume putea să aibă acest drept".

La 24 ianuarie 1909, bătrână, singură (cei doi fii ai lui Cuza muriseră deja fără glorie), Elena Cuza primea onorurile delegației organizatorilor festivității de aniversare a semicentenarului Unirii Principatelor. Saizeci și trei de zile după, pe 2 aprilie, trupul ei s-a adăugat pământului. Nu mai avea nimic de așteptat de la viață. Își făcuse datoria față de țară și pe aceea de soție credincioasă cu prisosință bărbatului ei.

A fost înmormântată la Soleștii copilăriei sale.

Se împlinesc, la 24 ianuarie 2019, o sută șaizeci de ani de la Unirea Principatelor și alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca Domn român adorat de popor.

În primăvara acestui an, pe 2 aprilie, iarba va înverzi pentru a o sută zecea oară fără ca pașii Elenei Doamna s-o atingă.

La curtea epigramei

Tradiția catrenului, factor important în apariția epigramei românești

Elis RÂPEANU

Dacă suntem sau nu balcanici, din punct de vedere istoric sau chiar geografic, e încă discutabil, sigur este că spiritul românului a rămas influențat de balcanism. Nu este exclus ca această componentă caracterizată prin zeflemea, glumă, ambiguitate etc. să fi accelerat evoluția epigramei, apariție mai târzie la români în comparație cu celelalte popoare romanice și alte popoare europene, dar și dăinuirea ei până în zilele noastre și cu semne de dăinuire. Este de-a dreptul surprinzătoare bogăția de vocabular, cuprinzând o mulțime de cuvinte înrudite, unele cu vechime în limba română, altele preluate de la popoarele cu care am venit în contact și, mai apropiate de epoca modernă, neologisme, bogăție care exprimă direct sau sugerează zona comicului: *râs, a râde, voios, voioșie, veselie, petrecere, bună dispoziție, însuflețire, glumă, a glumi, glumeț, a șugui, șotie, păcăleală, hâtru, duhliu, bășcălie, bășcălios, mucalit, poznă, poznaș, a păcăli, păcăleală, mehenghi, șiret, viclean, ghiduș, ghidușie, înțepătură, haz, hazliu, zeflemea, a zeflemisi, zeflemist, bătaie de joc, batjocură, a ridiculiza, a lua în derâdere, vervă, ridicol, a ridiculiza, a persifla, sarcasm, comic, comicărie, umor, umoristic, a tachina, spirit, spiritual, poantă, ironie, ironic, calambur, banc, anecdotă* etc.

Dotarea cu umor a românului e subliniată și de Nicolae Iorga, accentuând totodată „umorul special" al literaturii culte care, la rândul ei, are legătură cu spiritul țăranului român: „Are un neprețuit element de vioiciune, care lipsește foarte adeseori din celelalte literaturi. Ea nu aleargă după *spirit,* dar este străbătută toată de un umor special care nu se întâlnește aiurea. /…/ Este totdeauna un ușor zâmbet de îndoială chiar și în jurul credinței noastre celei mai puternice. Nu suntem un popor fanatic și, în loc să atacăm cu violență în adversari, facem o glumă și gluma aceea adeseori lovește mai departe la țintă și rănește mai adânc decât orice îngrămădire de cuvinte pasionate. Suntem un popor de mehenghi. I se pare cuiva că spunem una și, de fapt, spunem alta, iar cine nu ne cunoaște nu-și poate da seama întotdeauna de ce am vrut să spunem." Aceste trăsături unesc, în subteran, literatura cultă cu literatura populară: „În marile literaturi occidentale, ce influență a putut să aibă un Corneille, un Racine, un Voltaire asupra poporului de jos francez, asupra țăranului francez? Pe când la noi, între cel mai mare cărturar și cel mai umil țăran a fost întotdeauna o legătură așa de veche și așa de sacră, încât niciun fel de pretenție modernă nu izbutește s-o rupă." (N. Iorga, *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică,* Ed. Minerva, București, 1977, pp. 186-187)

Fiind apropiate de creațiile folclorice, primele versuri din textele scrise sunt, în general, scurte. Subliniem tradiția constantă a dedicațiilor la stemele țărilor românești, puse în fruntea manuscriselor. Deși sunt „dibuiri de început" (Perpessicius), se cade să fie amintite datorită faptului că multe îmbracă forma de catren. De exemplu, stihurile lui Varlaam pentru „stema domniei Moldovei", tipărite în cunoscuta *Cazanie* de la 1643, în versuri lungi, au fost reduse și îmbunătățite în altă tipăritură a sa – *Șapte taine,* Iași, 1644:

Cap de buăr foarte tare
Arată puterea celui mare
Acesta chip de buăr
Mulți au biruit fără număr.

Forma de catren e prezentă și pe tipărituri. Din datele noi despre *Alexandria,* prezentate de Gabriel Țepelea, aflăm că pe cartea tipărită la Sibiu în 1794, la Tipografia Petru Bart, se fac precizări sub formă de catrene. Astfel, la pagina 285 apar, cu litere de tipar, următoarele:

La acest lucru folositoriu
Fost-am noi ostenitoriu
Care l-am și zălțuit
Și l-am diortosit.

[*Argeș*, nr. 9, sept. 1967, p. 9; *a diortosi* – a îndrepta fondul și forma lucrării (explicații date de G. Țepelea)]

Înțelegem, din cele de mai sus, că această formă de poezie de patru versuri este familiară românului. Apare și la scriitorii din perioada premodernă a literaturii române. Ion Prale (1769-1847), cel născut dincolo de Prut, cu întinsă activitate desfășurată la Iași, desemnat de Gr. Alexandrescu în *Satiră. Duhului meu* ca „rău versificator", ne-a lăsat, totuși, primul epitaf demn de remarcat și astăzi, citat de Al. Piru în *Literatura română premodernă,* EPL, 1964, p. 327:

Toată grija mi-am luat
Și de lume am scăpat
Eu de dânsa, ea de mine
Și să ne fie de bine.

Și de la Iancu Văcărescu (1792-1863) ne-a rămas un catren cu valoare epigramatică – *Fizionomie:*

Căutătura-ți vrea război,
Zâmbirea-ți cere pace;
Și să mă lupt cu tine voi,
Și să mă bat îmi place!

În 1848, Ion Cătina publică în *Pruncul român* catrenul de mare circulație atunci, adresat domnitorului:

Ia-ți lădița și domnița
Și te cară azi din țară
Căci românii nu mai vor
Pe Bibescu domnitor.

Catrenul este tot mai des practicat în literatura satirică și umoristică. De la Alexandru Hrisoverghi (1811-1837) moștenim epigrama *D-lui:*

Toți îți par că-s nătărăi,
Dar nu-i lucru de mirare
Căci galbene îi par toate
Celui ce-are gălbinare.

Pe 8 martie 1837, cu o zi înainte de a muri, la numai 26 de ani, își ia adio de la lume:

Gata a lăsa viața, plâng, suspin nemângâiat,
A tristelor mele zile nădejdea s-a-mprăștiat.
C-o privire tânjătoare mi-e drag a mă mai uita
La fericirile lumei ce nu le-am putut gusta.

Fabulistul Al. Donici (1806-1866) a scris unul dintre primele epitafuri epigramatice din literatura noastră, adresat unui doctor:

Sub piatra asta zace
Un doctor învățat.
Cu moartea lui de moarte
Pre mulți el a scăpat.

Cam în același timp, Anton Pann (1796-1854) a așternut pe hârtie *Epitaful unei muieri (de către bărbatul ei):*

Aici zace nevastă-mea
Din bună norocire,
Zace atât pentru a mea
Cât și a ei liniștire.

Nu este exclus ca acest epitaf să fi fost o adaptare după varianta franceză din sec. XV atribuită tatălui lui Clément Marot (specialiștii susțin că franceza nu-i era străină lui Pann): *Ci-gît ma femme, oh, qu'il est bien/ Pour son bonheur et pour le mien.* (*Aici zace nevasta mea, o, cât de bine/ pentru fericirea ei și pentru a mea*)

Închidem paranteza, revenind la ideea „balcanismului": se cuvine să subliniem faptul că influența Peninsulei Balcanice n-a însemnat, pentru români, doar asimilarea *balcanismului,* în sensul de mai sus, ci și o influență prin care, pe cale ocolită, ne vine cultura din Apus, cu mult înainte de Pacea de la Adrianopol. Acest fenomen prezintă o importanță deosebită pentru apariția epigramei românești: creațiile folclorice, multiplele „specii" de versificări și asimilări culturale venite din Balcani, vor constitui fondul, terenul fertil, germenii primitori ai influenței literaturilor occidentale, în special a celei franceze. La acești factori, se adaugă progresul general al societății, înflorirea vieții orășenești, rafinamentul cultural, în general, adus de învățământul din țări străine, în literatura română premodernă. Odată cu apariția presei de umor – prima publicație de acest fel fiind *Țânțarul* – revistă scoasă de N.T. Orășanu (1833-1890) imediat după Unirea Principatelor, la 28 februarie 1859 – catrenul umoristic este tot mai frecvent în revistele de profil, dar și în alte reviste literare. Se conturează o specie nouă în literatura română – epigrama – care asimilează spiritul european și forma cizelată. Redactorii adoptă, la început, un ton violent, folosind mai curând invectiva. Cu timpul, își fac loc ironia politică și critica racilelor sociale. Multe reviste despart, în subtitlu, satira de umor, considerând că satira nu poate fi decât politică, dar și umorul și satira au obiective și mijloace comune.

În *Nichipercea, Pepelea, Satyrul, Sarsailă, Ghimpele, Perdaful, Bobârnacul, Ghiță Berbecul,* dar mai ales în *Moftul român* și *Moș Teacă,* se poate urmări cizelarea continuă a catrenului umoristic și satiric. Presa de umor asimilează toate influențele, e totdeauna în fruntea curentului care aduce noul și creează contextul cultural propice apariției epigramei, spiritul propriu acestei specii literare, specificul literar, cu mijloacele artistice care-i vor fi proprii: jocul de cuvinte, ironia, persiflarea, atacul direct și contraatacul care premerg duelul epigramatic. Evoluția epigramei românești este, de fapt, evoluția catrenului ca formă și încărcare spirituală, proces care-i conturează legile de structură ce o definesc ca atare.

Catrenele apărute în primele reviste umoristice au mai curând o tentă mobilizatoare. Timid, își face loc umorul și, sub influența filonului folcloric, acesta devine mai viguros. Iată un catren din foaia glumeață *Umoristul,* Pesta, 1/13 oct. 1865, p. 139, care poartă specificația „Literalimente după Shakespeare" – *La autorii unui „decalog":*

Ați făcut o însoțime
Ca noaptea cu-ntunecime;
Deci a voastră scornitură
E o neagră pocitură.

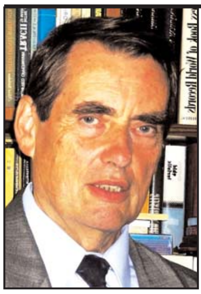
În fruntea articolului *Democrația domnitoare* (an IV, nr. 14, 10/22 mai 1866, p. 62) e pus, ca motto, următorul catren:

Se spunea care-a văzut
Ori astăzi, ori în trecut
Turta-i făcută cu sare,
Democratul cu parale.

În numărul 1 din 5/17 ian. 1867, an V, apare un catren care închide în el un *carpe diem* desprins din strigătura de la horă:

Vinu-i bun, horinca-mi place,
Gazdă mare nu m-oi face
Nici nu-mi trebe să mă fac,
Numai să trăiesc pe plac.

Orizont SF

O mitologie a dezinformării

Dan D. FARCAȘ

O persoană interesată, sincer, să înțeleagă fenomenul OZN trebuie să fie pregătită nu doar să treacă peste prejudecățile și oprobiul public aruncat asupra domeniului, ci și peste o cantitate imensă de false cazuri și false teorii atașate lor. Dincolo de întâmplări, fotografii sau filme, rău interpretate sau chiar fabricate de persoane dornice de notorietate ieftină, neașteptat de multe „dovezi” false sunt realizate de obscure agenții guvernamentale, special pentru *intoxicarea,* cu „dezvăluiri” senzaționale, atât a unor ufologi naivi, cât și a unor potențiali adversari militari.

Așa au apărut, mai ales din anii 1970 încoace, o serie de documente, fotografii, filme, declarații meticulos contrafăcute, conținând un amestec de fapte adevărate și verificabile, cu falsuri mai mult sau mai puțin credibile, privind prezența extraterestră pe Pământ și colaborarea unor guverne cu extratereștrii. Așa au ieșit la iveală „dovezi” ale unor presupuse întâlniri între oficialități americane și extratereștri, în 1954, la Muroc Dry Lake Army Air Field (azi AFB Edwards) din California, sau în 1964, la baza militară Holloman, White Sands, New Mexico. „Surse de încredere” povesteau despre tratate secrete dintre guvernul american și diverse puteri nepământene ori despre existența de baze subterane în care guvernul colaborează cu aceste puteri. De pildă, documente aparent oficiale spuneau că la Dulce Archuleta, din nordul statului New Mexico, mii de extratereștri sunt implicați, la multe etaje sub pământ, în schimburi de tehnologii, dar și în experimente sinistre, pe oameni și animale, între care crearea unor mutanți sau hibrizi. Aici ar fi izbucnit, la un moment dat, și conflicte, din fericire aplanate...

În 1972, Alan Sandler și Robert Emenegger, producători independenți de film din Los Angeles, doreau să facă un documentar asupra deschiderii cu care aviația militară privește posibilitatea întâlnirii unor ființe extraterestre. În acest context, niște ofițeri din Air Force s-au oferit să le dea fragmente din pelicule „autentice” cu OZN-uri. Li s-a arătat un film cu o întâlnire între oficialități americane și extratereștri sosiți cu OZN-uri. Dar, după ce cineaștii au întrebat dacă nu cumva este un film de ficțiune, acesta nu a mai fost niciodată pus la dispoziția celor doi producători, invocându-se un motiv de circumstanță. În 1983, ziaristei și producătoarei de filme documentare, foarte bine cotată, Linda Moulton Howe, care se documenta pentru un film comandat de canalul HBO, militarii i-au oferit un „material secret”, pe care ea îl putea citi, fără însă a nota nimic. În el era vorba de OZN-uri prăbușite și extratereștri capturați, ca și de întâlniri între oficialități americane și extratereștri. I s-au promis și filme, pe cere însă, până la urmă, nu le-a primit. Tot în anii 1980, fizicianul Paul Bennewitz a primit, treptat, atâtea materiale „desecretizate” încât, de teama extratereștrilor, nu mai dormea decât cu pușca lângă pat și a trebuit să fie internat într-un spital. Tot pe atunci, mai mulți ufologi cunoscuți, între care Stanton Friedman, Jenny Randles, sau Timothy Good, au primit, separat, copii ale unor documente „ultrasecrete”, despre o asociație misterioasă care, doar ea, avea acces la secretele OZN, ca și despre adevărurile sinistre pe care aceasta le deținea. Unele documente erau semnate chiar de președintele SUA. Ulterior s-a văzut că semnătura era identică cu cea de pe un document cunoscut. Ș.a.m.d. Într-un mod curios, toate investigațiile privind originea filmelor și documentelor evocate mai sus au condus către Biroul de Investigații Speciale al Air Force (AFOSI) de la Baza militară Kirtland, din Albuquerque (New Mexico). Azi se cunosc și numele persoanelor de acolo implicate în activitățile de intoxicare.

O serie de informații OZN false provine din așa-numita Arie 51. O persoană care lucrase temporar acolo a declarat în 1989 că a primit acces la documente privind prezența extraterestră, că a intrat într-un OZN deținut într-un hangar și că – cu coada ochiului – a văzut și un extraterestru. Dar el a mai recunoscut și că a fost silit să bea un lichid care conținea probabil droguri. Acest caz, ca și unele declarații legate de așa-numitul „Experiment Philadelphia”, asupra căruia nu mai insist aici, au dus analiștii la concluzia că unor martori li s-au indus false amintiri, prin tehnici de control mintal, cu scopul ca aceștia să iasă în public cu acele istorii incredibile pe care păpușarii le doreau.

La ce serveau activitățile de „intoxicare” de mai sus? Un prim scop a fost decredibilizarea fenomenului. Dacă OZN-urile puteau fi explicate ca fiind avioane experimentale, contribuabilul era mulțumit că există o soluție oficială pentru întregul fenomen OZN, deci înceta să mai pună întrebări. Dacă, dimpotrivă, avioanele experimentale secrete erau luate drept OZN-uri, iar cei care vedeau OZN-uri puteau fi prezentați drept lunatici, atunci observarea accidentală a unor avioane experimentale sau scurgerea unor secrete sensibile legate de OZN-uri putea fi ușor dezmințită. În sfârșit, amplificarea zvonurilor despre pacte guvernamentale cu extratereștri, utilizând eventual în acest scop persoane cu o structură psihică exaltată, putea acoperi de ridicol, în ochii omului de pe stradă, pe toți cei care insistă că OZN urile sunt reale.

Dar se pare că a mai existat și un al doilea scop, începând chiar din anii cincizeci. Circulă o bănuială rezonabilă, susținută de mărturii, că încă de atunci au fost fabricate, la cererea Air Force, un număr de manechine ale unor cadavre de extratereștri.

→

Semn(al) de carte

Dan Dungaciu, George Grigoriță, coord., *Enciclopedia românilor de pretutindeni. Comunități, personalități, concepte,* vol. 1, Editura Rao, București, 2018

Ideea unei enciclopedii a românilor „de pretutindeni” pe care Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I.C. Brătianu” al Academiei Române și-a asumat-o, în numele unui proiect academic amplu, este una benefică, pentru că tinde să scoată din uitare și să îmvesnicească România, oriunde s-ar afla ea.

Enciclopedia Românilor de Pretutindeni ne arată dimensiunile unui proces de amploare planetară care ne privește pe toți. Or, orice îndreptare pornește de la o cunoaștere detaliată. Prin această carte, îi putem cunoaște pe românii din afara României și putem apoi lua măsuri ca ei să fie și să rămână ai României. (Ioan-Aurel Pop, Președintele Academiei Române)

Dacă vizitezi un loc sau cercetezi un domeniu pentru câteva zile, scrii o carte; dacă stai mai multe săptămâni, scrii un articol; dacă stărui acolo mai mult de un an de zile, nu mai scrii nimic... Complexitatea locului sau fenomenului cercetat desfide orice grabă, orice concluzie pripită, orice avânt (aproape) juvenil.

Acesta este sentimentul pe care îl ai când pornești un proiect inedit, de anvergura *Enciclopediei Românilor de Pretutindeni.* Volumele pe care cititorii le vor avea la dispoziție au o structură complexă, care nu face decât să oglindească tema de cercetare. A vorbi despre românii de pretutindeni înseamnă a vorbi despre personalități, asociații, instituții, fețe religioase, statistici, publicații, cărți, recensăminte, biserici, economie, PIB, bătălii identitare, confruntări politice, cercetări de teren, campanii de presă, manipulări, istorie recentă și nu numai. Subiectul este enorm și am avut senzația că abia i-am zgâriat suprafața. Cu această conștiință venim în fata cititorilor. (Dan Dungaciu)

Oriunde au mers în lume, pentru muncă sau studiu, românii au purtat întotdeauna cu ei dragostea de Dumnezeu, dorul de România și dăruirea față de Biserica strămoșească. Pentru toate comunitățile ortodoxe românești din afara granițelor, Patriarhia Română a organizat și susținut parohii și mănăstiri, organizate apoi în eparhii și mitropolii, în care românii să se simtă spiritual acasă, având posibilitatea de a se ruga în limba română și de a simți românește. În multe din aceste comunități religioase sunt organizate cursuri de limbă română, de istorie și geografie a României și sunt editate reviste de cultură românească, pentru a păstra vie unitatea etnică, culturală și religioasă a românilor indiferent de locul unde aceștia se află. Astfel, Biserica Ortodoxă Română este punctul de reper identitar al majorității comunităților de români din afara granițelor României. (George Grigoriță)

Corneliu Radeș, *Bucureștii în vâltoarea Primului Război Mondial, 1916-1918,* Ediția a doua revizuită și adăugită, Casa Editorială Floare Albastră, București, 2018

Perioada de care ne-am ocupat pe tot parcursul lucrării noastre, cea a ocupației străine a Capitalei României de către armatele Puterilor Centrale, este de un dramatism cu totul excepțional (rar întâlnit în istoria altor popoare), timp în care românii, în general, și bucureștenii, în special, au fost supuși unui regim de ocupație de o mare duritate, conceput cu meticulozitate și aplicat cu rigurozitate specifice teutonilor.

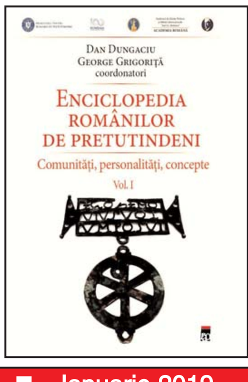
Sunt conștient că nu am reușit să cuprind întregul areal de umilințe, de teroare și de torturi psihice la care au fost supuse – în deplină cunoștință de cauză – sute de mii de ființe umane (necombatante), care – pentru mine, ca și pentru alți români – au reprezentări concrete: mame și tați, unchi și mătuși, bunici și străbunici...

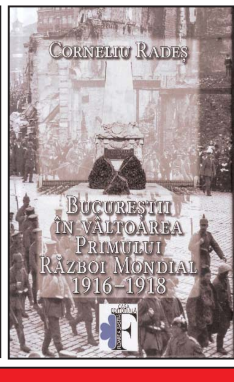
Era atunci și acolo în joc destinul individual al fiecărui român trăitor sub ocupația străină nemiloasă. Dar, în același timp, se afla în cumpănă și situația națiunii române în ansamblul ei. (Autorul, în Cuvânt înainte)

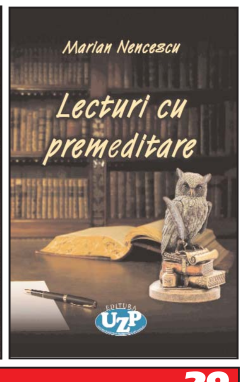
Marian Nencescu, *Lecturi cu premeditare,* Editura UZP, București, 2018

Nonteoretic călinescian, Marian Nencescu nu a nutrit visul de a fi criticul literar al generației sale, și nici nu și-a propus (credem noi) a recunoaște și promova principale talente ale momentului, în revista *Biblioteca Bucureștilor,* pe care a condus-o cu sârguință, ori la alte publicații (în calitate de colaborator: *Bucureștiul literar și artistic, Curtea de la Argeș, Gând Românesc* ș.a.), dar ceea ce a scris (și scrie) a căpătat de-a lungul anilor o reprezentare matură, chiar amplificată, în privința afirmării realelor valori spirituale pe care le promovează. De altfel, fără a minimaliza rostul acestor critici, Marian Nencescu declară dezinvolt: „Nefiind critic de profesie, ci doar un cititor de control, onest și tenace, am parcurs cu egal interes textele primite, încercând să disting, pe cât mi-a fost cu putință, sâmburele viu de creativitate, adevărul oricărei cărți”. (…)

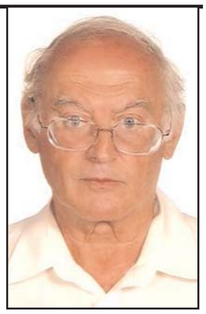
Noua sa culegere, *Lecturi cu premeditare,* rămâne o carte caracteristică pentru lista de autori tratați – filosofi, jurnaliști, istorici, scriitori – precum și pentru problemele de exegeză spirituală națională pe care le tratează. (Mircea Coloșenco, în prefața cărții, „Voluptatea foiletonistului, ca *violon d'Ingres*”)

Utopiile de la capătul aventurii

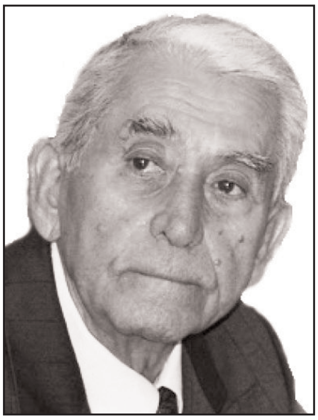
Mircea OPRIŢĂ

Scriitor prolific, beneficiind şi de şansa unei longevităţi remarcabile, Radu Theodoru s-a născut la 17 ianuarie 1924 în comuna Ineu din judeţul Arad. Interesat de o carieră militară, a devenit ofiţer de aviaţie (pilot instructor şi pilot de încercare), avansând până la gradul de general. În perioada comunistă, s-a remarcat ca autor de romane istorice, evocând la modul exaltat, în conformitate cu orientările ideologiei de partid, momente eroice şi figuri de domnitori implicaţi în conflicte militare din trecutul poporului român: *Brazdă şi paloş* (două volume în 1954-56), *Vulturul* (patru volume, 1967, roman distins cu Premiul Academiei Române), *Strămosii* (două volume, 1967), *Vitejii* (1968) etc. Cu aceeaşi hărnicie cvasi-grafomană a scris romane pe subiecte contemporane, în notă senzaţională: *Muntele* (1967), *Aproape de zei* şi *A sosit ora!* (ambele în 1969, la Editura Militară), *S.O.S… Puhoaiele!* (1970), *Asaltul* (1977), *Biografie de război* (patru volume, 1980-1987) şi altele. Pasionat şi de aventura marină, a participat la expediţii colective şi solitare în urma cărora a compus mai multe relatări epice: *Noi – Mircea şi Atlanticul* (1978), *Cu HAI-HUI spre Sud* (1980), *Croaziera cu vele* şi *Croazieră contracronometru* (ambele în 1985), *În luptă cu valurile* (1991). După schimbările politice din 1989 şi-a părăsit orientarea pro-comunistă, lansându-se în politica de extremă dreapta, ca membru fondator al Partidului România Mare, de unde a fost exclus în urma unui conflict cu preşedintele acestuia, Corneliu Vadim Tudor. Câteva cărţi din formula romanului-document (*Nazismul sionist,* 1997; *Urmaşii lui Attila,* 1999; *România ca o pradă,* 2000; *A fost sau nu holocaust?,* 2003) sunt încadrabile în ideologia politică a acestei noi convingeri asumate de autor.

Într-o producţie masivă şi frecvent dispusă la serializare, câteva romane sunt de science-fiction. Ele păstrează, în general, linia stilistică impusă prin romanele istorice ale lui Radu Theodoru: aventura supradimensionată, cadrul de un exotism căutat, personaje grăbite să se implice într-o acţiune precipitată, fraza rostogolită, sincopată, menită să dea ritm şi viteză unei desfăşurări epice trepidante, pe care autorul o concepe transmisă cititorului dintr-o răsuflare. În *Taina recifului* (1968) găsim personaje cu contururi abia schiţate (Pictorul, Savantul, Doctoriţa, Naturalistul, Inginerul), aventurieri şi afacerişti, comori submarine, Interpol, o ploaie de incidente „tari" şi, în sfârşit, nelipsita culoare lingvistică desprinsă dintr-un argou cosmopolit şi vag pirateresc („caramba", „hombre", „milledious", „mucles", „sandious", „mordious", „parbleu"). Totul intră în nişte larg uzitate reţete ale literaturii de vacanţă, cu rădăcinile întinse fremătător spre SF-ul senzaţional antebelic (*Stafiile dragostei* etc.). Anticipaţia se reduce la aparate de felul micropsiholocatorului şi sensibilografului – termeni compuşi într-o manieră mai puţin alambicată, dar tot după modelul agreat şi de Ovidiu Râureanu. O confruntare la nivel ideatic a celor două culturi, orientală şi occidentală, vrea să crească ponderea conţinutului grav într-o substanţă epică bântuită vijelios de elemente paraliterare:

„Dar cum, înţeleptule Sahabji Babu? Aici, conştiinţa lui se detaşează de forţa telurică, primară, cu care natura ecuatorială îşi cicatrizează rănile. Gândeşte foarte precis că până acum omul avea libertatea infinită de a jongla între esenţă şi aparenţă. Că societatea însăşi i-a pus la dispoziţie convenţionalul, că îşi putea masca limitele dacă era inteligent şi abil şi iată că dintr-o dată este pus faţă în faţă cu el însuşi, fără niciun menajament.

Oare prezenţa sensibilografului va determina schimbări valorice autentice în acest univers infinit mai subtil, infinit diferenţiat, nuanţat şi esenţial, descoperit pe atolul Sf. Dominique, unde hazardul a încrucişat tehnica europeană şi rafinamentul intelectual al orientului?

Oare n-are dreptate Sahabji Babu afirmând discrepanţa dintre valorile etice şi cele tehnice? N-are dreptate spunând că, înainte de a da curs creaţiei în tehnică, ar fi necesar să aducem conştiinţele la nivelul unei absolute superiorităţi, încât tehnica ea însăşi să împrumute valori etice?"

Regina de abanos (1970) mută scena acţiunii, din Oceanul Indian, în Africa magiei negre şi a negustorilor moderni de fildeş şi sclavi. O remarcabilă abilitate a scrisului permite autorului să se descurce fără ezitare printre motive migrate dinspre H. Rider Haggard şi chiar dinspre Karl May. Exotismul romanului îşi trage seva din ritualuri obscure, montate fastuos, într-o regie amănunţită şi sensibilă la efecte. Demonstraţiile de parapsihologie deschid insolite căi de acces în labirinturile acestui gen de literatură senzaţională. Rudimente ale tehnicii funcţionează totuşi sub aglomerarea barocă de elemente sugerând un rafinament arhaic şi anacronic.

Mai serios implicat într-o tematică SF este romanul *Ţara făgăduinţei* (1975), cu ale sale insule-laborator populate de savanţi şi contrabandişti, de roboţi şi extratereştri: locuri secrete, vizitate periodic de navele unor lumi infinit mai evoluate decât omenirea asupra căreia Cosmosul experimentează. Aventura rămâne mereu la loc de cinste, autorul dovedindu-se încă o dată un profesionist capabil să scrie uşor şi repede despre orice. Avantajele unei asemenea maniere nu ţin de literar, ci servesc divertismentul. Riscurile ei, pe care Radu Theodoru le tratează uneori cu prea multă nepăsare, sunt neaprofundarea temei, o mult prea sprintenă alunecare pe subiect, dispersia interesului în acţiuni desperecheate, micile frivolităţi stilistice, pe scurt, concesiile făcute gustului facil. Naratorului îi convine ipostaza constant-eroică. Nu puţine sunt scenele de cruzime, în descrierea cărora oroarea degajată din raţiuni de polemică moralistă interferează cu sublimul, făcut să intre astfel într-o secretă vibraţie rezonantă. Ajunsă în suferinţă, conştiinţa etică îşi expune cu vădită tendinţă lecţia menită să pălmuiască spiritul somnoros al cititorului prin revelarea unei lungi perspective a crimei umane, din zorii speciei şi până la genocidul atomic. Pretextul unei istorii a marilor adevăruri incomode („o istorie scăldată în sânge şi în mizerie", „dezbrăcată de orice eroism") produce pagini în care individul concentrează simbolic vina întregii omeniri. Ceea ce e, în fond, o reducere la schemă şi sună strident, prin efectul excesului: „Totul miroase a sânge, sunt însumi plin de sânge. Sângele oamenilor, sângele celorlalte specii. Mă apucă un dezgust îngrozitor de mine însumi. Mă simt pe treapta cea mai de jos a animalităţii."

Rechizitoriul „nebuniei criminale" a speciei se întâlneşte, la un alt pol al romanului, cu o dublă critică a gestului utopic. Utopii hazardate planează deasupra ambelor secvenţe temporale alese de autor spre a-şi regiza în interiorul lor, cu fast grăbit, aventura insolită. Într-un Efes bântuit de furiile religioase ale primului mileniu, satrapul Manuelos stăruie în himera unei plănuite „ţări a făgăduinţei", cetate a luminilor care ar transfera nemijlocit viitorimii, renăscută din propria-i cenuşă, zestrea spirituală greco-latină. La un alt nivel istoric, contemporan nouă, savantul Altinören se leagănă în iluzia beneficei intervenţii extraterestre, a progresului dăruit de alţii şi primit fără cuvenita plată în efort şi în suferinţă umană. O minunată ţară a făgăduinţei ar urma să fie de-acum înainte întregul Pământ, despărţit de amintirea sângeroasei sale istorii. Fireşte, cu condiţia unei dramatice deplasări de accent în interiorul dihotomiei sentiment-raţiune, ceea ce antrenează după sine, prin exagerare, riscul unei mutilări a personalităţii umane, robotizarea avansată. Operând cu motive şi idei comune în anticipaţie, Radu Theodoru tratează ironic fiecare din cele două soluţii utopice, ca variante ale aceluiaşi mod de imaginare a viitorului în regimul extremei comodităţi şi al actului nerealist. Mitul supraomului reintră şi el în scenă, gata să alimenteze polemica ideatică odată cu proclamarea ostentativă a nevoii de a suprima artificial „morbiditatea" afectivă, „plafonarea spiritului prin sentiment şi arte", în avantajul omului-maşină văzut ca singura valoare etică a noii umanităţi. La fel ca în romanele mai vechi ale autorului, elementele de decor misterios şi exotic abundă: interioare copleşite de lux oriental, catacombe bântuite la lumina torţelor de pelerine cu glugi, adunări secrete ale unor organizaţii „aparent mistice" de pavlicieni şi zamolxieni, de iconoclaşti şi iconoduli, iar mai încoace, tot ce se putea extrage dintr-o recuzită SF spre a fi adus la întâlnirea cu aventurosul de tip poliţist. Latura senzaţională a cărţii lasă într-o oarecare eclipsă dezbaterea de idei. Dinamismul remarcabil al unor episoade, tensiunea înfruntărilor, gustul frecventelor răsturnări de situaţie şi al spectaculosului vizual ţin de tehnica scenariului cinematografic.

Urma ca militarii să fotografieze „cadavrele", plasate strategic pe târgi sau pe dale, apoi să trimită imaginile, anonim, la Ambasada sovietică de la Washington, D.C. Fotografiile urmau să fie însoţite de o scrisoare lungă şi întortocheată, compusă de un presupus simpatizant comunist din cadrul armatei americane, avertizând sovieticii că guvernul SUA a pus mâna pe corpuri şi tehnologii extraterestre. Scopul era să-i deruteze pe ruşi şi să-i facă să-şi piardă timpul urmărind nişte extratereştri care în realitate nu existau.

Dar povestea nu se termină aici. La vremea respectivă, au existat suspiciuni că unii angajaţi de la baza Forţelor Aeriene Wright-Patterson de la Dayton, Ohio (unde era statul-major al aviaţiei şi unde s-a zvonit că au fost duse şi cadavrele de extratereştri), vindeau sovieticilor secrete. S-a decis ca persoanele suspectate de simpatii comuniste să fie lăsate, ca din întâmplare, să zărească nişte „corpuri extraterestre mumificate", amplasate strategic sub o boltă sau într-un buncăr, pentru a-i face să creadă că „unchiul Sam" a recuperat un OZN, sau mai multe, laolaltă cu cadavrele echipajelor lor.

Apoi, urma să se păstreze un ochi de vultur asupra tuturor acestora, pentru a vedea care dintre ei – desigur, dacă exista – putea fi îndemnat să facă ceva neobişnuit, cum ar fi să sune la un om numit Ivan sau să se întâlnească într-un parc local cu un personaj în trenci, cu aspect străin. A existat, aşadar, şi un program menit să elimine simpatizanţii sovietici din armată, expunându-i la un „secret" uriaş care, în realitate, era doar o cacealma.

Desigur, nu trebuie să ne mire că, după 1990, au ieşit la iveală numeroase documente, de aceeaşi natură, şi din fostul URSS. Şi aici se afirma că există OZN-uri capturate, baze subterane cu extratereştri ş.a.m.d. E drept, aici o parte dintre documente, filme etc. au fost fabricate ad-hoc de indivizi întreprinzători, care ştiau că pot obţine în schimbul lor sume modice de la amatori occidentali. O altă parte – cu „dovezi" prezentate naivilor ca provenind din surse „de mare încredere" – par să fi fost produse chiar de agenţii ruseşti specializate în dezinformare. De altfel, fenomenul dezinformării a existat şi în alte ţări. Menţionez doar de povestea pretinşilor extratereştri veniţi de pe planeta UMMO, o poveste în care s-au investit sume importante, care a avut efect mai ales în Spania şi Franţa şi care, lansată în 1966, a fost demontată complet abia în 2006.

Toate aceste „intoxicări" s-au acumulat, în decursul timpului, în conştiinţa publică, devenind o veritabilă mitologie, adoptată şi cultivată de un public credul, avid de senzaţional şi puţin avizat. Iar rezultatul este că, la ora actuală, perdeaua de ceaţă a devenit atât de groasă, încât este recomandabil să ai o cunoaştere temeinică a literaturii ufologice, pentru a nu te rătăci şi a putea deosebi ştirile false de cele cât de cât plauzibile. (Va urma)

GO-ul, dincolo de joc

Programul de GO se extinde în lume

Yasutoshi YASUDA, 9 dan

În Ungaria. În Europa am vizitat mai multe școli, dar și o casă de copii, în Ungaria, unde erau spitalizați copii cu paralizie cerebrală, în vederea recuperării. Instituția, numită PETO, este foarte mare, similară unui spital universitar în Japonia. Copiii de aici nu sunt numai din Ungaria, ci din toată lumea. Peto este numele persoanei care a inventat o metodă de recuperare, dar ei folosesc multe alte metode și am avut mari așteptări că GO-ul poate fi de un real ajutor în programul lor.

La început, am fost invitat într-o încăpere în care erau prezenți copii din Ungaria. Profesorii care erau de față păreau derutați, neștiind ce avea să urmeze. Copiii arătau un slab interes. Am cântat un cântec japonez de acțiune, intitulat „Deschide-le, închide-le", pe care obișnuiesc să-l cânt în școli. Copiii încercau să mă imite, mișcându-și mâinile. Apoi le-am vorbit despre simbolul chinezesc pentru „cal", iar expresia fețelor lor a început să se schimbe.

Am pornit să jucăm GO-captură și a fost incredibil cum copiii au început să zâmbească. Unii dintre ei, ale căror corpuri păreau atât de țepene că nu puteau nici să-și întindă brațele sau să-și deschidă palmele, încercau din greu să așeze o piesă pe tablă. Profesorii erau complet surprinși și mi-au declarat că ar dori să includă GO-ul printre tehnicile de recuperare.

Am vizitat apoi secția internațională și am jucat GO-captură cu copii din mai multe țări. Și acestia au jucat GO cu mare plăcere. Mai târziu, profesorul mi-a spus: „Japonia este o țară atât de minunată. Este grozav că ați inclus GO-ul în sistemul educațional." Lucrătorii de la PETO au crezut că sunt profesor și că eram acolo pentru a-i iniția în minunatul sistem de învățământ japonez. Nu am știut cum să răspund.

Ceea ce i-a impresionat cu deosebire pe profesorii de la PETO a fost că fețele copiilor au început să se lumineze. Faptul că un străin ca mine poate să-i viziteze și numai prin a juca GO poate provoca asemenea zâmbete minunate părea a fi dincolo de înțelegere. Totuși, eu cred cu tărie că acele zâmbete nu erau nimic special, ci ceva ce copiii aveau în mod natural. Problema este că noi, adulții, profesori sau părinți, tindem să-i etichetăm pe copii și să nu-i mai vedem așa cum sunt de fapt. GO-ul acționează ca un catalizator și astfel putem să aruncăm o privire spre sinele nostru cel adevărat. Întotdeauna când se bucură, oamenii zâmbesc.

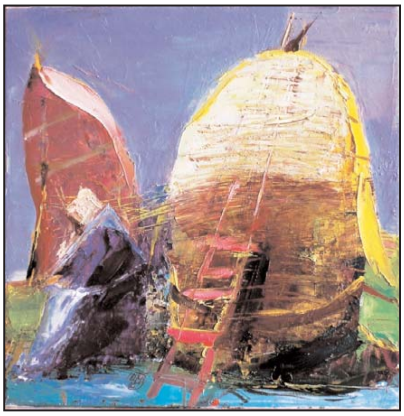
Ungaria are grijă de educația copiilor mici. În orașul Keszthely există o școală cu grădiniță și clase elementare care are legături strânse cu Japonia. De fapt, a fost înființată cu donații din Japonia. Ea chiar poartă numele de Școala Arborelui Prieteniei Japono-Ungare și arată foarte diferit de școlile japoneze. De exemplu, tot echipamentul pentru joacă din școală este din lemn și este evident că se fac toate eforturile pentru ca elevii să-și dezvolte o gândire liberă. Până atunci, nu văzusem nicio diferență între grădinițele din Japonia și din alte țări, dar această grădiniță din Ungaria era diferită.

Directoarea dorea să facă din grădinița sa cea mai bună din lume și vorbise deja cu cunoștințele ei japoneze despre introducerea GO-ului în orarul copiilor. Am auzit despre această dorință și am decis să vizitez școala. Am jucat GO cu fiecare clasă, cu copii de la trei la nouă ani. Directoarea a urmărit expresia fețelor copiilor și mi-a spus că vrea să includă GO-ul ca parte a programei, nu doar ca un joc în plus.

În Statele Unite. Dr William Cobb, din Virginia, a fost implicat activ în popularizarea GO-ului. În timp ce era profesor de filosofie la universitate, a încercat să promoveze GO-ul în SUA. Când a vizitat Japonia, în februarie și martie 1996, am avut posibilitatea să vizităm împreună câteva școli, iar la revenirea sa în SUA a început să meargă prin școli, convins că jocul GO-captură poate fi util în răspândirea GO-ului printre copii. A captura o piesă este un deliciu peste tot în lume. Dr Cobb a prezentat GO-ul la sute de copii în fiecare an și ceea ce a fost o surpriză pentru el era că în SUA era martorul aceluiași fenomen pe care îl observase în Japonia.

Există diferite probleme prin școlile din Statele Unite, în particular, ca rezultat al faptului că societatea este multiculturală, ceea ce uneori duce la dificultăți în comunicare. Ca urmare, dezvoltarea controlului emoțiilor poate fi pusă în încurcătură. Dr Cobb mi-a spus că asemenea copii devin adesea calmi după ce încep să joace GO și sunt mult mai capabili să interacționeze cu cei din jur. Și rezultatele lor școlare se îmbunătățesc.

Printre școlile vizitate cu dl Cobb a fost și Thompson Middle School din Richmond, Virginia, unde peste nouăzeci la sută dintre copii erau negri. Această școală a efectuat un studiu privind impactul GO-ului asupra elevilor. În 1997, două clase a șasea au jucat GO odată pe săptămână, de-a lungul întregului an. Aceste clase au fost comparate cu alte clase care nu au jucat GO. Au fost avuți în vedere șapte parametri, incluzând abilitatea de a rezolva probleme în mod independent, modurile de gândire științifică, progresele la matematică și interacțiunea cu cei din jur. Copiii din clasele care jucaseră GO s-au plasat sistematic mai bine decât ceilalți, în special în ceea ce privește rezolvarea independentă a problemelor, ceea ce era un punct mai slab pană atunci. Și alte școli au raportat rezultate similare. Dar, în timp ce aceste studii se concentrau pe rezultatele școlare, dr Cobb a menționat că existau și alte tipuri de progrese.

Primul grup căruia dr Cobb i-a predat GO a fost un grup de elevi de paisprezece ani care aveau probleme de comportament și care adesea nu veneau la școală. El nu le cunoștea reputația când a început lecțiile și nu a fost surprins că elevii erau mereu prezenți și mereu liniștiți în timpul întâlnirilor, concentrați asupra jocului, dar personalul școlii a observat acest lucru. Directorul a venit în clasă pentru a vedea ce a determinat o asemenea transformare a elevilor. El a adus și părinți să viziteze clasele, deoarece și aceștia voiau să vadă ce a avut un asemenea impact asupra copiilor lor. Un băiat care fusese tartorul școlii si-a schimbat într-atâta relațiile cu colegii încât a ajuns un lider, ajutându-i și pe ceilalți.

În general, elevii care au învățat să joace GO au trecut mai bine testele ulterioare și au dezvoltat și deprinderi sociale și emoționale mai bune. La ora aceasta, există multe școli în Statele Unite unde se practică GO-captură.

O dorință comună. Există un lucru pe care l-am observat atunci când am întâlnit adulți sau copii, în diferite țări. Oricine, adult sau copil, chiar și aceia cu „probleme", au aceeași dorință de pace și fericire. Chiar și când nu puteam comunica verbal, dorințele oamenilor mi s-au transmis. Urmărind scânteierea din ochii copiilor, cred cu tărie că ei sunt adevărata comoară a planetei noastre. Bucuria lor îi face pe cei din jur fericiți. Cu niciun chip nu trebuie să-i lăsăm pe copii să-și piardă această scânteiere.

Până acum, oameni din peste douăzeci de țări au vizitat Japonia pentru a se informa despre proiectul de GO-captură. Cei care au dorit acest lucru, au început programe de GO în țările lor. Mi-aș dori ca această rețea să se extindă.

(Fragmente din cartea *GO as Communication. The Educational and Therapeutic Value of the Game of GO,* de Yasutoshi Yasuda 9 dan, Toshobunka, 2000, traducere în engleză de Yoshimi Nakao pentru Editura Slate and Shell, Richmond VA, 2002; informații din GO-ul românesc se pot găsi pe site-ul Federației Române de GO, www.frgo.ro.)

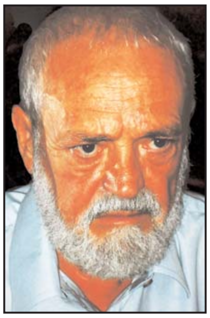
(Urmare din pag. 32)

Alteori, reduce peisajul doar la un colț al naturii, aparent simplu, dar încărcat de semnificație. Ne redă doar două crengi de măr, profilate pe un cer senin. Și, ca să-i fie limpede ideea, își împarte câmpul vizual în două registre. În stânga freamătă frunzișul verde al pomului, iar în dreapta tronează ramura încărcată cu frunzele portocalii ale toamnei, printre care zărim și o mulțime de fructe coapte.

Prin tematica naturii statice își dezvoltă un alt câmp al cercetării și observației. Două buchete de flori, așezate în cupe sub două ferestre, își vibrează sensibilitatea la baza geamurilor care le închid dreptul de-a respira aerul firesc de afară. Plantele privesc spre lumină ca deținuții din închisori. Într-un tablou ne etalează, pe toată suprafața albă a mesei, bogăția rafinată a unor fructe și legume. O altă pânză ne redă modestia curată a atelierului de creație. Câteva flori simple stau cuminți într-o cană alături de un ceainic, un pahar cu licoare bahică și un mănunchi de pensule care-și așteaptă rândul, verticale, într-alt vas din centru. Nu ezită să ne prezinte până și dulapul de bucătărie cu ușile deschise, ca să-i vedem ordonate cănile, ceștile, borcanele și câteva sticle. Din pătratul altei pânze, un pește redat cu o exactitate de invidiat, ne privește tăcut. Ca o dovadă că suntem vinovați de uciderea lui, platoul pe care-și așteaptă sfârșitul și coada îi sunt pictate pe rama neagră a tabloului, în spațiul nostru. Cu același mesaj ne sunt înfățișați, în alte cadre, resturile unor raci fierți, un homar sau carcasa unui animal mare, spânzurat în abator pentru tranșat. Prin toate aceste naturi statice, artista se ridică împotriva vechilor picturi de salon, care ne prezentau fazani, iepuri sau alte ființe vânate.

Subliniem că Doina Moisescu, la fel ca maestrul Corneliu Baba, nu-și propune să reprezinte altceva decât omul. Dar, spre deosebire de profesorul său, evită compozițiile ample, cu mai multe personaje. Nu-și propune rămășaguri cu lucrări pe tema *Întoarcerii de la câmp, Ana Ipătescu* sau *Odihnă la câmp.* Creează doar portrete cu entitate bine definită. Oricare dintre ele apare singur, într-o pânză pătrată, pentagonală, sau într-un patrulater rectangular monumental. Redarea chipului este perfectă, într-o manieră renascentistă. În crearea imaginii s-a deprins de-a lungul timpului să-și regleze ochiul pe psihologia insului. Mai mult ca oricare pictor din generația sa, își propune să palpeze în spațiul mirific al spiritului. În portretele ei vedem oameni reținuți, cu trăiri adânci. De altminteri, în toate pânzele, chiar și-n peisaje ori naturi statice, se simte, nevăzută, prezența omului. A omului viu, care gândește, lucrează și-și lasă amprenta, bună sau rea, în ambient. Prin siguranța tușei și mânuirea lejeră a penelului, asociate cu suculența culorii, Doina Moisescu creează imagini care conțin o seamă de mesaje sufletești. Oricare dintre lucrări îi este definită, în primul rând, de spontaneitate, prospețime și sinceritate. În creația sa, nu practică o grabă specifică impresionismului, ci una care să-i justifice redarea stării de moment, ideea, taina sau firele nevăzute ale unei legi universale cu care Mama Natură își păstrează întreagă orice formă a existenței. Își notează pe pânză, cu multă sensibilitate, tot ce vede. Si, în final, nu-și expune ostentativ concluziile, ci ni le prezintă ca pe niște mărturisiri ale înțelegerii ei.

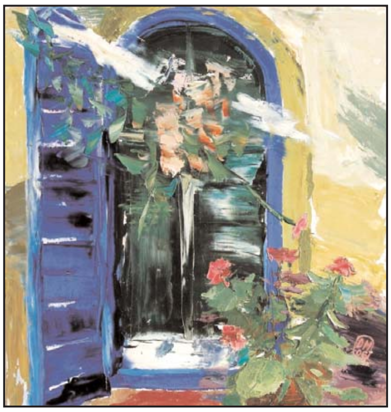
Doina Moisescu Herivan

Adrian RADU

Născută în 1944, Doina Moisescu şi-a trăit în regimul comunist o mare parte din viaţă. Dorind să deprindă temeinic pictura, în 1964 vine din Buzău în Bucureşti şi-şi începe studiile la Institutul de Arte Plastice Nicolae Grigorescu. Dacă, după Revoluţia din Decembrie 1989, toţi românii jubilau că s-au scuturat de regimul politic dictat de Moscova, nimeni nu poate contesta valoarea şcolii din acea perioadă. Artista noastră a fost şcolită, si-a dezvoltat talentul şi s-a afirmat pe timpul când învăţământul românesc era obligatoriu şi gratuit. În acele vremuri, secţia de pictură era condusă, cu multă exigenţă, de trei din pictorii de elită ai timpului: Octav Angheluţă, Alexandru Ciucurencu şi Corneliu Baba. Toţi trei erau pictori figurativi, cu o bogată experienţă în reprezentarea realităţii palpabile. Doina Moisescu a învăţat meserie sub bagheta maestrului Baba, pictorul cel mai competent în reprezentarea omului. Îşi încheie studiile în 1970 şi, de atunci, se înscrie pe orbita proprie.

Astăzi, privindu-i întreaga operă, putem aprecia că artista a rămas în sfera figurativului, aşa cum a-nvăţat în perioada studenţiei. Dar un figurativ modelat de ficţiune într-o mare varietate de forme. Tematica sa e largă. Pictează peisaje, naturi statice şi portrete. Sensibilă la tot ce înseamnă ambient, încearcă să reprezinte în imaginile sale adevăruri care, în general, nu sunt percepute de omul simplu. Se înţelege că-i o mare admiratoare a Renaşterii, pentru că, în oricare dintre pânze, se simte pulsaţia omului.

Creează o mulţime de peisaje pline de încărcătură emoţională. Ne prezintă imagini din lumea satului, a câmpului simplu, a colţului de pădure sau din spaţiul urban. O casă ardelenească, mică, dar cu ziduri masive, ne priveşte din adâncul ei, prin ferestre. Griul încărcat al cerului ne sugerează amarul unei tensiuni adunate de-a lungul timpului. Într-un peisaj citadin, ne prezintă o suită de acoperişuri susţinute de siluetele verticale ale unor copaci care, în atmosfera sumbră, pipăie cerul cu vârful. Turla bisericii, deşi pătrunde în albastrul de sus, pare să aibă-n ea toată negura vremurilor. Jocul sensibil al petelor de culoare, vibrate în nuanţe apropiate, sunt stăpânite lucid în tonalitatea aceleiaşi game. Artista e sigură pe ideea care o frământă şi stăpâneşte bine penelul. În altă pânză casele par adunate, justificat, în jurul unui turn cu ceas. Prin imaginea unui ceas negru de pe faţada unui fragment de turn sugerează scurgerea implacabilă a timpului, insensibil la frământările noastre vremelnice. Alteori, ne redă doar câte un fragment de casă. Dar, prin toată vibraţia penelului, ne sugerează prezenţa omului din interior. Într-un tablou, prin ornamente arhitecturale specifice, scăldate în culoarea aurului, ne redă atmosfera sfântă a unei biserici. Într-altă parte, faţada unui edificiu gotic sugerează hotarul cu lumea Edenului. Intrarea în spaţiul lui Dumnezeu este bine zăvorâtă. În silueta uşii distingem chipul străjerului sfânt care-ţi vede tot sufletul. La fel ca discul ceasului de pe fragmentul unui turn – care-i redat când întunecat, când luminos – tema intrării în biserică apare în mai multe variante.

Interesant e cum vede peisajul de câmp. Într-o variantă ne prezintă doar o mică parte din Terra, mărginită de un orizont în arc de cerc. Pajiştea, de un galben vibrat mult cu verde, pulsează viu sub un cer întunecat care anunţă venirea nopţii. Alteori, creează imaginea unor păşuni din care se ivesc spice galbene de grâu în atmosfera amurgului, sau în răsărit de soare. În câteva pânze de mici dimensiuni, ne redă câte-o căpiţă de fân de care stă rezemată o scară. Impresia e de monumentalitate. Dacă o fiinţă umană îşi odihneşte bătrâneţea la baza căpiţei, o percepem ca pe ceva firesc. Scara apare des în pânzele artistei, în peisaje de câmp, orăşeneşti sau marine, şi nu sugerează altceva decât aspiraţia omului spre înalt, indiferent din ce trib face parte, ori de condiţia sa socială.

(Continuare la pag. 31)

Număr ilustrat cu tablouri de Doina Moisescu Herivan.

Semnează în acest număr

- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Geta DELEANU COICIU – publicist, Constanţa
- Acad. Alexandru BOBOC – Bucureşti
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti
- Cornel ŢUCĂ – istoric, Piteşti
- Maria VAIDA – profesor, Cluj-Napoca
- Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG – scriitor, Spania
- Victor POPA – elev liceu, Bucureşti
- Mihai POSADA – scriitor, Sibiu
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău
- Mihaela MALEA STROE – scriitor, Braşov
- Dragoş OLARU – istoric-arhivist, Cernăuţi
- Ion PĂTRAŞCU – diplomat, Bucureşti
- Florea FIRAN – scriitor, Craiova
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Victor ATANASIU – scriitor, Bucureşti
- Crina DECUSARĂ BOCŞAN – scriitor, Bucureşti
- Rodica LĂZĂRESCU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Giampaolo TROTTA – istoric de artă, Italia
- Elis RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Yasutoshi YASUDA, 9 dan – jucător de GO, Japonia
- Adrian RADU – artist plastic, Bucureşti